

**Una selecció de mots i expressions
del *Vocabulari de la llengua catalana medieval*
de Lluís Faraudo de Saint-Germain**

Els mots

A. MOTS QUE NO SÓN DOCUMENTATS EN ALTRES FONTS LEXICOGRÀFIQUES

ADZEBRÓ¹ s.

Mena de fruita.

“Après hic ha panses blanques e negres, figues, molt oli,... teronges, limons, limes,
adzebrons...”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* 273, Proemi

AERIPILL, [HAERIPILL] s.

Agre o niu d'au de presa.

“Lo primer linatge de nobles ffalcons e lo pus noble que sia es aquell que alguns
homens apellen sacre, e Simacus lo apella brotany e alguns altres lo apellen **haeripill**,
quaix qui vol dir ffalco qui ha mal aher.”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça MS. 21-2-19, cap. XXV. Biblioteca
de la Universitat de Barcelona

ALAFIA s.

Vènia, llicència, perdó.

“Empero en lo present capitol no sien entesos los catius qui vindran ab **alafia**, e
que dins los dits termens los haien retuts o tornats ab **alafia**.”

Capitols e ordinacions fetes per l'ofici de mestre de guaita Mallorca, 1451

ALAIRÍ, [ALHAYRI] s.

Nom arabitzat del violer groc (*Cheiranthus cheiri*, L.), planta crucífera.

1. DA: «Atzebrons ? : figura en l'enumeració de les fruites de València, per Eiximenis».

“**Alhayri** es herba que fa les flors de .iij. maneres: blanques e vermelles e groges. He dix Galiens que la ssua substància es freda e ssequa, e la ssabor amarga, e escalfa e escura e dona ssimplea, e tol los ssenyals grossos dels ulls.”

Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 56, d

ALBRUIXÓ, [ALBRUXO] s.

Calabruixó.

“...e soptosament induhia vents, e pluges, e corruscacions, e **albruxons**, e tremolaments de terra molt espaventables...”

Conesa, Jaume *Històries Troyanes* 567, lib. II

AMBRE (MAGRANA D' ____) un. *pluri*.

Petit joell de forma esfèrica per a contenir ambre en pols o altres perfums.

“Item done an Bonanat de Pedralbes porter del senyor Rey, los quals li eren deguts per la Cort del senyor Rey ab albara de scriva de racio, per raho de una unça e miga e mig quarto d argent lo qual mes en guarnir vj. **magranes d ambre** que ha fetes obs del dit senyor e per altres coses en lo dit albara contengudes... xl. solidos, vj. diners barchinonenses.”

Itinerari de l'infant Pere n. 154

ANFRACTE, [AMFRACTE] s.

Ruptura, sinuositat.

“...e aquells induexen que la part d aquells favoresquen e en los **amfractes** e bregues d aquella guerra o bandositats se mesclen...”

Llibre de la Universitat Igualada, 1453

ANGARIR v. a.

Compellir, forçar, fer violència.

“...prengueren un home qui s nomenava Symon de la provincia de Sireneu... e **angarien** lo, aço es que per força lo Conduyren que portas la creu de Jesus.”

La santíssima Passió ed. Moliné & Brases, cap. xj

AURICALC s.

Llautó.

“Item anap sie feyt d **auricalc**, que es a manera de mena de metayll, si aquel sera aiustat alcun veri o en la taula sera posat, demantinent l anap comença a mudar la color e per moltes lines en diverses colors, e en tal manera es escompres e conegut trastot veri.”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. L

AVAIS, **A** adj.

Tortuós, contrafet.

“O tu traydor / com poguist allegar
 D aver curt temps / per far tos grans asays
 Prou n as agut / mas lo teu cors **avays**
 No es segur / tant no l sabras armar...”
 Erill, Arnau d’ *Cançoner de Saragossa* f. 228 v

AVITOT s.

Avi, avantpassat, ancestor.

“...e ma generació devalla del sol, con lo dit sol fonch mon **avitot** quan regua lo riu apellat Phasis de la ylla de Colcos.”

Vilaragut, Antoni de (traductor) *Les Tragèdies de Sèneca* (atribució falsa a Vilaragut) Medea, p. 323

BAGATÍ s.

Sort de moneda de poquíssim valor.

“...car en fe de Deu yo he roba qui, comptades totes messions, costa de les liures passades cent de **bagatins** e ha dels anys mes de .X. ...”

Decameron jorn^a 8ª nov^a 9^a

BASURÓS, OSA adj.

Brossós, brut.

“item dos kafiços de dacza bella e nedeia.
 item un kafiç de dacza **basurosa**.”

Inventari de Martí Carbonell Morvedre, 12 de maig de 1348

BELACTARIOM s.

Axieí o colliri groc.

“Aquest es axieí groch que es apelat **belactariom**, e aquest tol la laganya el dia ho en menys de temps de qualche manera sia, e Galien l obrava soven.”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xcij, b

BONITELL, [BONITEL] s.

Bonítol.

“Item que la lliura carnissera dels lussos, de lisses, lucernes, de congres qui no sien de tall,... de **bonitels** e de peix semblant sia venuda VIII diners e no mes avant.”

Crides Arxiu Municipal de Barcelona, anys 1365-1372, f. 26

CAMALLOC, [CAMALLOCH] s.

Art de pesca.

“...tenen bolichs, cintes, tirones... bertols, anguileres, nanses, **camallochs**, morbells...”

Despuig, Cristòfor *Colloquis de la insigne ciutat de Tortosa* VIè

CANMIA s.

Quedimia, quidimia.

“Sia pressa la lima de argent e lima de coure e de ferre e de plom e acer e **canmia** argenti e **canmia** de or...”

Micer Johan *Receptari de Micer Johan* LXIV

CARMANYOLA² s.

Cobertura de cap, mena de toca o bonet (en moda a mitjan segle xv).

V. *carmenjola*.

“E lo dimars apres seguent... lo dit cors fou vestit ço es de camisa, gipo de carmesi, cota de vellut negre... e **carmanyola** de grana al cap.”

“...e mes hi fon posat sobre lo dit doser fon posada bella daumatiga e al cap li fou posada una corona ab una **carmanyola** de grana, e mes fon posat sobre la dita daumatiga un ceptre e pom de or...”

Lo quart libre de solemnitats Arxiu Històric Municipal de Barcelona

CARMENJOLA s.

Carmanyola.

V. *carmanyola*.

“...lo qual acceptant lo camp ha elegides aquestes armes, ço es jupo de domas blanch ab **carmenjola** al cap, ab calses de grana tirades e una spase de dues mans...”

Lletra dels Consellers de Barcelona A Alfons el Magnànim (19 d'abril de 1457)

CAXINACIÓ s.

Acció i fet de caxinar; rialla estrident, burla, mofa.

“D aquesta aytal dissolucio se seguexen sovint paraules vils o escortils **caxinacions** e menyspreu d'altres, e laugeria de continents e de moviments imprudents.”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. CCCVIII

CÍTOLA³ s.

Instrument de corda semblant a la cítara.

“E diu Jhesus fill de Sirach que **citoles** e viules fan suau e plasent melodia mas la lengua suau les apaga totes.”

Sentències morals MS. de Sant Cugat. Arxiu de la Corona d'Aragó

COCI-MOCI s.

Conjunt d'elements dispersos.

2. El DA en dona una definició més detallada i el *Vocabulari* de Faraudo n'hi incorpora nous exemples. El mateix succeeix a *carmenjola*.

3. El DA sols fa un breu esment del mot: «cítara, XIV-XVI».

“Sisenament, aytal deu tostemps parlar derrer los altres e segons los altres, per tal que d aço que los altres han dit se puxa ajudar e faça de tot un **coci moci** ben ordenat, qui apparega obra sua e novella, jatsia que tot sia ja dit per los altres.”

Eiximenis, Francesc *Crestia, Regiment de Prínceps* 1a part, cap. XLIX

COINDIA, [CUYNDIA] s.

Gràcia, gentilesa, polidesa, encís.

“Cant vos riets, ploure deuria,
Tant es plazent vostra **cuyndia**.”
Facet 738

COINQUINAT, ADA adj.

Difamat, envilit.

“angelical
es l hom carnal
de carn exint,
en carn vivint
e no tombat,
coinquinat
en tal ruyna.”
Roig, Jaume *Spill* 5.621

COLONGIA s.

Colònia o propietat rural.

“...com lo S. capita ha provehit de metre les rendes de l abat de Vilabertran en ma del General, perque lo dit S. havia parlat ab mi que d aqui s provehis per la baronia de Llagostera, hoch encara per **colongia** e per tots los censos de Palamos qui son seus.”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 21, p. 265

COMPUNCT, A adj.

Compungit.

“Axi mateix / en aspre loch desert
L apostol Sant / affligi lo seu cos
.....
Compunct de cor / los peccats avorri”
Carbonell, Pere Miquel *Obra brocada de la gloriosa Magdalena* Any 1454

CONDUBI s.

Dubte, vacil·lació.

“...et com comta ab en Jucef Ravaya posa o en **condubi** si devie eser dels homens que la avien feyta o del senyor rey...”

Capítols d’inculpació contra Pere de Palau 85; Camarasa, any 1295

CORRUSCAT, ADA *adj.*

Corrosat, irat, enfellonit.

“L'angel gira la esquena quasi com tot **corruscat** e desaparech li e torna sse n al cel.”
 Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XXVII

COSQUETA *s.*

Tel de la castanya.

“Item la migana **cosqueta**, ço es, lo tel de la castanya prop del meol, beguda ab suc de plantage estreny lo ventre.”
Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XXIII

CUBICULARI *s.*

Cambrer, domèstic, familiar.

“...e sab que aço fou pratiquat per lo gran rey Artaxerxes... car com tres seus **cubicularis** aguessen dictat...”
 Malla, Felip de *Parlaments de Felip de Malla* b., f. 88 v

DEBONAIRE, [DEBONAYRE] *adj.*

Dolç, suau, excessivament bondadós.

“...e aqel que yo daure esser pus **debonayre**, sere yo pus falona, e aso m evendra sol .j. vegade.”
Sant Grasal MS. de G. Reixach, f. 100 v

DEBOXAT, ADA *adj.*

Esculpit, dibuixat.

“Esguardant e prenent se esment de la espasa qui en lo amanti de bori era **deboxada** ab figures entretallades e ab senyal del Rey de Athenes...”
 Vilaragut, Antoni de (traductor) *Les Tragèdies de Sèneca* (atribució falsa a Vilargut) Ypolit e Phedra, p. 452

“...e les altres vint e sis lliures, tretze sous e quatre diners, com lo dit retaule sera enguixat, **deboxat** e mes en sisa...”
Contracte formalitzat a València el 1461, entre el pintor Joan Rexac i els majorals de l'Almoina dels carnisers Protocol de Joan García. Arxiu General del Regne de València

DEBOXAT, ADA *adj.*

Empolistrat, empolainat.

“Quant be seran arresades e **deboxades**, si algu les mirave les mamelles, les quals elles desigen per tot hom esser mirades, car per axo les trahen deffora, amaguen les corrent, volents donar a entendre que no han plaser que hom les vege.”
 Metge, Bernat *Lo Somni* 2.389, lib. terç

DESERTRUÓS, OSA *adj.*

Dolent, errat.

“De lles monges ja us vets tot dia
Les de paratge
Com tenen **desertruos** usatge
Car van pintades.”
Sermó del bisbetó 795

DESHONDRIA, ⁴ [DESONDRIA] *s.*

Deshonra, afront.

“Jo vull anar a ell, e vull soffrir les sues **desondries** e castichs, car ell fa molt gran raho.”

Recull d'eximplis e miracles XXXXXIV

DESPEU *s.*

Despit.

“E he sostengutz grans perills, **despeus** e treballs, tant en terra com en mar, e he preses e suffertatz en terras de enfelhels e de crestians...”

Viatge del vescomte de Perellós al purgatori de St. Patrici 33

DETRIANÇA *s.*

Distinció, diferència.

“E no y faça hom neguna **detriança** qual d aquells hi sera enganat.”

Furs de València (ed. Pastor, València 1547) fur 39, Solut. matr., f. 139, 3

DIAGRIGI *s.*

Preparació d'escamonea amb suc de llimona.

“En la fi de la decoccio sie posat lo reubarb e sien totes aquestes coses enfortides ab miga dracma de esula o ab .i. escrupul de **diagrigi**...”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XLIX

DIAQUILON⁵ *s.*

Emplastre resolutiu a base de cera, pega i trementina.

“...e apres posat un empastre fet de **diaquilon** comu...”

Alcanyís, Lluís *Regiment curatiu e preservatiu de la pestilència* cap. primer

“Item .ij. sous per .ij. lliures de **diaquilon**.”

Llibre d'acordament fet per raho dels galiota e calavela capitanejades per lo honorable en Jaume Bertran Dates. Arxiu Municipal de Barcelona. Any 1454

4. El DA recull la variant *deshonría* [*desonría*] amb el sentit d'afront.

5. El DA (s. v. *diaquiló*) en dona una definició genèrica, sense incloure cap documentació: «producte farmacèutic, xv».

DIARREDON s.

Confecció farmacèutica.

“Un dobleret de polvores de **diarredon** que pesa ab lo saquet .ij. onçes e miya.
 Altre aludeta de **diarredon** que pesa ab la aludeta .ij. onçes.”
Inventari d'una especieria Cervera, 1373

DRAGONCELL, [DRAGONSEL] s.

Dragoncella, tel o taca opaca precursora de la cataracta que es forma a la nina de l'ull.
V. dragoncella.

“Malvisch ha virtut que si prens la flor d ell e la mescles ab vi purga les plagues. E en tal guisa fet sanals **dragoncells**...”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 210

DRAGONCELLA, [DRAGONTELLA] s.

Tel o taca opaca precursora de la cataracta que es forma a la nina de l'ull.
V. dragoncell.

“...e es aquesta la primera virtut que si prens la flor d ell e la mescles ab vi, purga les plagues; en tal guisa feyt sagna les **dragoncelles**...”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts “Del malvisch” MS. de la Biblioteca Universitària de València

“Contra **dragontelles**.

Aquesta cura es molt provada: terra vacua, asis magna, e via via scriu auquests noms en una carta... quant la luna es minguant, e liga la entre les orelles a la bestia e tinga la .ix. dies e al noven dia estant la bestia en l aygua desligada la carta, e gita la per l aygua en jus, e sapies que sanara.”

Receptari de la Universitat de València 94; MS. n. 216, f. xvj, a. Biblioteca Universitària de València

DURANYÓ s.

Duralló, concreció tumescent o callosa.

V. duralló.

“Capitol segon qui parla de **duranyons** o inffladures en la boca -**duranyons** he inffladures alcunes son senyals que son sechs, alcuns madurs, on si lo esperver a inffladures seques, prin una gran pell e enbolca lo y, puy suaument obri li la boca e la inffladura seca li rau, o, si es deffora, tranca li.”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça MS. 21-2-19, Biblioteca de la Universitat de Barcelona

E-LA-MI s.

Signe de l'antic solfeig que correspon al mi.

“E **e la mi** ha una letra e dos veus, e es la letra, la mi son les veus.”
Art del cant pla f. lxxv

EIXENÇ, [EXENS, EXENZ] *s.*

Donzell, planta aromàtica i molt amarga.

V. asens, asensi, donzell, sensi.

“Item picat ensemps la rayu de la artemisa, e del fenoyll, e de les fuylls del **exenz**, alias donzel...”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XIX

“Aquestes son les mediçines simples: camomilla, ledon, serpentina, fostugs... angicasta, mentrastre, **exenz**, alquitra, garrofes.”

Ibn Wāfid, Llibre de les medicines particulars f. 1, c

“Si l'esperver a tinyes o per alguns es apellat fformiga: unta l'ab mel, puys gite y polvora de adrament, escorxa de ffrexe e polvora d **exens** e de sal be bullit en vinagre...”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça MS. 21-2-19, cap. vj. Biblioteca de la Universitat de Barcelona

EIXENÇ ROMAN *un. pluri.*

Artemisa pontica, L. planta composta medicinal.

“E dix Johan Dalmaçen que l'exenç es la cuscute rromana, e es de .iiij. maneres: la primera es l'exenç, e l'altre l **exenç rroman**, e l'altre aquel que hom apele tanaritra e aquel val mes.”

Ibn Wāfid, Llibre de les medicines particulars f. 17, c

EIXENUÇ, [EXENUÇ, EXANUÇ, EXENUZ, EXENUC] *s.*

Planta mirtàcia, el *Myrtus pimenta*, L. usada en medicina.

“...e pendras un dracma de **exenuç**, altre tant de alfobles e hun manol de malvins e la sua lavor...”

Micer Johan Receptari de Micer Johan XV

“...e en la dita olla ab lo dit levat destemprat metras estes coses qui s segueixen: Primo alfobles be moltes, **exenuc** be molt, batafaluga be molta...”

Micer Johan Receptari de Micer Johan CCXX

“**Exanuç** es pebrina.

Dix .D. que la pebrina es de ssustança ssoil e es calent e amarga, e dessequa e escalfa en el terçer grau...”

Ibn Wāfid, Llibre de les medicines particulars f. 79, b

“Les coses calentz e sseques en lo terçer grau:

Alfatic, anis, azara, gra de ssavina... avet, herba de Santa Maria, **exenuz**, asticadus, alls...”

Ibn Wāfid, Llibre de les medicines particulars f. 4, b

ELÍS, ISA *adj.*

Elidit, esvaït.

“...la dita Blanquina Casafranca no fonch ni es en alguna manera excensa ni **elisa**, ans per les proves... nos consta la dita Blanquina de Casafranca esser heretica...”

Carbonell, Pere Miquel *Sentència contra Na Blanquina Casafranca...* Docs. Arxiu de la Corona d'Aragó v. 28, p. 203

EMBOQUIR *v. a.*

Atreure amorosament.

“E ella, avisant se dels seus esguarts, per **emboquir** lo, alguna volta guardava a ell, gitant algun sospiret quaix volent los amagar...”

Decameron jorn^a 9ª nov^a 5^a

ENAILIR *v. n.*

Tornar-se dolent, envilir-se.

“Qui era bo puys es **enailit**, ase era puys es tornat somera.”

Ex proverbiis arabum MS. de Santes Creus, Biblioteca Provincial de Tarragona

ENCOST *s.*

Planta d'Aràbia i de l'Índia, l'arrel de la qual s'utilitza en medicina.

V. cost.

“Item prenants de la erba qe ha nom **encost** bona quantitat e coets la en oli...”

Receptari de la Universitat de València f. cxj

ENEIX *adv.*

Mateix, igualment.

V. eleix, a, eleix, a (Per si ____), enleix (Per si ____), enleix, a, leix, a, oleix.

“Donchs no basta a tu, o sancta verge, exir de ton loch tant solament si no oblides tots tos parents, **eneix** la casa de ton pare.”

Epístola de sant Geroni a santa Eustoxi f. iv v

ENELLO, [ENELLO] *s.*

Anet.

“Lo ventre e l als sie mes a coure ab oly e ab sal e ruda e **enello** e dat a menjar en la meseleria...”

Ibn Wāfid, Llibre de les medicines particulars f. 105, d

ENESTIRS *adv.*

A més.

V. emperesters, emperestirs, esters, estiers, peresters, perestirs.

“Començaren **enestirs** esser hoyts molts mesquins e miserables plants...”

Ros de Tàrrega, Ramon Porgatori de Sent Patrici 559, f. 21

ENTENYIR *v. a.*

Banyar, impregnar, embeure dins un líquid.

“Item coet, entro que s espessesquen, oli molt vell, e mantega veylla, e vinagre molt fort e sal per eguals partides de totes aquestes coses, e apres **entenyt** feltre o lana suçia...”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XXIV

ENTERÉSSER *v. intr.*

Ésser present.

“E si per aventura en nostre conseyl, per raho de scriure o per altra manera, ells **enteresser** s esdevendra, aquelles coses que aqui oyran e percebran ab si secretes tenran a negun no revelans...”

Rei Pere del Punyalet *Ordenacions de Pere del Punyalet sobre els oficials de la sua cort*. CDIAA, vol. V Dels escrivans de manament de la nostra scrivania

ENZEBRA *s.*

Zebra (animal).

V. atzebra.

“Si no s en la sgleya / durant lo sermo,
Per ser a l asperges / mes corre que **enzebra**.”

Procés de les olives 2.031

EPET *s.*

Peix de mar.

“Item que la lliura carnissera dels lussos, de lisses, lucernes... de **epet**, de morenes, de bonitels e de peix semblant sia venuda VIII diners e no mes avant.”

Crides Arxiu Municipal de Barcelona, anys 1365-1372, f. 26

ESCAPÇADOR *s.*

Decapitador, botxí.

“...e no volgue aquella desmanar ne fer irada e mana y anar un scapçador qui degollas sanct Johan e que lo cap li fos donat... E l **escapçador** degoyla a aquell e aporta lo cap en un tallador e dona l a la donzella.”

Evangeli de sant Marc Còdex del Palau, f. 41

“...e aqui, gitant se Volumnio sobre l cos... e prenent lo cap qui era separat del cos e posant lo sobre ls seus pits, inclina lo seu cap a l **escapçador**.”

Canals, Antoni *Valeri Màxim* 1.992, lib. IIII, tit. VII

ESCORFENO *s.*

Escórpora o escorpa.

“Forma y manera de parellar l **escorfeno** en cassola. Primerament veuras que aquest peix no es bo sino en cassola o bullit, e si l voldras rostir pendras l **escorfeno** e faras lo bell e net e tallaras lo a troços si es molt gros...”

Nola, Robert de *Art del coch* De **escorfeno** en cassola

ESCORREDURA s.

Malaltia del cavall que resulta d'una contusió sobre el tendó flector del membre o extremitat posterior (quan l'animal corre sofreix un contacte amb les ferradures de les mans).

“D **escorredura**: **Escorredura** es feta a vegades en la iuntura de la cama detras prop lo peu, he es malmes per forsat feriment en lo cors del caval.”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. 104

ESCÒRTIL adj.

Lleig, bord.

“D aquesta aytal dissolucio se seguexen sovin paraules vils e **escortils** caxinacions e menys preus d altres...”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. CCCVIII

ESCUIXÈS, ESA v. a.

Esquinçat.

“On, ab los ulls de la pensa veg, Senyer, que l vostre cuir fo estes en la creu, e fo untat de sanc e d aigua, e fo **escuxes** e rumput e trancat; e no fo qui ligas ni sanas ni cusis vostres nafres.”

Llull, Ramon *Llibre de Contemplació* 6, cap. 122

ESCUNÀNCIA, [ESCUNANÇIA] s.

Esquinància o angina.

“E quan es donat a beure ab la mel val a la **escunançia** e a qui no pot alendar e a la tos e a la dolor del costat.”

Ibn Wāfid *Llibre de les medicines particulars* f. 28, c

ESCURALEA, [SCURALEA] s.

Obscuritat.

V. *escuredat*.

“Item si picat lo mescles ab vidre purga la **escuralea** dels uyys...”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 210, f. lviii

“A la **scuralea** dels uyys.

E per tolre la **scuralea** dels uyys pren lo such de l almoyll o la sua polvora, e posa la en los uyys, e sapies que t tolra la **escuralea** e dar t a bona vista e clara...”

Receptari de la Universitat de València MS. n. 216, f. viij, b. Biblioteca Universitèria de València

“E sapies be que si la rayll d ella menjes rostida, profita molt a la **scuralea** dels uyys.”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts 51 MS. n. 216, f. lij, c. Biblioteca Universitèria de València

ESPAETXAR-SE *v. refl.*

Anar-se'n ràpidament (d'un lloc).

V. espatxar-se.

“...e trames me cartes que donas a madona la regina sa mare e al senyor rey de Mallorques, e m feu saber que m pregava que tost **me espaetxas** de Sicilia.”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCLXVIII

ESPECULADOR *s.*

Aquell que observa els astres, els fenòmens celestes.

“Los nombres dels cels segons la opinio dels **especuladors** fonch conegut per una raho demonstrativa per lo nombre dels moviments dels cossos superiors, los quals com manifestament sian nou, segueix se per necessitat que los cels corresponent son nou...”

Granollachs, Bernat de *Llunari* f. sign. b iiij v

ESPÚNDIA, [SPUNDIA] *s.*

Veterinària. Sort d'úlcer cancerosa.

“Vos pendreu caragols e levar los heu de la closca e picar los heu be, e axi picats metreu los sobre la **spundia** e metreu hi sa bena dessus. E aço continuareu alguns dies, car de cert aço u guarra.”

Dieç, Manuel *Llibre dels cavalls* De la malaltia que dien **spundia** que s fa detrás lo genoll en lo doblegament de la cama. MS. Biblioteca Comunal de Palerm, f. 52

ESQUIRA, [ASQUIRA, ASCUYRA] *s.*

Quimera, malvolença insistent, animadversió.

V. isquira.

“ab gran **esquira**,
si molt se plany:
-Sus! en mal guany
si us sou cansat
desnaturat
no m se ab qui,
pus no ab mi,
be us ne guardau;”
Roig, Jaume *Spill* 8.136

“...per la qual cosa, per lo desplaer que han e ira contra aquells, venen en conexença de lurs deffalliments e volen fer obres virtuoses, per ço que no sien semblants a aquells que han en **esquira** e en malvolença.”

Genebreda, Antoni *Boeci de Consolació de Philosophia* lib. IV, prosa VI

“...e .j. nuyt, cant agran maniat, si ac .j. **asquira** entre los .vij. fraras ab lo duch per huna sua fila que ls .vij. frares volian aver per forsa.”

Sant Grasal MS. de G. Reixach, f. 27

“E com la regina Violant veie que ls barons e nobles e cavallers de Catalunya se n desplayen tant, ella va faer que l Rey son marit los prengues d **esquira** e hagues mal cor deves aquells...”

Boades, Bernat *Feyts d’armes de Catalunya* (falsificació) cap. 29

“...e si porta Caym **asquira** en son cor que res no u fau semblant, per so que son frare no se n pogues pendre a res ni s pensas que el li volgues mal.”

Sant Grasal MS. de G. Reixach, f. 104 v

“Mas anpero aytant com l altra poch la gareja puyxs e fera si pot aytant con viva per la gran **ascuyra** que li porta...”

Sant Grasal MS. de G. Reixach, f. 86 v

ESTACA-ROSSÍ,⁶ [ESTACA ROCI] s.

Nom vulgar de l’*Ononis spinosa*, planta medicinal.

“Item lo vi de la decoccio d **estaca roci**, molt hi val.”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. VII

“Item prenets de la erba que ha nom **estacha rossi** e picats la e en forma de em-plaustra posats la la hon sera la dolor del puagros.”

Receptari de la Universitat de València f. xciiij

ESTAROL s.

Mesura de capacitat.

“Item paga per faves, per **estarol**, qui es .j.^a. quartera de Malorches, j. s.”

Lleuda de Pizans Arxiu de Perpinyà (22 de desembre de 1321)

ESTIERS, [STIERS] adv.

A més, ultra això.

V. emperesters, emperestirs, enestirs, esters, peresters, perestirs.

“Car be n deu hom brocar

Tostemps lo seu cavall,

Que **stiers** lo cor li fayll

De correr e va l pas,

E mantes vets atras

Torna per gran falsia,”

March, Pere *L’arnès del cavaller* 908

ESTÍVIA, [STÍVIA] s.

Malaltia del cavall, que torç el coll en sentit lateral per dislocació de la nuca.

6. El DA (s. v. *estacar*) inclou *estaca-rossins*, documentada a Montserrat, i la defineix, sense dir-ne l’espècie, com: «herba que fa fils llargs o tories molt primes que s’escampen; la donen a menjar al bestiar».

“**Stivia** es apelada .ja. una malautia que esdeven al col dell cavall, axi que de sa ni de la no pot lo coll baxar al menyar sino per entreposament, ne pot rost pendre de terra.”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. cix

ESTOMIR-SE *v. refl.*

Commoure's, trontollar.

“En lo punt de la mort lo sol s escuray
E si s feu la luna, e l temple **s estomi**,”

Llull, Ramon *Plant de Nostra Dona Santa Maria* XXVI

ESTORN, [STORN] *s.*

Combat, batalla, assalt.

“O tu, traydor / be sabs que onze meses
Hach a Tots Sants / qu enprenguem nostre **storn**
Io m son armat / si be m suy mes entorn
Ez asseiat / tant qu a mi no fall res.”

Erill, Arnau d' *Cançoner de Saragossa* f. 228 v

ESTRACAR, [STRACAR] *v. a.*

Fatigar, cansar.

“O, desaventurat de mil yo donant te moltes scuses, Deifira mia, axi te ensenyi
quant ara sabs molt **stracar** me.”

Alberti, Leon Battista *Deifira* (traducció) 296

ESTREMPAUC, *A adj.*

Extravagant; estràmpol.

“Palp les memeles atressi,
Strenga les li un poc,
No molt, car no seria de joc,
Que semblaria hom porquer
O **strempauc** o paltuner,”

Facet 1.224

ESTRIGAR-SE⁷ *v. refl.*

Allunyar-se, apartar-se.

“Axi me n pren com al gayll
Qui per por del hom **s estriga**”

Turmeda, Anselm *Cobles de la divisió del Regne de Mallorques* 91

7. El DA (s. v. *estrigar*) en reproduïx l'exemple, però no en dona la definició.

ESTRILÍ, [STRILI, ASTRILI] *s.*

La vintena part de l'onça d'argent.

“Pes d'argent de Catalunya.

Ha en lo march de l'argent --- --- .viij. oz

.....

ha en lo quart --- --- oz quart .v. **strilins**

ha en la oz .xx. **strilins** e l' **astrili** val

.j. tpts et mig.

.....

ha en la oz --- --- oz .iiij. quarts.

.....

axi que ha en la oz .xxx. tpses fins

ha en la oz .xx. **strilins**.

e l' **estrili** val .j. tps e mig.”

Arxiu Corona d'Aragó, Memorial n. 35 supra moneta; nota p. 1

ESTRONT, [STRONT] *s.*

Excrement animal endurit i emmotllat a la forma del budell.

“Tres coses fan bon ort: cavar fort, **stront** mort e bon plantar de coll.”

Llibre de tres

ESTRUGAMENT⁸ *s.*

Penediment.

“Maiorment com jo haya entes que les dites persones malvades s'escampen per tota la terra. Aquestes persones, mon senyor, van meses a manera de gent de penitencia e d' **estrugament**.”

Arxiu Corona d'Aragó (reg. 1.128, f. 178) Sigilli secreti 20, reg. 1.128 (Pere III, 1347/48)?

EUÇÓ *s.*

Gla, fruit de l'alzina.

“Item prenets **euçons** e molets lo e dats li n'a beura ab bon vin a mati e a vespra: maravellosament li fara passar tota tos.”

Receptari de la Universitat de València f. xli, v

EXANAP *s.*

Senabre.

V. senabo, senabre, senap.

“De l' **exanap**. - L' **exanap** tira les umors males; la sement d'el es molt bona per menjar e romp les pedres de la vexigua, e purga la orina e la fleuma del cap, e conforta l'estomech e assuava los sospirs...”

8. El DA en reproduïx parcialment l'exemple, però no en dona la definició.

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts 109 MS. n. 216, f. lxij, b. Biblioteca Universitària de València

EXEQUIÓS, A *adj.*

Xacrós, malaltís.

“E no gayre apres nasquem Nos; e fom nats complits los set mesos que fom engendrats, e nasquem tan feble e tan **exequios** que no s pensaven les madrines ni aquells qui foren a la nostra naixença que poguessem viure.”

Rei Pere del Punyalet *Crònica (Rei Pere del Punyalet)* (ed. Coroleu, 1885) 37

EXICI *s.*

Ruïna, destrucció, perdició.

“...que la excellencia reyal qui a proteccio de sos vassalls e subdits singularment es stada introduïda, en **exici**, destruccio nostra, oblidada sa innata clemencia, stiga preparada...”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 20, p. 15

EXORTÍ⁹ *s.*

Guàrdia de moros.

“...e Alaçrach vench ab .x. cavallers de moros e sos **exortins** que l anaven denant...”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 377

EXORTILLADURA *s.*

Desllorigament del peu d’una cavalleria.

“Esdeve a vegades que en la junctura de la cama detras per lo peu se fa mal lo cavall. E a vegades per ensopegar, o per encontra de la junctura en loch dur, o per correr, o com prem lo peu debes pedra no dretament, o per torçedura. Car la junctura de la cama apres del peu es loch deliquat e nirvios e ple de venes; per desiunyiment de l os ranqueja lo cavall e passa gran dolor.”

Dieç, Manuel *Llibre dels cavalls* De la malaltia que dien **exortilladura**. La cura de la **exortilladura**. MS. Biblioteca Comunal de Palerm, f. 60

EXORTIQUÍ¹⁰ *s.*

Guàrdia dels moros.

“...e entram en la casa e estaven li .iiij. **exortiquins** denant ab ses atzegayes.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 87

9. El DA en diu (s. v. *exortí* pl. *exortins*): «soldat, guardià (?)» i inclou, a més de l'exemple del *Vocabulari* de Farauto, un altre de la mateixa *Crònica*.

10. El DA en fa una definició lacònica: «soldat (?)» i en dona el mateix exemple.

FARCINA s.

Malaltia cutània, espècie d'elefantiasi del cavall.

“E si es descurat moltz mals li n esdevenen, so es, roya qui lava la coctna, a vegades **farcina** que va per la carn e forada la coctna, e sapies que les malauties vinents de sang son sutzes.”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. cviiij v

FARDAIXINA, [FARDAXINA] s.

Excrement del llangardaix, usat en medicina.

“Item **fardaxina**, pes de hun diner.”

Micer Johan *Receptari de Micer Johan* LXIV

FILENPÚA s.

Tela molt fina semblant en transparència a la gasa, teixida amb el fil molt prim que resta entre les pues després de la segona passada del lli per la carda.

“Item una tela de lit de **filenpua** listade de grana.”

Inventari del castell de Folgons Any 1523

FORESCAPI¹¹ s.

Dret percebut pel senyor sobre lluïsmes i vendes de propietats del vassall.

“Item lo cens que Na Boneta Urgela fasia... I. gallina e **forescapi** de la terra per que fa la gallina...”

Alart, Julià Bernat *Docs. rossell.* XXIX

“Item entenem que pusquen vendre cens a qui s vulen sobre possessio o possessions qui s tenguen per alcun senyor, del qual lo dit senyor aya son **forescapi**.”

Alart, Julià Bernat *Docs. rossell.* p. 210

FRIANDARIES¹² s.

Llepolies.

“cubrint, scusant,

desenculpant

ses oradures

e travesures,

friandaries

e lepolies,”

Roig, Jaume *Spill* 9.515

11. El DA remet a *foriscapi* [*forescapi*] i en fa una definició relacionada amb un terme jurídic prou equivalent a la que en dona el *Vocabulari* de Farauto: «terme jurídic: dret sobre el traspàs de la propietat, espècie de lluïsmes». La documentació que aporta, però, és diferent.

12. El DA inclou el lema en singular, *friandaria*. No en fa la definició; sí que hi inclou el mateix document que el *Vocabulari* de Farauto.

GALOCRESTA s.

Cresta de gall, planta labiada medicinal, dita també tàrrec. (*Salvia verbenaca*, L.)

V. *crista del gall*.

“E son aquestes herbes que direm en ssemblant del celiandre en obres: primerament la fulla del ssilium... e la laor del **galocresta**, e al alfavega.”

Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 25, d

GAREX s.

Ratolí camperol.

V. *garri* o *garris*.

“Puis prin sanch de gall, he, si no n pots aver, prin sanch de una rata qui es dita **garex**...”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça MS. 21-2-19, f. 118. Biblioteca de la Universitat de Barcelona

GARRI O GARRIS, [GUARRIS] s.

Ratolí camperol.

V. *garex*, *ratolí* a Boucoiran, Dictionnaire des idiomes méridionaux.

“...pren sang de rata qui es dit **guarris** e unta lo loc de la pena e exira depux.”

Llibre del nodriment e de la cura dels ocells f. 111, a

GASANYATGE, [GASAYNATGE] s.

Guany, profit; collita, profits agrícoles.

“...que aja de la vila de Thoyr I. reredeume en axi co es acostumat, al xvije de blatz, de rasims, d olives, de lana, e d aynels, e de **gasaynatges**...”

Alart, Julià Bernat *Docs. rossell.* p. 210

GENSOR adj.

Més gentil.

“Gracias mil, Na cors **gensor**,

Ara avets l amor liada

De tot en tot e conformada.”

Facet 1.087

GILADEA s.

Suc de carn clarificat i congelat per refredament.

V. *geladia*, *gelea*.

“...Et si pet ventura no volra congelar se axi tam prest, met hi un poch de garan-gal o stichnart, e tantost se congelara sens dubte nengu. E vet axi com se fa **giladea** bona e fina.”

Nola, Robert de *Art del coch* De giladea

GISOPÀS s.

Mena de pedra preciosa.

“La .v^a. pedra es **gisopas**, e la sua color resembra aygua de porros picats en molt gran cosa. E en qualque loch vinga, si la porta, es benventut e honrat.”

Lapidari MS. n. 216. Biblioteca Universitària de València

GODAMACIL s.

Tapisseria de cuir repujat, pintat i daurat.

V. *godomaci*, *guadamazir*.

“Vostra letra havem reebuda ensemps ab lo **godamacil** e matalafeta a ops de la nostra capella per lo feel canbrer nostre...”

Inventari del rei Martí 68

GODENDART, [GODONDART] s.

Llança curta anomenada també *galandart*.

V. cf. *Puiggarí*, p. 167, *galandart*.

“item un lenser encastat en la paret, hon ha .viii. lances curtes .iiii. grogues .v. blanques e dos **godendarts**.”

Inventari d'en Pere Becet Any 1430

“Item, quatre astes largues, la una ab forqueta e deu dayes, un **godondart**, quiscu de sa manera.”

Inventari Drassana de Barcelona Any 1489

“Item: una lansa e un **godondart** meyns de ferro.”

Inventari Hospital Santa Creu En lo menyador. Any 1429

GODOMACÍ s.

Penis artificial.

V. *godamacil*, *guadamazir*.

“...he sapiats que les fembres que los ve talent ho volentat a tant que no s'avenen ab elles los homens, he per aquesta raho han les fembres de aquestes que usen lo **godomaci** que es fet de coto he confeccionat de dins en forma de vit, he usen ab ell meten lo s en lo cony entro que son fartes e perden lo desig”

MS. 10.162, f. cvijj. Biblioteca Nacional de Madrid

GRATUSA¹³ s.

Llana de carda.

13. Les definicions del DA (s. v. *gratusa*) no coincideixen amb les que proposa el *Vocabulari* de Faraudo: «instrument de boter» i «espècie de borra». Remet també a *gratussa*, les definicions del qual, geolocalitzades, també en difereixen: «eina per a fer esclops o culleres; (Vich) eina de sabater; — (Empordà), pesat i impertinent».

“Que nul hom ni nula femna no aus fer draps de pessols, ni de borrelos, ni de borra, ni de repel, ni de **gratusa**, ni de lana tailada, mescladament ni departida...”

Alart, Julià Bernat *Docs. rossell.* p. 122

“...ne de **gratusa**, ne de macona...”

Furs de València (ed. Pastor, València 1547) fur 30, de Pann., f. 24, 3

HEBETAR, [EBETAR] *v. a.*

Tornar obtús, menys agut.

“...car lo vi d aytals viynnes es fort putrefactible, lo qual engenre febres diverses e apostemes. Encara **ebete** e engroseix los espirits e no conforte les vertuts.”

Jaume d'Agramunt *Regiment de preservació a epidímia e pestilència e mortaldats* art. II, part IIa, cap. III

“...pero moltes vegades moltes viandes ab treball e gran ministeri conquestes malalties engenren, **ebeten** lo seny, vicis dins meten, virtuts foragitan sino son remediats per medecina de temperança...”

Rei Pere del Punyalet *Ordenacions de Pere del Punyalet sobre els oficials de la sua cort.* CDIAA, vol. V De les viandes

IVASSEA, [YVASSEA] *s.*

Rapidesa, celeritat, promptitud.

“...car aquella ara es tant de poca quantitat e es tan ivassosa del temps passat a l esdevenidor, que lo nostre enteniment ni pot apercebre sa poca quantitat, ni li leu que pusca atenyer son curriment e sa **yvassea**.”

Llull, Ramon *Llibre de Contemplació* 12, cap. 20

LATITANT *adj.*

Que s'amaga, s'oculta, s'encobreix.

“...que qualsevol que tinga taula de cambi e altres qualsevol mercaders qui seran abatuts, fugits, e absentats, e **latitants**...”

Constitucions de Catalunya V, lib. IX, tit. X. De abatuts y **latitants**

LATITANT, [LATITAN] *adv.*

Amagadament, ocultament.

“...que alguns de les bandositats contra lo voler e manament del Senyor Rey e en menyspreu dels officials seus prenien atriwença e gosar de entrar e aturar en la ciutat, **latitan** o a pales...”

Llibre de Memòries València, 1409

LIEN *s.*

Manyoc.

“E la **lien** de les sues celles era negre e encorbada com a bell arch.”

Metge, Bernat *Ovidi* 24; MS. 831, Biblioteca de Catalunya

LLEGOLELLA, [LEGOLELA] *s.*

Llengüeta, neulella o gargamelló.

“Contra paralis de lengua e **legolela**.”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca de la Universitat de València) cap. XIII

LUCIDARI *s.*

Llibre destinat a resoldre qüestions àrdues o difícils d’esclarir.

“Item .I. libre gran de paper qui es apellat **lucidari**.”

Inventari de Pedralbes Any 1364

MAÇOR *s.*

Apellatiu sinònim de malsí (delator) a les aljames de la Corona d’Aragó.

“...teneantur incontinenti suspendere per collem vel pedes taliter ut moriatur dictum judeum malsin vel **maçor**...”

Ordre de Joan I dictada a Fraga a 12 de novembre de 1390 Arxiu de la Corona d’Aragó (reg. 1.899, f. 150)

MERCOLERIA *s.*

Fet, acció a practicar en dimecres (geneneralment per superstició).

“Algunes dones son que serven **mercoleries** e sabatines, e tal dia guardan vos de tal erba e collir la erba ans de sol exit...”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. IV, f. 18 v

MIRRAUST *s.*

Una de les tres grans salses de la cuina catalana medieval (les altres dues són la salsa de pagó i el menjar blanc).

V. mig-raust.

“La salsa de **mirraust** fe la en aquesta manera. Primerament pendras una liura de ametles... E axi se fa **mirraust** perfet.”

Nola, Robert de *Art del coch* De **mirraust**

MORZIELLO *adj.*

Aplicat al cavall de color absolutament negre.

V. morè.

“La terça color qu es dita **morziello**, o negre, e per ço li dien **morziello** que ha color de mora. E ha de esser senyalat axi: una stela cominal en lo front, e que no sia gran ni ampla...”

E que si aquests senyals no ha, deu esser segons natura tot negre sens negun senyal blanch...”

Dieç, Manuel *Llibre dels cavalls* De la color que dien **morziello** o negre. MS. Biblioteca Comunal de Palerm, f. 11

MUID, [MUYT] *s.*

Mesura de capacitat per a grans i per a líquids; moí, muig.

“Item una tona de .iij. **muys** buyda.”

Inventari d’una especieria Cervera, 1373

MUILE, [MUYLE] *s.*

Núvol, diverses taques blanques i opaques formades sobre la còrnia (nubes en els mss. llatins).

V. cf. *múmfula* (Tortosa).

“El ssegon es que sia pus blanch e menor e .i. poc pus fon que l primer, e es en semblant de **muyle** en sa color.”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xxxij v, b

“Ara direm del senyal, so es a saber, can son guarides les vexigues los senyals blancs que romanen en la tela de la cornia axi com havem dit, e son en .ij. maneres: que sia sotil en la visio de la cornia, e aço a nom **muile**; e sera gros e pregon en fons de la cornia e aço havia nom blancura.”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xxxiv v, a

NOCURENY, A *adj.*

Que no té cura d’una cosa; indiferent, negligent.

“...que ladonchs lo Princep ratifique les malfeytures dels seus Officials, com la sua correccio es pereosa e **nocurenya** en los delictes.”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* segona partida, IX

NUVORELLA, [NUVORELA] *s.*

Núvol subtil.

“E respos Ihesu Xrist: -Tu o dius, empero encara veurets lo fill de l hom seura a la dreta part de Deu, e ll veurets venir ab les **nuvoreles** del cel.”

Passió de Nostre Senyor Jesucrist MS. 67 de Sant Cugat. Arxiu de la Corona d’Aragó

OLEIX, [OLEX] *adv.*

Mateix.

V. *eleix, a, eleix, a* (Per si ____), *eneix, enleix* (Per si ____), *enleix, a, leix, a*.

“Altra lavadura d asso **olex**: pren blanch de plom cuit .j. lliura, ensens, mastech...”

Tròtula de Mestre Johan 10 b

OLENDA, [OLENDE] *adj.*

Olent, que fa bona olor.

“...sia fet al meu cors e a la mia bocha untage d elmesch, de sandols, de siveta destemprada ab aygua rosa e ab aygua nafa, per ço que alguna malla fetuytat de mon cos no isque, ans... git alguna flayra **olende** o dolsor.”

Testament d’Amor MS. de Barcelona, s. xv

OPOPANAC, [OPPOPANAC] s.

Opopònac, oleoresina amargant extreta de les arrels i la tija de la planta *Opopanax*.
V. *poponac*, *popanac*.

“E, can es dat ab lo **oppopanac** e ab lo caparo a beure, trenque la pedra e trau la en la horina e solte la postema de l'escle.”

Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 90, d

OXIZACRA s.

Mescla de vinagre i de sucre.

V. *occisagra*, *siagre*.

“...e ab **oxizacra**, los espacies saben que es, dats li n a beura...”

Receptari de la Universitat de València f. cxij

OZIMI s.

Alfàbrega.

“Encara mes que y aiustetz ab la galina aquestes coses que s seguexen qui conforten lo cor: macis, cubebes, antos, que es dit romer, **ozimi** que es alfavega...”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XVII

PAMPINUM s.

Pàmpol. Fulla del canó de les gramínies (els pàmpols són agres i astrigents i com a tals usats en medecina).

“Si aura tynes, trenca **pampinum** & suc de mora agresta & d asso banya soven lo loc de les tynes que roen les penes.”

Llibre del nodriment e de la cura dels ocells f. 111, c

PARPELLOLA,¹⁴ [PERPELLOLA] s.

Mena de moneda menuda i de mala llei.

V. cf. Botet i Sisó, t. II, p. 321.

“...vola, sola, musola, tovallola, **perpellola**...”

March, Jaume *Diccionari de rims de Jaume March*

“Item, pronunciam, declaram, ordenam e manam que les monedes d argent que s nomenen **Parpalloles**, e dobles, e corren en los dits comtats de Rossello e de Serdanya, passats quatre mesos continuament desiavant comptadors no pugen correr en los dits comtats ne un altra part alguna del dit Principat...”

Rei Ferran II *Sentència arbitral de Ferran el Catòlic* Barcelona, 4 de novembre de 1493

PARTELITAT s.

Naixença illustre.

14. El DA sols n'esmenta la font: «Dic. J. March».

“Pensau esser de paratge
O de gran **partelitat**,
Mes mirau vos lo linatge
De cavadors es honrat.”
Cobla (Illa [Rosselló], s. xv)

PASTRUI s.

Un cert peix de mar.

“Item ordenaren que mussola, lunada, cassons, **pastrui**, se vena a sis diners la liura... VI d.”
Crides de Mallorca XL

PERHORROSCÈNCIA, [PERHORROSCENTIA] s.

Temor horrífic; por horripilant.

“...que lo qui allegara oppressio o denegacio de justitia, o perhorroscentia contra los dessus dits officials preeminents... haja en scrits exprimir les causes de la oppressio, **perhorroscentia** o denegatio de justicia...”
Constitucions de Catalunya XIII, lib. III, tit. II

PEROÏNA, [PEROYNE] s.

Resina.

“Carga de **peroyne**... I. s. I. dr.”
Lleuda de Cotlliure Any 1249

PERTAGUSA s.

Barra llarga de faig arrodonida com l’asta d’una pica, posada sobre dos suports a la popa de la galera per a sostenir el tendal.

“Item **pertagusas**... xij.”
Inventari de la galera “Santa Catalina” MS. 252, Biblioteca de Catalunya; any 1352

PIGAMI s.

Herba semblant a la ruda, el *Peganum harmala*, L., planta rutàcia (dita també ruda borda).

“Item reebet agarich .iij. partz, de mirra .iiij. partides. Sie n donat al malalt ab aigua ans de la accessio, en la qual sie cuyta salvia e **pigami**.”
Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XLIX

PREFULSIT, **IDA**¹⁵ adj.

Substantat, sostingut, recolzat prèviament.

“...per tal que... lo diable ab son malignari enginy a molts ligams **prefulsit**, a la salut dels homens, aguayts... Preparar no pusca...”

15. L'exemple del DA és diferent. No en dona, però, la definició.

Rei Pere del Punyalet *Ordenacions de Pere del Punyalet sobre els oficials de la sua cort*. CDIACA, vol. V Dels coyners mayors

REGURT s.

Contracop, repercussió.

“...pero tal rompra no l fa lo martellet sino lo diamant mateix ab lo **regurt** y return del colp...”

Ferrer de Blanes, Jaume *Sentències catòliques*

REVERSURA s.

Perversitat.

“Veiats aci quanta **reversura** e quanta abusio, en ofensa de Deu, en lesio de Justicia, en menyspreu de les leys e ordinacions...”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa segona partida*, X

SABALMEDÍ s.

Magistrat de policia a Aragó, amb jurisdicció civil i criminal.

“Manans e fermament stablens a Seyors, a maydomens, a rebosters, a merins, a justicies... a **sabaldemins**, a vegers... e a tots altres sotsmeses nostres e officials nostres... que aquesta carta... bona e ferma ayen e observen...”

Franqueses de Mallorca Any 1232

SALOQUIA, [ÇALOQUIA, CELOQUIA] s.

Atalaia, lloc de guaita, de vigia.

“Dilluns a VII de juny comença de tirar lo giny major de Barcelona a la casa del Pujol; e foradava lo mur e la torre de la **Çaloquia**.”

“...e metent nos XI persones en recena de retre la vila e lo barri del castell atinent de la força major de la **Celoquia**... car **Celoquia** tenia En Paga de Mallorques per significar los ho.”

Rei Pere del Punyalet *Crònica (Rei Pere del Punyalet)* (ed. Coroleu, 1885) cap. III, 26

SALTAMARTINA s.

Manifassera, dona tafariera.

“Veig la beguina
saltamartina
de sella en sella
de vetla en vetla,
gira mantells,
pica martells,
disputadora,
demanadora
de questions
e fent rahons

als confessôs
e preycadôs;”
Roig, Jaume *Spill* 14.617

SENABO s.

Senap, mostassa.

V. *exanap*, *senabre*, *senap*.

“Les coses calentz e seques en lo quart grau.
Forbio, ceba marina, anicardia,... alquitra, cenra, belasa, **senabo**.”
Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 4, b

SOLIFUGA s.

Mena de formiga verinosa.

“Aqui no s fa serp ne lop, sino una bestiola appellada **solifuga**, e es fort perillosa...”
Eiximenis, Francesc *Crestià, Regiment de Príncipe* 1a part, cap. XXXIX

SOLIL s.

Soldada, paga.

“...llavors comptaria cascu ab llur host davant aquells XII o la hu d aquells, e que
aytant com haurien pres los comptarien sobre llur **solil**...”
Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCIII

SOSPEIXÓ s.

Sospita, suspició.

“E no crey que sia nagus
Qui vulla trabaylar en va
Si doncs algun gasany no y fa:
Perque n ay mala **sospeixo**.”
Planys del cavaller Mataró 397

SOSTENT, A adj.

Sostinent, suportant.

“...e de continent fon gran concurs de persones **sostentes** diverses incurables
malalties, les quals son manifestament curades...”
Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 18, p. 58

SOTARIÀ, ANA adj.

Qui està dessota; jussà.

“...en l alberch d en Nicolau Ça Guardia, en una casa que y ha **sotariana**, lo qual
alberch es prop del castel...”
Procés del crim del castell de Guàrdia Alada Any 1396

SOTSAZEMBLER, [SOTZAZEMBLER] s.

Oficial de la cort reial sota les ordres immediates del sobreazempler.

“En apres cobeejans que l dit offici ben sia regit, emperamor d aço una persona qui **sotzazempler** sie nomenat e un altre qui ajudant sia nomenat, los quals per nos tots sien elegits qui al damunt dit sobreazempler en son offici diligentment ajuden...”

Rei Pere del Punyalet *Ordenacions de Pere del Punyalet sobre els oficials de la sua cort*. CDIACA, vol. V Del sobreazempler e **sotsazempler**

SUNT s.

Humor que decorre dels ulls.

“Altra medicina a la vee meylor dels huils, e a les lagremes, e a la laguanya dels uyls, e a grossea, a a tolre la **sunt** dels uyls, e purgen les plagas e apostema.”

Tròtula de Mestre Johan 7 c

TRUTXER, [TRUXÉS] s.

Home astut, pràctic en malícies; experimentat, trapasser.

“Que tots fills de cavallers
Tots son **truxés** e ufaners,
Plens d envege e malvestat
Complits d erguyll e de pecat
E de tots mals ensenyaments;”
Planys del cavaller Mataró 467

VARRAL s.

Peix mengívol del tamany de la tenca.

“Capitol que tracta de quina manera se deu aparellar la cassola dels **varrals**. Primerament pendras los **varrals** e faras los bells e nets...”

Nola, Robert de *Art del coch* De **varrals** en cassola

VEITAT, ADA adj.

Difamat.

“...e si plau a elles esser **veytades** e scantades, no plau a mi, ans ho e a gran enutg, axi com aquella qui en nenguna manera no he enteniment dispost en tal acte.”

Decameron jorn^a 3ª nov^a 3^a

VISPERTILLO s.

Ratpenat.

“...que per a mi y per los simples y de baixa intelligentia voler prosumir alsar los ulls a tant fulvida y resplandent lum, seria major inconvenient que al **vispertillo** voler mirar los raigs del sol al mig del die.”

Ferrer de Blanes, Jaume *Sentències catòliques*

XIEF s.

Colliri.

V. *axief*.

“...e meta colliri de la celidonia, o de l acore, o de la licada, o de l escuma de mar, ho de sal nitre e de les polvores e dels **xief** que avem dites el .iiij. capitol...”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xxxiiij v, b

XUXUMEU s.

Sobrenom despectiu aplicat a persona menyspreable.

“...apparegue En Sampso a la muralla la qual fou plena de gent armada cridant nos algunes injurioses paraules, dient: -Avant, avant, canalla, canalla, **xuxumeus** e melrosats de Barcelona!”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 20, p. 68

Hi ha tres mots recollits en el *Vocabulari* de Faraudo que no són documentats en cap repertori lexicogràfic, però que sols contenen l’exemple i no la definició. Són els següents:

ESCAGERA s.

“...que null mesurador o **escagera** no gos comprar alcun escaig de blat, sots pena de .v. sous per quantes que vegades contrafara...”

Manual de Consells València, 16 de juny de 1327

PELOTXA s.

“...los pits e la **pelotxa** d aquells verdejaven per la molsa en ell aferrada...”

Vilaragut, Antoni de (traductor) *Les Tragèdies de Sèneca* (atribució falsa a Vilargut) Ypolit e Phedra, p. 459

TERNUS s.

“...prenetz farina d erp, e blanch de forment, e farina d ordi, e farina d arros, e farina de ciurons, e de **ternus**, e de faves, e ameles amares...”

Tròtula de Mestre Johan 12 c

“...fetz ne coquetes ab blanchs d ous a manera de **ternus**, e seccats los en la ombra...”

Tròtula de Mestre Johan 12 d

B. MOTS QUE APORTEN EL SIGNIFICAT DE TERMES QUE NO EN TENEN EN EL *DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR*

Cal fer notar que, en alguns casos, les fonts documentals coincideixen en tots dos repertoris lexicogràfics. En general, el DCVB n'incorpora una versió més reduïda.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ALMELL s.	ALMELL m. ant.
Braçalet i per extensió anell, anella ornamental d'una altra espècie: collaret. <i>V. armilla.</i>	
“E vostra pits trop reparat E tots l als qui es a pinzel, Car portats axi almell Que no y fall res pel coll trencar.” <i>Planys del cavaller Mataró</i> 500	Car portats axí [un] almell que no y fall res pel coll tencar, Am. f. conf., p. 511.
ALMODROC , [ALMODROCH, ALMADROCH] s.	ALMODROC m. ant.
Salsa d'oli, alls, formatge, mantega, rovells d'ous i brou de moltó.	
“...e com sera fet de aquesta manera metras lo almodroch axetat sobre les dites tallades...” Nola, Robert de <i>Art del coch</i> Potatge de almadroch “...e piqua ho tot ensemps tot en un morter ab oly rosat e ab aygua ros a manera qui fa almodroch ...” Micer Johan <i>Receptari de Micer Johan</i> CXXVII “ Almadroch. Almadroch , ages formatge rellat e picat ab .ij. o .iiij. grans d all, e pica ho fortment; com sera ben picat, destenpra ho ab ayga tebea, e, com axetaras no mens lo boix en tor, com encontinent se desligiria, mas tant solament picant, e deu esser de bona guisa espes.” <i>Llibre de Sent Soví</i> MS. n. 216, f. cxxvj, b. Biblioteca Universitària de València	« Almodroch de alls y formatge: moretum: almodrote de ajos y queso» (Nebrija Dict.).
ALQUIMIAT, ADA adj.	ALQUIMIAT, -ADA adj. ant.
Obrat d'alquimia.	
“Item hun stoig de fusta en lo qual hi ha un got alquimiat ab son cubertor.” <i>Inventari del príncep de Viana</i> Any 1461	Hun stoig de fusta en lo qual hi ha hun got alquimiat ab son cubertor, Inv. Pr. Viana, 129.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ARC ANGLÈS <i>un. pluri.</i>	ARC <i>m.</i>
Arc de mà (sembla ser el mateix que l'arc turquès).	<i>Arc anglès</i>
“Item un arch angles ab .vj. fletxes angleses.” <i>Inventari d'Alfons el Magnànim</i> 103; anys 1412-1424	Item un arch angles cubert de negre ab letres d'aur ab sis fletxes, Inv. Anfós V, 159.
“Item dos archs anglesos de fust.” <i>Inventari del príncep de Viana</i> Any 1461	
ARC DE ROTLLÓ <i>un. pluri.</i>	ARC <i>m.</i>
Arc rotlloner.	Arc de rotlló o arc rotlloner
“Item un arch de rotllo envernïcat de color groga.” <i>Inventari d'Alfons el Magnànim</i> 119; any 1413	Ne tirar a coloms un tret de ballesta, ne ab arc de rotlló , Mostassaf Agual. Item un arc rotlloner, Item una ballesta rotllonera, doc. a. 1546 (Alós Inv. 55).
“Item que tota persona qui traure a coloms e a colomer ab pedra ni ab balesta ne ab ruell ne ab arch de rotlo de un git de pedra didall aprop del colomer .x. sous li costara...” <i>Ordinacions de la vila d'Àger</i> 44 (any 1278)	
BARAFUSTAR ¹⁶ <i>v. a.</i>	BARAFUSTAR <i>v. tr. ant.</i>
Confondre, trastornar.	
“E tost En Berenguer Dentença munta en son cavall en una cota vestit, tot desguarnit, ab la espasa cinta e una escona muntera en la ma, e pensa de capdellar e barafustar los seus e de fer tornar anrera.” Muntaner, Ramon <i>Crònica (Muntaner)</i> (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCXXXII	En Berenguer de Entença... pensà de capdellar e barafustar los seus e de fer tornar anrera, Muntaner Cròn. 232.
BAROBÍ ¹⁷ <i>s.</i>	BAROBIS <i>m. pl.</i>
Barrina grossa, que empren els fusters per fer forats a peces gruixades. <i>V. barrubí</i> , Dicc. Aguiló.	

16. El DA no en dona la definició sinó sols una part de la citació.

17. El DA no en dona la definició sinó sols el segon exemple.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
<p>“...e hun duvador, ab hu barobi, barina la gale- ra del princep be en sis llochs.” DescLOT, Bernat <i>Crònica (DescLOT)</i> (ed. Coroleu, 1885) cap. CXXVII</p> <p>“Item, dos barobis.” Capmany, Antoni de (editor) <i>Armament de la coca “Sent Climent”</i> Col·lecció diplomàtica CCLXXX</p>	<p>Dos barobis, inv. nàutic, a. 1331 (ap. Capmany Mem. II, 413). Segons Labèrnia i altres dicciona- ris catalans, barobis equival al castellà <i>barloa</i>; però és gairebé segur que és una grafia incorrec- ta de barrobins.</p>
BARTAFELLA , ¹⁸ [BARTAFEYLA] s.	BARTAFEYLA ant.
Anella de forrellat.	
<p>“Item, una coffa ab bartafeyles de falca.” Cap- many, Antoni de (editor) <i>Armament de la coca “Sent Climent”</i> Col·lecció diplomàtica CCLXXX</p>	<p>Una coffa ab bartafeyles de falca, doc. a. 1331 (Capmany Mem. II, 413).</p>
BERNATGE s.	BERNATGE m. ant.
Barreja, revolt, barrisc.	
<p>“E ls corsos d els / davan manjar als cans, E lo restant / anava tot bernatge.” Anònim <i>Cançoner de Saragossa</i> f. 237 v</p>	<p>Els corsos d'els [sants] dauan maniar als cans E lo restant anava tot bernatge, Anònim segle XV (Canson. Univ. 251).</p>
BERNEI , ¹⁹ [BERNEY] s.	BERNEY m. ant.
Lloc d'exposició dels reus a la vergonya, com el costell i figuradament situació d'algú sotmès a la mofa pública.	
<p>“O tu traydor / be t est mes al berney Vituperat / e ab paucha vergonya...” Erill, Arnau d' <i>Cançoner de Saragossa</i> f. 228</p>	<p>O tu traydor be test mes al berney Vituperat e ab paucha vergonya, A. d'Erill (Canson. Univ. 238).</p>
BOSSONALLA ²⁰ s.	BOSSONALLA f. ant.
Certa moneda de billó encunyada a Barcelona. <i>V. bussana</i> , cf. Botet i Sisó, t. II, p. 24, 32, 41.	
<p>“Aur e argent e moneda e tota bossonalla, per lbr. m^a. E es entes que les .c. lbs de moneda sien franques...” <i>Lleuda de Cotlliure</i></p>	<p>Aur e ergent e moneda e tuta bossonala, doc. ross., segle XIII (RLR, xxxi, 74)</p>

18. El DA no en dona la definició sinó sols l'exemple.

19. El DA no en dona la definició sinó sols una part de la citació.

20. El DA no en dona la definició sinó sols una part de la citació.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
BUGUIART, ARDA <i>adj.</i>	BUGUIART, -ARDA <i>m. ant.</i> (pres de l'italià <i>bugiardo</i>):
Mentider, a.	
“Visqui en Roma sota l bon August En temps dels Deus qu eren fals e buguiarts .” Febrer, Andreu <i>Comèdia de Dant Infern</i> , cap. I, 71	En temps dels Deus qu'eren fals e buguiarts , Febrer Inf. I, 72.
BUSARI, [BUSSARI] <i>s.</i>	BUSARI <i>m. ant.</i>
Espècie de falcònid, ocell de rapinya inepte per a l'ensinistrament de la caça de vol. El <i>Buteo vulgaris</i> , Bechstein, és dit popularment a Catalunya <i>aligany</i> o <i>aligot</i> , i a València <i>arpella</i> . <i>V. buac</i>	
“Aquest ffallco aytal [el falcó negre] se acosta molt a la fforma de un aucell qui es apellat bussari del qual havem ffeta mensio damunt...” <i>Flors de les receptes medecinals per ocells de caça</i> cap. xx	Un aucell qui es apellat busari del qual auem feta mensio, Flos medic. 136.
CABISTELL <i>s.</i>	CABISTELL <i>m. ant.</i>
<i>V. Cabestell.</i>	
“...e que l estella hage de ampla de cabistell a cabistell ab compliment de pues dotze palms e quart e que la flassade obrade e treta de taler hage de lonch .XVIII. palms...” <i>Capítols dels teixidors</i> Mallorca, 1391	Que los taxidors flassaders... sien tenguts metre en les flassades entegres que faran o texiran, sinquanta vies cascuna de XII fils..., e que leste- lla hage de ampla de cabistell ab compliment de pues dotze palms e quart, doc. a. 1391 (Hist. Sóller, I, 817).
CALQUER <i>s.</i>	CALQUER <i>m. ant.</i>
Peanya o caixa de fusta amb obertura circular per a sostenir un braser, baci. <i>V. calguer.</i>	
“item un orinal ab son calquer .” <i>Inventari d'en Pere Becet</i> 7, XII. Any 1430	Que tot taxidor que fara flassades de pel de calquer dege e sia tengut fer les vores de fil de canem tort, doc. a. 1391 (Hist. Sóller, I, 818).
COIMA, [COYMA] <i>s.</i>	COIMA <i>f. ant.</i>
Cotna, la pell de la cansalada.	
“Tres mals brous son: brou de porc ab pels de ca, brou de coyma salada ab vedriol e brou de vres ab rreyna de pi.” <i>Llibre de tres</i>	Tres mals brous són: brou de porc mesclat ab pèls de ca, brou de coyma salada ab vidriol e brou de vres ab rreyna de pi, Libre de tres, 156.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
CORENYÓS, OSA <i>adj.</i>	CORENYÓS, -OSA <i>adj. ant.</i>
Que té en cor, en voluntat.	
“Mas les gents de Arago qui eren en aquelles parts prop dels Francesos eren tant corenyosos de fer mal als Francesos, que no volgueren tenir lo manament del rey, ans los corregueren tro a les tendes...” Desclot, Bernat <i>Crònica (Desclot)</i> (ed. Coroleu, 1885) cap. CVII	Les gents de Aragó... eren tant corenyosos de fer mal als francesos, Desclot Cròn., c. 107.
COTADA ²¹ <i>s.</i>	2. COTADA <i>f. ant.</i>
Folradura.	
“Item una cotada de pell de conil al senyor bisbe, per _____ .ix. sous.” <i>Inventari de Santa Coloma de Queralt</i> segle xv	Per dos parells de marts que aquell maté en les dites folradures e per ll cotades de grises de què forrà lo hu dels damunt dits sayos, Comptes de la tresoreria real, 104 v.º (ap. Aguiló Dicc., sens indicació de data).
DAVANTURA <i>s.</i>	DAVANTURA <i>f.</i>
Part del davant.	que apareix en un document d'Auzias March transcrit per Amadeu Pagès (Unes cuyraces e unes davantures de cuyraces, Rom. xvii, 200), és probablement una errada de còpia, per <i>davanteres</i> .
“Item, altre caxo del larch mateix, dins lo qual havia unes cuyraces e unes davantures de cuyraces, cinch manyopes, sotils.” <i>Inventari dels béns d'Ausiàs March</i> 56. València, 3 de març de 1459	
DEREÓS, OSA <i>adj.</i>	DEREÓS, -OSA <i>adj. ant.</i>
Desitjós, osa.	que trobam només usat per Jaume Roig i que, segons interpretació de Mn. Chabàs, ve del llatí <i>derōsus</i> , ‘rosegat’.
“perque l coral lur amorós mal dereós si l posseheix sovent guareix,” Roig, Jaume <i>Spill</i> 8.570	A tots encanten que no s’espanten del lur moral, porque’l coral lur amorós mal dereós si’l posseheix sovent guareix si’l natural e menstrual li fan ben veure, <i>Spill</i> 8572.

21. El DA no en dona la definició, sols l'exemple, que és pres pel DCVB.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
DERIR v. a.	DERIR v. tr.
Dirimir, concordar.	que es troba en el «Somni de Joan Joan» i que el Sr. Miquel i Planas interpreta com a ‘dirimir’, però que ens sembla més aviat una forma reduïda de <i>adherir</i> .
“Tots soplicam l’alta vostra Vulla derir , Y, ensemps ab vos, pendre y tenir A la Raho, Que n’causa tal sia l’bordo Ensemps ab Vos;” Gassull, Jaume <i>Lo somni de Joan Joan</i> 1.551	Però per quant Vostra excellència s’a euocat aquesta causa hi tirat de la cort nostra, tots soplicam l’alta vostra vulla derir y ensemps ab vós, pendre y tenir a la Rahó, Somni J. Joan 1552 (La idea sembla ésser que «vulla adherir, tenir i pendre amb si la Rahó»).
DESBRAONAR ²² v. a.	DESBRAONAR v. ant.
Desmembrar, arrancar els membres d’un cos.	
“...no me n’porti sino solament los menbres he lo cors del meu propi jerma lo qual, per amor de tu, mati, desbraoni he trocegi...” Vilaragut, Antoni de (traductor) <i>Les Tragèdies de Sèneca</i> (atribució falsa a Vilaragut) Medea, p. 359	Retenint alguna part de ànima desbraonaren tots, Alegre Transf. 54.
DESGUISAT, ADA ²³ adj.	DESGUISAT, -ADA adj. ant.
Estrany, poc comú, extraordinari.	
“E les colors dels draps sien aquestes: -Una partida de listat o desguisat , lo pus bell e pus fi que trobar se puga en Barchinona...” “Empero volem que si alguna de les dites colors blau, vert o bruneta no campejaven be ab lo listat o desguisat , que n’comprets d’altre que campeg be.” <i>Arxiu Corona d’Aragó</i> (reg. 1.188, f. 85) Sigilli secreti 62 Pars 1a, reg. 1.188, f. 85 v, § 3, l. 2 (Pere III, 1363/64) “Item done al dit en Lop xvj. alnes de drap desguisat de gant de Melines, a obs de mantellines, de cotes e de gonelles dels damunt dits senyors inffants. E costaren d’En Ffrancesch de Muntgai, draper de Leyda, a raho de xv. solidos jaccenses l’alna cc. xl. solidos jaccenses.” <i>Itinerari de l’infant Pere</i> n. 115	Done al dit En Lop XVI alnes de drap desguisat de gant de Melines, a obs de mantellines, de cotes e de gonelles dels damunt dits senyors inffants, doc. a. 1334 (Est. Univ. XIX, 206).

22. El DA en fa la definició següent: «destruïr el cos»; esmenta, sense documentar-ho, Francesc Alegre. El DCVB en dona l’exemple. El *Vocabulari de Faraudo* n’inclou un altre de diferent.

23. El DA n’inclou l’exemple però no en dona la definició.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
DESTENY ²⁴ s.	DESTENY m.
Desdeny, menyspreu.	probablement errada de còpia per <i>desdeny</i> :
“Be conegui qu era del Cel trames Guarde l Mestre, ez ell feu me enseny Que stiges quet e que honor li fes. Ahy! quant parech esser ple de desteny .” Febrer, Andreu <i>Comèdia de Dant</i> Infern, cap. VIII, 85	Ahy quant parech esser ple de desteny , Febrer Inf. IX, 88.
DESTINAMENT s.	DESTINAMENT ant. adv.?
Objectiu.	
“-Que la obra continuada derrerament de tres naus no es congrua ne en tal manera que jamay se puixa fer ne seguir lo destinament per tal com en neguna manera no s segueix ne s pot fer per ses mesures...” Villanueva (editor) <i>Deliberació del capítol de la Seu de Girona</i> t. XII, doc. XXXIV	La obra... de tres naus no és còngrua ne en tal manera que iamay se puixa fer ne seguir le des- tinament per tal com en naguna manera no's segueix, doc. a. 1417 (Villanueva Viage, XII, 333).
EMPUNYAT, ADA adj.	EMPUNYAT, -ADA adj. ant.
Pertinaç; irritat, exacerbat.	
“Aquest axief es del libre de Johanici, e val a la laganya can es enpunyada .” Jacme, Joan <i>Alcoati</i> f. lxxv, a	Aquest axief... val a la laganya can és enpunya- da , Alcoati 75.
ENRIGOTAT, ADA ²⁵ adj.	ENRIGOTAT, -ADA adj. ant.
Rullat, arrissat, referit als cabells.	
“...guarda e veges que pot hom dir de tu, no vaia prop de tu lo procurador ab los cabells copats ne enrigotats ...” <i>Suma de Collacions</i> f. 210, v	No vaia prop de tu lo procurador ab los cabells copats ne enrigotats , Collacions, 210 v ^o (ap. Aguiló Dicc.).
ENSANYAR-SE v. refl.	ENSANYAR-SE v. refl. ant.
Irritar-se, enfellonir-se, encoleritzar-se.	usat per Andreu Febrer en la seva versió de la Divina Comèdia per traduir l'italià <i>lagnarsi</i> :
“E per tal, si Caron de tu s ensanya , Be pots saber d uy mes que l seu dir sona.” Febrer, Andreu <i>Comèdia de Dant</i> Infern, cap. III, 128	E per tal, si Caron de tu s ensanya ..., Febrer Inf. III, 128.

24. El DA en fa la definició («desden (?)») i reproduceix el mateix fragment que és inclòs al DCVB.

25. El DA en reproduceix l'exemple però no en dona la definició.

Vocabulari de <i>Faraudo</i>	DCVB
ESBROAR ²⁶ v. a.	ESBROAR v. tr. ant.
Rentar amb aigua calenta; passar les llanes per aigua per a netejar-les.	
“x. ...que tot parayre haje e sie tengut esbroar a peu tot drap que apparellara de la dita lana anglesa e de tota altra lana fina, en tal manera que l dit drap sie ben net...” <i>Crida sobre l'obratge dels draps de llana d'Anglaterra</i> Arxiu Municipal de Barcelona. Barcelona, 21 de novembre de 1438	Que tot parayre haje e sie tengut esbroar a peu tot drap que apparellarà de la dita lana anglesa o de tota altra lana fina, doc. a. 1438 (Capmany Mem. II, 429).
ESPINGOLA ²⁷ s.	ESPINGOLA f. ant.
La costella. (?)	
“...e apres donar as les espigoles de larch axi com stan dretes: empero faras que de una en una sien departides.” Nola, Robert de <i>Art del coch</i> Tall de pit de molto	Aprés levaràs aquells ossos... y trocejar-los-has, e après donaràs les espigoles de larch axi com stan dretes, Robert Coch 3.
ESTOROGILA s.	ESTOROGILA f. ant.
Aristologia (aristolòquia). <i>V. ariestrologia</i> .	
“Mas la estorogila e l liri son pus simples que aquestes en la complicitat humida.” Ibn Wāfid, <i>Llibre de les medicines particulars</i> f. 2, d “Zeraonde es en lati estorogila . Dix .D. que ela es de .ij. maneres: longa e rredona, e mascle e femna. E la longa es mascle e la rredona femna. Dix .Gal. que alo que hom obra de la estorogila rredona e longa es la rrail... e val a la rronya...” Ibn Wāfid, <i>Llibre de les medicines particulars</i> f. 49, a	La estorogila e'l lliiri són pus simples, Medic. Part. 7. Aygua bulent que sia cuyta ab l'estorogila, ibid. 99.
FERLÓ s.	FERLÓ m. ant.
Asta de canya per al joc de córrer canyes.	
“Item, que negun ne neguna persona no gos jugar dins la vila ab ferlons ne scona, ne a birles sensa basto dintre, sots pena de cinch sols... e en aço no sien entesos camins on no stiga negu, ne dins alberch ne patis closos.” <i>Ordinacions de la vila d'Inca</i> 27 (Mallorca, 29 d'octubre de 1428)	No gos jugar dins la vila ab ferlons ne scona ne a birles sensa bastó dintre, Mostassaf 267.

26. El DA defineix de manera genèrica el terme («terme de peraires i teixidors, 1483») sense incloure cap documentació, per bé que en cita l'any.

27. El DA només en reproduceix la documentació.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
FEVATER s.	FEVATER m., grafia deformada
Posseïdor d'un feu i també el vassall que el paga i que deu homenatge al senyor susà o sobirà. <i>V. feudatari.</i>	de <i>feuater</i> , que apareix en l'edició de 1702 de les Constitucions de Catalunya.
“Castla o fevater no pot sens voluntat del senyor alienar lo castell o l feu, o alguna part del castell o del feu per neguna manera de alienacio...” Albert, Pere <i>Costumes Generals de Catalunya</i> XVIII	
FOGAT, ADA adj.	FOGAT m. ant.
Aplicat als draps obrats d'una certa manera avui inconeguda. <i>V. Dicc. Aguiló.</i>	
“Item una tovaïola de evangeli de draps de ceda fogat lavorat de si matex folrat de tafata vert ab listes blanques.” <i>Inventari del rei Martí</i> 188, f. 59 “Item una capa de drap de ceda fogat obrat de si matex ab fresadura de ymatges folrades de tafata vert, oldana et esquinsada.” <i>Inventari del rei Martí</i> 215, f. 61 “Item una tovaïola de ceda fogada , obrada de si mateix e ab flocadura als caps de ceda fogada d aur e de ceda negre.” <i>Inventari del rei Martí</i> 260, f. 64 “...una amitre de domesqui fogat brodada de perles menudes ab smalts verts en mig de les brodadures.” <i>Inventari del rei Martí</i> 24, f. 47	Un sach de canamàs en què ha una flàmola blanca e vermella de fogat , doc. a. 1467 (ap. Aguiló Dicc.).
FRANCOSAMENT ²⁸ adv.	FRANÇOSAMENT adv.
Francament, amb franquesa.	que apareix en documents del segle XIV transcrits per Capmany i en un del segle XV transcrit en el BSAL, ens sembla una grafia falsa, una errada de còpia per <i>francosament</i> o per <i>fiançosament</i> . Més aviat sembla que cal suposar que <i>francosament</i> i <i>francosament</i> són formes falses per <i>fiançosament</i> .

28. El DA recull el terme amb la definició: «francamente, XIV», però no el documenta.

Vocabulari de <i>Faraudo</i>	DCVB
<p>“...e si a vos, molt car pare, plau res que jo faça, francosament me n escrivets.” Rubió i Lluch, Antoni (editor) <i>Docs. cult. cat. med.</i> II, CCXLIII</p> <p>“...pregant vos ab gran affeccio que us placia no scriure per lo dit misser, axí com de vosaltres francosament speram...” <i>Correspondència de Perpinyà = Correspondance de la ville de Perpignan</i> (RLR, 48-70) XXXIII</p>	<p>Si... són coses algunes que venguen deguart a la vostra altea, françossament les requirets e les demanets, doc. a. 1314 (Capmany Mem. iv, 64). E si res vos plau que fer puscam per vós, fets-nos-ho saber françosament, doc. a. 1315 (ibid. II, 75). Françosament destinam e trametem, doc. a. 1435 (BSAL, VIII, 413). Rescrivits-nos-en francosament, Ordin. Palat. 374. E si a vós plau res que jo faça, francosament m'en escrivets, doc. a. 1381 (Rubió Docs. cult. II, 229). Axí com de vosaltres francosament speram, doc. a. 1448 (RLR, XLIX, 296).</p>
GAMOIXAT, ADA ²⁹ <i>adj.</i>	GAMOIXAT, -ADA <i>adj.</i> ant.
<p>Cisellat. <i>V. gomaixat.</i></p>	
<p>“E son aquestes qui s seguexen, ço es una copa d argent daurada dins e deffora ab peu de rosa gamoxat e florajat, ab .I. esmalt ab senyal de la Ciutat en mig del sol de la dita copa...” <i>Novells ardots</i> 19 de juny de 1453</p>	<p>Una copa d'argent deurada dins e deffora ab peu de rosa gamoxat o florajat, doc. a. 1453 (Ardits, II, 168). Es troba la variant <i>guomaxat</i> en el mateix volum, Ardits, II, 212 (a. 1455).</p>
GUILANDO <i>s.</i>	GUILANDO <i>m.</i> ant.
<p>Present, estrena de cap d'any. <i>V. aguirando.</i></p>	
<p>“...e cavalcare .j. caval et haure .j. guilando: e fer ho e en tal manera e en aço no poden escapar que yo la .j. no y mat...” Rei Jaume I <i>Crònica</i> (<i>Rei Jaume I</i>) (ed. Aguiló, 1873) 23</p>	<p>E caualcaré un caual et hauré un guilando, e fer-ho e en tal manera, e en açò no poden escapar que yo la un no y mat, Jaume I, Cròn 23. (<i>Guilando</i> sembla esser el nom d'una arma En un altre text de la Crònica, en lloc de <i>guilando</i>, diu <i>guiçado</i>).</p>
HIDRA, [YDRA] <i>s.</i>	2. HIDRA <i>f.</i> ant.
<p>Espècie de vas, gerra per a tenir-hi aigua. <i>V. hídria.</i></p>	
<p>“E dix Jesu Christ a Ruth que portas una ydra plena d aygua e un vexell en que lavas los peus a sos Apostols...” Pasqual, Pere (atribució falsa) <i>Llibre de Gamaliel</i> 3, XII</p>	<p>Hídria. Dix Jesu Christ a Ruth que portàs una ydra plena d'aygua, Pere Pasqual Obres, I, 113.</p>

29. El DA (s. v. *gamoxat*) recull el mateix exemple, però no dona la definició del terme.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
INPRIMIA s.	IMPRIMIA f. ant.
Preeminència, primacia.	de significat desconegut, i tal vegada de forma equivocada per error de còpia.
“...yo fui tots temps de oppinio que... no s degues axi stretament rahonar de la inprimia de la intencio de les coses dites entre nosaltres...” <i>Decameron</i> jorn ^a 10 ^a nov ^a 6 ^a	Vagen a la sepultura del confrare... ab I ciri de miya libre de cera creman e que diga C vegades la oració del pater noster per ànima del confrare daffunt o de la confratessa deffuncta et açò faça com avinent li serà; e altra imprimia no li sia feta, doc. a. 1329 (Col. Bof. XL, 84).
LLEGAT, ³⁰ [LEGAT] s.	2. LLEGAT m.
Ambaixador del Papa.	V. <i>legat</i> .
“...lo Cardenal de Pisa deu passar per la vila nostra de Perpenya per anar a Vos, senyor, axi com a legat del papa creat a Constança. E dubtam, senyor, com nos haurem devers lo dit legat quant sia açi, ço es, si li farem aquella reverencia que s deu fer a legat de vertader papa, o no.” <i>Lletra del governador de Rosselló al rei Perpinyà</i> , 10 de març de 1418	Per un llegat del Papa qui era archebisbe, Muntaner Cròn., c. 198.
MARQUESAT, ADA ³¹ adj.	2. MARQUESAT, -ADA adj. ant.
Ornat de marqueteria. V. <i>marquejat</i> .	
“Item hun pom de fust marquesat ab son anell d or, cordo d or e de seda.” <i>Inventari del príncep de Viana</i> Any 1461	Hun pom de fust marquesat , doc. segle XV (Col. Bof. XXVI, 136).
MORDRET s.	MORDRET adj. ant.
Matador, assassí. V. <i>murtret</i> .	
“No n has gosat / deffendre ton leig crim Tu est mordret / e semblant de Cahim,” Erill, Arnau d’ <i>Cançoner de Saragossa</i> f. 231	No’n has gosat deffendre ton leig crim tu est mordret e semblant de Cahim ple de viltats, Arnau d’Erill (<i>Cançon</i> . Univ. 242).
PEIRUSSA, [PEYRUSSA] s.	PEIRUSSA f. ant.
Matèria tintòria.	
“Item que negu teyneyre qui tenga de peyrussa escarlatats ni rosses, no gaus maestregar neguns draps ab senra ni ab caus.” Alart, Julià Bernat <i>Docs. rossell.</i> p. 174	Cascuna mercaderia exceptada peyrussa e pella e borra, Leuda Puigc. 1288, p. 503.

30. El DA dona l’accepció que després recullen el *Vocabulari de Faraudo* i el DCVB (§1 «legado, embajador»), però la documentació que usa és diferent.

31. El DA no en recull aquesta accepció.

Vocabulari de <i>Faraudo</i>	DCVB
RONSERA , [RONCERA] <i>s.</i>	RONSERA <i>f. ant.</i>
Lenta, mandrosa.	
“Dix la roncera de la tornera: -Volenter pica en casa rica,” Roig, Jaume <i>Spill</i> 6.255	Roncera , peix: Pagurus, Torra Dicc.
SABISELAR <i>s.</i>	SABISELAR <i>m. ant.</i>
Sacerdot musulmà.	
“...que per neguna via del mon no ls lexen pujar alt en lurs mesquites los lurs sabiselars ne alfaquins o sacerdots a cridar laors ne altres reverencies a fer a aquest fill de peccat... Mahomet...” Eiximenis, Francesc <i>Primer del Crestià</i> cap. 103	Que per neguna via del món no'ls lexen [als sarraïns] pujar alt en lurs mesquites los lurs sabiselars ne alfaquins o sacerdots a cridar laors ne altres reverències fer a aquest fill de peccat... Mahomet, Eximenis <i>Primer del Crestià</i> , c. 103 (ap. Aguiló Dicc.).
SORGUAROL ³² <i>s.</i>	SORGUAROL <i>m. ant.</i>
Ratolí, petit talp.	
“Item si l esparuer es magre o malaut dona li sorguarol a meniar e garrà.” <i>Llibre del nodriment e de la cura dels ocells</i> f. 112, b	Si l'esparuer és magre o malaut, dóna-li sorguarol a menjar, e guarrà, Nudr. Ocells 24.
SUATGE <i>s.</i>	SUATGE <i>m. ant.</i>
Motllura o bossell enrotllat al peu de les peces d'orfebreria.	
“Item una copa ab sobrecopec e peu d'argent, daurada dins e de fora... e lo cubertor, ço es la orla, ha .j. suatge doble, e de sobra una via de reparadura ab fulles, ab .j. pinyo de vidra blau.” <i>Inventari d'Alfons el Magnànim</i> 8; anys 1412-1424	Una copa ab sobrecopec e peu d'argent..., e lo cubertor, ço és la orla, ha un suatge doble, Inv. Anfós V, 151. Un pitxer d'argen daurat, ab lo peu levadiç e baix al sòl del peu un suatge e corona, ibid. 171. En lo dit sobrecopec ha un suatge fet a manera de corona, ab una via reparada al mig del dit sobrecopec, ibid. 171. En cascun costat ha un scut a les dites armes ab suatges de entallament ubert, ibid. 174. Un pitxer d'argent blanch, exceptat los suatgers [sic] qui són deurats, ibid. 155.
VAIRESCUT , ³³ [VAYRESCUT] <i>s.</i>	VAIRESCUT <i>m. ant.</i>
Espècie de tarja per a parar bots de llança en torneigs i justes. V. cf. <i>Puiggarí</i> , p. 360, 239.	

32. El DA en recull l'exemple, però no en fa la definició.

33. El DA (s. v. *vayrescut*) en reproduïx el segon exemple, però no en fa la definició.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
<p>“...lo arnes sens guarda neguna, ni tarja, ni scut, ne vayrescut...” Martorell, Joanot <i>Tirant lo Blanch</i> p. Ia, cap. LXIII</p> <p>“...un nostre arnes de junyer... es assaber: elm, escut... e una roda, e gocet, e broquet, e .i. vayrescut...” Rubió i Lluch, Antoni (editor) <i>Docs. cult. cat. med.</i> I, CCCXX</p>	<p>Una roda e gocet et broquet e l vayrescut, un flaho e una bossa de asceytoni, doc. a. 1379 (BSAL, II, 162).</p>
VIDAURA ³⁴ s.	2. VIDAURA (o <i>bidaura</i>). f. ant.
<p><i>Clamatis vitalba</i>, planta enfiladissa de virtuts medicinals, i ornaments que n'afecten la forma.</p>	
<p>“...e per pintar les dites vidaures ab cost d aur fi, argent, sisa d oli e altres coses...” <i>Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim</i> ed. València, f. 91 v, nota 1</p> <p>“Item dues cortines de seda de fulatges diversos ab vidaures vermelles sense senyals e servexen a l altar maior a les festes anyals.” <i>Inventari de Poblet, casa de St. Vicenç de València</i> f. 4 v</p> <p>“...e los dits drap o draps puxen esser lavorats e senyalats ab senyal de esteles e de la ymage de la Verge nostra dona Maria ab la representacio de la Nativitat de Jhesu en les bidaures si als dits confreres ben vist sera.” <i>Capítols de la Confraria dels lligadors de bales de València</i> Arxiu de la Corona d'Aragó (reg. 2.200, f. 71 v). 25 d'abril de 1404</p>	<p>Bull e man que hun drap d'or que yo tinch sia guarnit ab les armes mies e de la dita muller mia; lo qual drap d'or vull que, si la ossa de la dita muller mia serà tralladada en la dita mia sepultura, sia donat a la Seu de València, testament d'Ausiàs March, a. 1458 (Rom. xvii, 191). Quatre draps de or... Lo quart és blanquinós ab fulatges; les vidaures vermelles e dolentes; forrat de blau, doc. a. 1466 (Est. Univ. xiii, 415). En guarnir e cosir quatre peces de brocat ab ses vidaures en torn per metre sobre la dita tomba, doc. a. 1490 (Arx. Gral. R. Val.). Un dossier de brocat rizo... ab les vidaures de cetí vert, doc. a. 1493 (Archivo, vii, 104). Per pintar e daurar les vidaures del drap del bisbe Despont, doc. a. 1509 (Est. Univ. vii, 61). Un drap... ab vidaures de carmesí dalt y baix ab armes de Exarch, Inv. Eixarch.</p>

C. MOTS QUE INCLOUEN UNA ACCEPCIÓ DIFERENT DE LA QUE APAREIX AL *DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR*

ADRAMENT s.

Pols astringent, sal àcida de les agalles negroses (*Cynips gallae tinctoriae*).

“Si l espervar a tиныes, ho per alguns es apellat fformiga, unta l ab mel, puys gite y polvora de **adrament**, escorxa de ffrexe e polvora d exens...”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça cap. vj

34. El DA (s. v. *vidaura*) en reproduïx el tercer exemple, però no en fa la definició.

AFERRADOR, [AFFERADOR] *s.*

Fermall.

“...exceptatz los botons, e ls taxels, e ls **afferadors**, que pugen esser daurats...”
Alart, Julià Bernat *Docs. rossell.* p. 169

ALBERGA *s.*

Un dels mals usos que suporten els pagesos de remença (Aguiló).³⁵ Dret d'alberg.

“...ni tanpoc los dits senyors pogan compellir los dits pagesos a usos appellats cussura, enterca, **alberga**... femades, segades, tragines e altres semblants drets e servituts personals...”

Rei Ferran II *Sentència arbitral de Guadalupe* 10. 21 d'abril de 1486

“Si neguna persona militar, o de paratge, o alguna altra, **alberga** manara o per força pendre se n ardira, o alguna cosa assajara en cases de clergues o de religiosos...”
Constitucions de Catalunya lib. I, tit. XXXXIII

ALMARITZAR *s.*

Espècie de toca moresca de glaça.

“It. una sinta de **almaritzar** y una barretina de seti carmesi ab unes trenes de orper X sous.”

Inventari de madona Millars Igualada, 1537

APENSIR *v. n.*

Apensar, repensar, reflexionar.

“E si elle s vol **apensir**
Ne l tocamet te vol sofrir,
Deus la aver en bon huyr
Mas no la vuller derrenclir;”
Facet 1.161

ARSUR, **A** *adj.*

Propi a ser rostit, referint-se a peces de carn.

“Item que tota carn que sia **arsura** que s vena a les taules del maseyl de la Plassa Nova axi com es acostumat, e que s vena la lbr. menys i. dr.”
Alart, Julià Bernat *Docs. rossell.* p. 184

BEVERRE³⁶ *s.*

Gran bevedor.

“...car haver bon vi e beure poch fa crexer la set e fa l om beure mes e mes, e per consegut ret l om gran **beverre**;...”
Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià*

35. El DA no inclou les referències documentals del mot.

36. La definició coincideix amb la del DA, però no l'exemple.

BOQUIMOLL, [BOQUIMOL] *adj.*

Aplicat al cavall de boca blana o delicada.

“Si lo cavall sera **boquimol** deveu lo enderrocar e feu li traura los scatils de rael e les dos dens apres d els qui han nom sobrepales, he aplaneu li les barres a fi que no y romangue os mal stant.”

Dieç, Manuel *Llibre dels cavalls* Dels effranaments del cavall e primerament dire del **boquimol**

BUAC, [BUACH] *s.*

Ocell de presa falcònid, inepte, a causa de la seva timidesa, per a ser dressat a la gran caça de vol. És el *Falco subbuteo subbuteo*, L.

L'adj. **buac**, reg. al Diccionari Martí Gadea amb la significació de dèbil o malaltís, correspon al significat metonímic i familiar de nici o ximple de l'ant. franc. *busart* i mod. *buse*, i del prov. *buzoc* i *busnart*.

V. *busari*, cf. el cast. i port. *busardo*.

“Apres viu venir de passa
un **buach** donant ferides,
sobre l vent muntant en alt
tras la coloma a gran cassa,
ab les ales esquetides
de plomes de girifalt,”
Moner, Francesc de *Cobles de les tisores*

CAMELL, [CAMEYL] *s.*

Marítim. Nom d'un cordatge o cable gruixut.

“Item, dos timons ab lurs algals.
Item, quatuor ab **cameyls** als timons.”

Capmany, Antoni de (editor) *Armament de la coca “Sent Climent”* Col·lecció diplomàtica CCLXXX

CAPSOU *s.*

Sobresou.

“...ha ordonat dit consell que si en les cases e familia dels pehons per nosaltres elets per lur absència hauran algunes necessitats, que en tal cas ultre lo sou de vostra altesa e lo **capsou** los done la universitat, sie socorregut en tot lo que haurien necessari lurs cases e families.”

Llibre de la Universitat Igualada, 1503

CARRAIX³⁷ *s.*

Cruiximent.

37. El DA no en dona la definició; sols l'exemple.

“Hi quant lo vent li va manquant
 Crex lo pantaix,
 Per hon prou voltes fa **carraix**
 Tantost l antena,”
 Gassull, Jaume *Lo somni de Joan Joan* 1.146

CAU, CAVA *adj.*

Buit, còncau.

“En asso tot sol per aquella fossa ane, que tant pus anava avant, tant pus la troba-
 ve **cava** en scuretat...”

Viatge del vescomte de Perellós al purgatori de St. Patrici 601

CAUQUILLA *s.*

Petxina, conquilla o valva de mollusc.

“Una caixa plena de **cauquilles** ab colors d oli.”

Inventari del pintor Pere Baró Perpinyà, 1399

CAUQUILLER, A *adj.*

Aplicat a tot mollusc conquiliòfer o munit de cauquilles o conquilles.

“E si la mescla sera flaca, poch excedint a la dels arbres, engenrar s an los animals
cauquillés. E, si sera hun poch pus fort declinant a la humiditat e lo loch sera fret,
 engenrar s an d aqui totes les diversitats dels peixos.”

Torre, Alfonso de la *Visió delectable* (orig. castellà) cap. xxxiiij

CORRUSCAR-SE *v. refl.*

Enfellonir-se, irritar-se.

V. acorrosar, corrosar, curruixar-se.

“La primera vestidura es blancha e prima e molla car Jesuchrist ara no **s corrusque**
 dels peccats tants que s i fan, mas en l altra se vist la vestidura fort de ferre.”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XLIV

COSC, [COSH] *s.*

Pinyol de fruita.

V. cf. castellà cuesco.

“E la esula e la laureola obren per la gran agudea que es en eles, axi com es la
 hobra de les panses e del **coshc** de la malgrana e la balaustia e la gala...”

Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 91, d.

COSTER *s.*

Vas i mesura vinària.

“Item un **coster**.”

Inventari d'Almenar Any 1499

CRASSA, [CRAÇA] *s.*

Escòria o escuma dels metalls o d'altres matèries en fusió, i en general tota sutzura o impuresa.

“...mas tota via la deuen vendre e liurar que sia sola pregunta sens costeres de terra ni de cendra, ne d'altra mescla, ne **craça**;...”

Costums de Tortosa lib. segon, rúbr. IV, XX

CUGOT *s.*

Fals devot, santorró, hipòcrita.

“Lo canonge ana falsar
Aquesta parada,
E dech li gran samarrada
Per los costats,
E dix: -En **cugot**, aportats
Axo a casa!”

Francesc de la Via *Llibre de Fra Bernat* 1.242

“Mal gasardo n age de Deu
Lo **cugot** fals, cap d'oreneyla,
E ja m costas una oreyla
Que per la cugula l tingues!”
Planys del cavaller Mataró 713

“Lo prevere no deu anar a caçar feres mas a caçar animes... mas ara per la mala vida que fan, quan passen per la carrera dien li: -O del **cugot**, calça d'arena!”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. V, f. 24 v

DESMARRIT, IDA *adj.*

Abatut per la tristesa, la malenconia; esmarrit, ida.

“L esposa **desmarrida**
Sera de joy vestida
Apres sia unida
La sua companya,”
Turmeda, Anselm *Declaració de la profecia de l'ase* XXXV

DESTRAÇAT, ADA *adj.*

Esparracat, amb el vestit esquinçat, ple d'estrips.

“O per que fos l afermamoços
Ab lo basto,
Portant detras gran professo
D'allesiats,
De mal vestits hi **destraçats**
Hi desonests”
Gassull, Jaume *Lo somni de Joan Joan* 1.464

DEVERAR

Esdevenir ver, esdevenir vertader.

“Belle eres feta ab lo seu do: leja est feta ta iniquitat. Mas altre vagada est **deverada** e enballida ab la sua pietat...”

Canals, Antoni *De arra de ànima*

DIDALERES *s.*

Els ulls o anelles de les tisoires per a passar-hi els dits.

“Item unes tasores de ferre ab alguns botons entorn les **didaleres**...”

Inventari del rei Martí 221, f. 146 v

EGIPCIÀ, ANA *s. i adj.*

Bohemi errant.

“Divendres VIII. -Lo die present entraren en la present ciutat un Duch e I Comte ab gran multitud de **egipcians** o boemians, gent triste e de mala farga, e methien se molts en devinar algunes ventures de les gents.”

Novells ardots Juny de 1447

EGUALAR *v. a.*

Corregir per equacions (terme d’astronomia).

“Si vols **egualar** les tres planetes sobiranes, ço es Saturnus, Jupiter e Mars, pendras lo seu mig moviment e lo mig moviment del sol a la hora que volras, e entraras ab qual te vullas moviment d aquellas en la taula de la equacio del seu mig moviment, e pendras ço que trobaras en son endret de signes, grans e menuts, e aço sera lo mig moviment egualat.”

Gilbert, Pere *Sciència de les steles* Capítol sisè es com se deuen eguallar les sinch planetas leugerament

EIXÀRCIA, [EXERCIA] *s.*

Paquet intestinal.

“...trovaren los leus, fetge e tota l altra **exercia** del ventre, tot fresch, que mostrava que no havia molt que u havien posat...”

Llibre d’Antiquitats § 117

EIXELL, [EXELL] *s.*

Exili, desterrament.

“...hageu aturar en la dita vila en tota defensio e ajuda de aquella, sots pena de cors e de haver, e de **exell** de XX anys lavos primers vinents...”

Llibre de la Universitat Igualada, 1411

EIXERNIR, [EXERNIR] *v. a.*

Desguarnir, evacuar.

“Com ja fos donchs / la ciutat **exernida**
De grechs, juheus / e llatins cristians,
E d estrangers / qu y eren stadants...”
Anònim *Cançoner de Saragossa* f. 237

EIXIDA, [EXIDA] s.

Celobert.

“E per lo semblant som de acort de pendra de la **exida** d en Granell tant pati com mester sera...”

Llibre de la Universitat Igualada, 1476

“...e ab ço que fon pagat an Domingo Tamarit e an Johan Granell... per lo dan que avien reebut en les **exides** de lurs alberchs...”

Llibre de Memòries València, 1401

ELA s.

To més alt en l'antiga música.

“Mas si lo cant puja sobre **ela** lavors tornarem lo ut a c sol fa, hi direm: c sol fa ut, e cantarem per natura e direm mi en **ela** y fa en l altra juntura apres.”

Art del cant pla Recull de textos cat. antics, vol. XVII, f. iii, iv

EMPAÏMENT s.

Empatxament, obstacle.

“...si doncs lo dit plet o questio no s covenia a prolongar per raon legitima de testimonis o per **empaïment** de mar, per lo qual segurament a les parts de Monpestler o de Cataluya passar no posquen.”

Franqueses de Mallorca Any 1291

EMPASTÍS s.

Pacte, conveni secret entre alguns per a fins il·lícits.

V. Cp. el v. ital. *impasticiare*.

“...volen fer de tot un **empastis** per tal que d aqui avant no agues mester de vos e que per aquesta ocasio no demanassetz altra remuneracio en que, senyor, vostra senyoria deu molt atendre...”

Lletra de Jordi d'Ornos a Alfons el Magnànim Avinyó, 23 de gener de 1418

EMPIT, [ENPIT] s.

La part corbada del fust de la ballesta que hom acosta al pit per a tirar.

V. *ampit*.

“...fiu adobar tres ballestes... qui s eren desbaratades les trempedures e la una qui no tenia nou e fiu li n fer una qui costa .ij. reys e l adob de les dites dues, so es **enpits** e metre caps...”

Llibre de despeses de l'Almoina del pa de la Seu Girona, 1463

EMPLOMBADURA, [AMPLOMBADURA] s.

Reunió dels extrems de dues cordes introduint els cordons destorçats de l'un dins els de l'altre, que són restats torçats.

“Item .v. gumenes la una ab dues emplombadures, altre ab una **emplombadura** al cap.”

Inventari Drassana de Barcelona Any 1465

EMPRE³⁸ s.

Préstec, manlleu.

“E per aquesta raho lo dit senyor hage de necessari .xxx.m florins d or, e aquells a present no pusque haver pus promptament que per credit e **empre** de la Ciutat...”

Novells ardots 9 d'agost de 1460

ENCANTAR v. a.

Pregar, instar, suplicar.

“Encarregant e **encantant** vos a tots en general e a cascu en particular hi vullau de vull avant provehir.”

Lletra de Pere de Portugal Als diputats del General. Vic, 7 de març de 1466

ENCARAMAR v. a.

Falsificar, adulterar, desnaturalitzar, sofisticar.

V. *encamarar*.

“Item, que ninguna persona no gos **encaramar** lo vi ne fer en aquel maestríes en ninguna manera, sots ban de vint sous.”

Ordenances de Solsona Any 1434

ENCARCERAR v. a.

Endrapar, omplir el pap, engolir.

“Car molt usar fruyta e entendre e **encarcerar** moltitut e diversitat de viandes es una raho molt forts d engenrar malauties e de no venir a veyllesa.”

Jaume d'Agramunt *Regiment de preservació a epidímia e pestilència e mortaldats* art. II, part IIa, cap. I

ENCARNADA s.

Membrana de l'ull dita també tela carnosa o conjuntiva, que lliga el globus ocular a les palpebres.

“Aquesta tela per so ha nom **encarnada** per que ela s prin e s encarna ab la tela cornia e la enclou e la serca de totes partz.”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xvj v, b

38. El DA situa el terme a Eivissa, i el defineix com a «empréstito». La documentació que en dona, però, és diferent.

ENCEPTAR³⁹ *v. n.*

Ensopegar.

“No es tan bon cavall que no **encepte**, ne tan bon hon que a sahons no erre.”
Ex proverbiis arabum MS. de Santes Creus, Biblioteca Provincial de Tarragona

ENCONTRADA *s.*

Cruïlla.

“Adonchs dix lo senyor als servents: -Amats a les exides e a les **encontrades** dels camins, e tots quants trobarets, bons e mals, forçats los de entrar en la mia casa, entro que la mia casa sia plena...”

Evangelí de sant Lluc Còdex del Palau, f. 82

ENFOGAT, ADA *adj.*

Afogat, ada; ofegat, ada.

“...prometent me portar de tu amorosa consolacio e bones novelles ab les quals pusque un poch spirar lo meu trist cor engoxos e quaix **enfogat** per greu destreyiment de amoros desir que l te continuament ocupat...”

Fronchino e Brisona 620

ENFRENAMENT⁴⁰ *s.*

Brida o part de l'arnès del cavall que comprèn, ultra el fre, la capçana i les regnes amb els seus ornaments.

V. afrenament.

“Item, ensellaments e **enfrenaments** nous e richs.”

“Totes, empero, les altres vestidures, ensellaments, **enfrenaments** e altres coses... restituisen e tornassen...”

Llibre de Memòries València, 1371

“No vull plus aver cura

De tenir parlament

Daycest **enfrenament**

Tro us diga lo cavayll

Qui per lonc temps defayll

Que no stia ab vos.”

March, Pere *L'arnès del cavaller* 884

“Totes, empero, les altres vestidures, ensellaments, **enfrenaments** e altres coses que ells haguessen hauts o haudes per la dita rao restituisen e tornassen...”

Llibre de Memòries València, 21 de novembre de 1371

39. El DA en fa la definició: «tropezar, caer», però no documenta el terme.

40. El DA en dona una altra definició més genèrica («freno, enfrenamiento») i una altra documentació.

ENGRUNAT, ADA⁴¹ adj.

Engrutat, ada.

“Item un altre libre escrit en paper ab cubertes de paper **engrunades** cubertes de aluda blava ab tanquadors de corretges...”

Inventari de mossèn Jaume Topí Arxiu Municipal de Sant Mateu

ENLLUNAT, ADA⁴² adj.

Que pateix oftàlmia periòdica segons les influències de la lluna.

“...mas can es l uyl engançat e **enllunat**, ço es que sia gaç, asso es per grosea de la luu e de la vista e que ela es gelada e refredada axi com neu o glaç...”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xxiiij, b

“E si es en viatge fora de sa vila e a pahor que l uyl se torn **enllunat**, deu lo cobrir ab .i^a. cota negra e deu vestir drap negre e tota cosa negra li val.”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xxiiij v, a

ENREDRAMENT s.

Malaltia dels èquids que produeix l'encarcament dolorós del coll semblant als efectes de la torticoli.

“**Enredrament** es una malaltia que ve al coll de la mula en los nervis e dona li gran dolor en tant que la ffa estar tota enredrada e erta que no s pot girar a nenguna part, ni baxar ni alçar lo cap, ni poria pendre vianda de terra sino quant jau e ab gran affany.”

Dieç, Manuel *Llibre de Manescalía* cap. X

ENTERCA⁴³ s.

Un dels usos que obliguen a complir als pagesos de remença segons el dret feudal.

“ni tampoc los dits senyors pugan compellir los dits pagesos a usos appellats cussura, **enterca**, alberga,... e altres semblants drets e servituts personals...”

Rei Ferran II *Sentència arbitral de Guadalupe* 10. 21 d'abril de 1486

ENTREMESA, [ENTRAMESA] s.

Empresa, esforç, determinació.

“E si aquel esperit es sotil el fara **entramesa** de gardar a luyn, e veura cert menys de dupte...”

Jacme, Joan *Alcoati* f. xxiiij v, b

41. El DA en dona una definició diferent: «1 (Catalunya), fet engrunes, trossejat»; «2 (Mallorca) estrujado, aplastado». Les documentacions són diferents.

42. El DA en dona una definició parcialment coincident: «que pateix en iguals períodes de la lluna, maniàtic». No aporta, però, cap documentació.

43. El DA en fa una definició genèrica («un dels serveis que prestaven els remenses») sense donar cap documentació.

ENTULLADÍS, ISSA *adj.*

Baldar, nafrat.

“bones o males,
si malaltices,
entulladices,”

Roig, Jaume *Spill* 9.080

ENVERT *prep.*

Envers, vers, contra.

V. devers, devert, devés, envers, vers, vert, ves.

“La injuria que ls malvats peccadors fan **envert** vos, no la fan, Senyer, a vos, mas a si meteys...”

Llull, Ramon *Llibre de Contemplació* 4, cap. 75

“Tres bens aporta dejuni: merit **envert** Deu, castedat e sanctedat.”

Llibre de tres f. 213, c

ENVERT, A *adj.*

Invertit, ida.

“Senyor de nau ne notxer no deu stibar ne deu fer stibar **envert**...”

Consolat de Mar tit. V, cap. LXII. De haver qui prenga dan per mal stibar o per altre negligencia

“Encara, si lo senyor de la nau fara metre res en cant, que es a entendre **envert**, tot lo damnatge que n sia pagat.”

Consolat de Mar tit. V, cap. LXVIII. Si roba pendra dan per esser stibada **envert**

ERGULLÓS, OSA⁴⁴ *adj.*

Feréstec, ega; salvatge.

“...que si vosaltres, senyors, ordenaven que les vostres marjals e lochs **ergullosos** fossen plantats de olms, de verns, de albers o de xops, e de fusts semblants, la ciutat abundaria en lenya, e la terra seria pus bella e pus apparent, axi com es la orta de Taragona...”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* 382, Lletra proemial

ESCAIANT, [SCAIANT] *s.*

Reclam imitador del crit de la perdiu.

“...alguns, ab temeraria ambicio moguts, se perforsen cassar ab calderes de nits perdius e francolins, posant en les dites calderes lum, e de dia ab **scaiant** o ab reclam...”

“E si alguns trobarets... fahents tals casses de les dites perdius, francolins... levets a aquells les cosses e los dits **scaiants** o reclams e altres exercicis ab que cassaran dels dits auçells...”

Lletra de la reina Maria A Bartomeu Çabastida (Barcelona, 14 d'abril de 1447)

44. El DA aporta una altra definició («orgullosos») i una altra documentació.

ESCALMADURA, [SCALMADURA] *s.*

Malaltia intestinal, defecació de matèries blanques amb amagriment del cavall que n'està afectat.

“**Scalmadura** es malautia desecan les coses dintre el cors dell cavall, e amagrex lo cors e fa pudrir la femda dell cavall axi com dell home.”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. 99

ESCÀTIL, [SCATIL] *adj.*

Bastat, proveït d'aliments.

“Ay mesquina! e la terra de Ulixes qui es una ylla **scatil** e infectuosa, inclusa, tan-cada e intercuada de mars tempestuoses.”

Vilaragut, Antoni de (traductor) *Les Tragèdies de Sèneca* (atribució falsa a Vilargut) Troya, p. 260

ESCLAVÍ *s.*

Magistrat adjunt del burgmestre a Flandes.

“En Flandes es una manera de spatxar causes la qual es fort spatxada e no y cal molts juristes, e es aquesta: Si algu proposara sa causa davant los jurats de la ciutat, que ells apellen **esclavins**, aquests hi assignen dos homens qui dins temps cert hagen determinada la causa e comparen aquells al dia assignat.”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* cap. XXVIII

ESCOLOPENDRA, [SCOLOPENDRIA] *s.*

Herba melsera, planta filicínia medicinal.

“Item sie feyt aital exarop: Reebet fuyles de bretonaga, capilli veneris, **scolopendria**, de la migana escorça del sauch, de cascu egualment una menada...”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XLVIII

ESCOTXINAR,⁴⁵ [ESCUTXINAR] *v. n.*

Cantar (la perdiu).

“Item, que en negun temps de l any negu de qualsevol condicio sie no gos caçar les perdius, francolins, ne faysans, ne aquelles pendre ab reclam, o **escutxinant**, ne ab perdiu o ab perdigot...”

Constitucions de Catalunya II, tit. V, lib. IIII; De caçar e pescar

ESCUMA *s.*

Malaltia en forma d'aspreses escatoses a la cama i al tars de diverses aus.

“Capitol .xxviije. a conexense de aucel qui a mal d **escuma**.

Aucel qui a mal d **escuma** conexerets entre les cuxes que a manera d **escuma**.”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça MS 21-2-19, f. 144 v. Biblioteca de la Universitat de Barcelona

45. El DA situa el mot a Castellterçol i en dona una definició coincident: «cantar la perdiu». No n'aporta, però, cap documentació.

ESCUMA *s.*

Bava, suor, de certs animals.

“Les coses animals... aqueles qui valen del tot entegrament, qui an clovöll e s nodrexen en l aygua:

Quall, collons, ous, **escuma**,...”

Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 4, c

“...pres ab ma violenta aquell ca qui havia .iij. caps e estava per guarda de les dites portas d infern, e lo qual, ab tanta pulsacio e revolucio donada per l **escuma** que gita de sa bocha, moltes parts del mon son dites esser infeccionades de mortals verins.”

Conesa, Jaume *Històries Troyanes* 321

ESCUTIR *v. a.*

Foragitar, apartar, arrencar, saccar, treure.

“...continuats ne de posar sobre les escrofoles: totes les **escutira** e les matara.”

“...e en forma de emplastre continuats ne de posar sobre les escrofoles: totes les **escutira** e les matara.”

Receptari de la Universitat de València f. cvj v

ESMIRLA, [SMIRLA] *s.*

Deposició o evacuació de ventre de les rapaces i l'excrement mateix.

“Del falco o de l ocell que esta costribat, que fa la **smirlla** dura a durallons.”

Llibre de caça MS. n. 1.295. Biblioteca Universitària de València

ESPASA *s.*

Barra (terme de marina).

V. cf. Jal, *Gloss. Naut. a Taraçana*.

“Item, hun rem ab pala, bo, e l **espasa** del ponto petit e l arbre e hun tros de antena del dit ponto.”

Inventari Drassana de Barcelona Any 1484

ESPATA, [SPATHA] *s.*

Rem que serveix de timó (terme de marina).

“Item, una **espatha** de barcha.”

Capmany, Antoni de (editor) *Armament de la coca “Sent Climent”* Col·lecció diplomàtica CCLXXX

ESPÀTULA, [SPATULA] *s.*

Iris fètid, terme de botànica.

“E la **spatula** put e no ha flor neguna, e jau de prop los orts, e molts la posen sobre les parets.”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts 111 MS. n. 216, f. lxij vº, c. Biblioteca Universitària de València

ESPELLICAR *v. a.*

Espellar, espelletar, llevar les pel·lícules o pelletes.

“...abans que no posava la carn a coure aquella **espellicava** e de aquella levava lo greix e apres la posava en sal en una posteta...”

Carbonell, Pere Miquel *Sentència del procés de la Inquisició de Barcelona* Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó, v. 28, p. 96. Any 1496

ESPIDAR-SE *v. refl.*

Expedir-se, desseixir-se, desprendre’s de la deguda obediència.

“...e parla ab don Pero Ferrandez que l emparas en la guerra e que s **espida**ria de nos...”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 15

ESPINELLA, [SPINELLA] *s.*

Malaltia del cavall.

“**Spinella** es malautia vinent al caval sots los garres prop les iunctures dels orsos d aquest garret; vinen en la .j. ho n l altre costat sobre l os, grossa a manera de velana, a vegades menor, a vegades maior, que estant destrey aquell junctura que ll caval s i dol moltes veus per forsa...”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. 103

ESPLEC, [SPLECH] *s.*

Fi, darrerria, terminació, acabament.

“...scrit es per Isaies en lo **splech** del libre, sentenciant per nostre Senyor...”

Pasqual, Pere (atribució falsa) *Disputa del Bisbe de Jaén (segle xv)* 1, tit. XXIII

ESPLUGABOU⁴⁶ *s.*

Home grosser, tosc, estúpid (L’esplugabou és una mena de moixó (*Botaurus stellaris*) suposat esplugador o espuçador dels bous, d’on li ve el nom).

“¿Tenim hostal
de llits fornit?
Digau, marit:
cinch cavalcans
orats, gualans
esplugabous,
¿per quins cinch sous
los acolliu?”
Roig, Jaume *Spill* 1.930

46. El DA en dona una altra definició: «mololontha vulgaris, chorlito o saltón».

ESPONDIA *s.*

Les vèrtebres del coll.

“Tots los nervis fan sentiment
 Tambe les venes,
 Se esquexen les entramenes
 Dins en lo cos,
 Arteries, **espondia** e os
 Tot se desfa.”
Venturós pelegrí

ESPONSA⁴⁷ *s.*

Esponja.

“Item, dues **esponses**.”
 Capmany, Antoni de (editor) *Armament de la coca “Sent Climent”* Col·lecció diplomàtica CCLXXX

ESQUILLA *s.*

Espècie de cranc de mar semblant a la gamba.

“Mas aqueles qui sson de les viandes que crexen molt en l esperme sson les coses qui governen ab ventositat ensemble... axi com la **esquilla**, e çiurons, e faves, e lagostins, e pinyons.”
Ibn Wāfid, Llibre de les medicines particulars f. 11, b

ESTALÓ,⁴⁸ [ESTALLO, STALLO] *s.*

Cavall no castrat especialment destinat a la reproducció.

“Lo cavall deu esser engendrat de guarro o **estallo** que sia bo e de bon pell, que no haia malalties naturals en les cames ne en les mans o peus, que sia de bella talla e sens nigrun mal vici.”
 “Lo guarra o **stallo** deu esser ben guardat que no sia cascat ne sovin cavalcat, ne vaia darrera les eguos ne les veia sino al temps del cavalcar, e que no sia magra ne massa gras ne massa vell.”
Dieç, Manuel Llibre dels cavalls Com deu esser engendrat lo cavall

ESTANFORT, [STANFORT] *s.*

Roba luxosa procedent d'Arràs.

V. cf. *Puiggarí*, p. 68, *estam fort*.

“Item ordenam e establím que negun escuder no vesta sino biffa de Sentenis o **estanfort** d Arraz o d altre drap d aquela valor o de meyns.”
Ordinacions fetes en Cort XXVI. Anuari IEC, I (1907)

47. El DA coincideix, amb reserves, en la definició: «esponja (?)». Aporta, però, altres exemples de la mateixa obra.

48. El DA en dona una altra definició: «[astaló] Mallorca: puntal, aspre».

“Aquesta es la sisa dels draps que s venen en Tortosa:
Primerament, peça de **estanfort** d Arraç o de retint, deu aver de lonc, xix. canes
e mija.”

Costums de Tortosa lib. novè, rúbr. XVIII, VI

“Item de quolibet panno **staminis forti** de Ras .viii. dr.”

Tarifa del dret de reva de Perpinyà Any 1284

“Peça de draps d Ipre que sia vedat, bifes, **stanforts** d Arraç...”

Furs de València (ed. Pastor, València 1547) fur 27, de Leuda, f. 253, 3

ESTERCORAR⁴⁹ *v. n.*

Defecar.

“Item una cadira o bancha foradada per **estercorar**.”

Inventari de Vich Any 1423

ESTERNAR-SE, [STERNARSE] *v. refl.*

Escampar-se, estendre’s.

“E la paraula de Jesus **se sterna** mes avant, per la qual cosa moltes companyes se
acostaven a ell per ço que l hoissen e que fossen curats de lurs malalties.”

Evangelí de sant Lluc Còdex del Palau, f. 66

ESTILLAT, [ESTILLAT] *s.*

Extracte de carn preparat per ebullició i concentració del seu brou.

“De **estillat**.

Una gallina pendras e fer la [has] neta e talla la a troços de manera que los troços
pugen passar per un coll de ampolla...”

Nola, Robert de *Art del coch*

ESTIPÈNCIA, [STIPENCIA] *s.*

Allò que és necessari per al manteniment d’una persona.

“...los altres, en vida, o tantost apres mort lur, ells e lurs cases son vengudes al
bax, hoc e a total destrucció, que a fills o a hereus lurs no roman **stipencia**.”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* segona partida, XVIII

ESTOMACAT, ADA⁵⁰ *adj.*

Despistat, irritat, fastiguejat.

“E aço, mossenyors, yo los e dit per dar los alguna color, car realment ells se n
mostren molt **stomachats** de esser axi mesos en oblit...”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 15, p. 53

49. El DA en reproduïx l’exemple però no en dona la definició.

50. El DA en dona una altra definició: «(Rosselló): rendit, afadigat».

ESTOPA⁵¹ s.

Nàutica. L'eixàrcia vella desfilada que serveix per a carenar.

“Item cremat **estopes** de les naus veylles e posat la cendra d aqueles sobre les emorroydes e seran guarides.”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XXVII

ESTRALLA,⁵² [ESTRAYLA] s.

Marítim. Estrall o estai i per extensió la vela que sobre d'aquell es desplega a tota la seva llargària.

“Item, pessa de drap d **estrayles** qui ha de lonch set passes.”

Capmany, Antoni de (editor) *Armament de la coca “Sent Climent”* Col·lecció diplomàtica CCLXXX

ESTREMETAT s.

Misèria, calamitat, la situació més perillosa.

V. *extremitat*.

“-Bel amich, no plos car los deus m an donade aquesta **stremetat** els le m tolran cant los plaura, e pregem los ne fort que si m garexen io ls bastire un temple lo pus bel que hanc bastit fos.”

Pasqual, Pere (atribució falsa) *Destrució de Jerusalem* MS. de Ripoll, Arxiu de la Corona d'Aragó

“...devesexen per qual, ço es assaber, discurriment de infirmitat sens entermessio de falla, o per cauta continua greugesca d enfermetat en **estremetat** de corrupcio, se descorre...”

Rei Pere del Punyalet *Ordenacions de Pere del Punyalet sobre els oficials de la sua cort*. CDIACA, vol. V Dels meges de phisica

ESTRUIR v. a.

Construir, endreçar, edificar.

“...e que james no li sia contrastada, que en qualque manera contrast sia d aytals servituts, per sentencia dels Ciutadans ab lo Veguer ensemps se deuen determenar d **estruir** e reparar, adobar e millorar.”

Costums de Tortosa lib. tercer, rúbr. XI, XIV

ESTUFADOR s.

El peix molar o balena mediterrània.

“...per raho del gran vent la mar lança hun peys mular ho **estufador** davant lo Pug dels Lops, lo qual havia LXXXX. peus de larch, e tenia tan gran boqua que yo crech que y caberen X. homens a caval.”

Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim f. 67

51. El DA només aporta documentació, que no coincideix amb la del *Vocabulari* de Faraudo.

52. El DA en dona una altra definició («sageta, fletxa, passador; peça de la ballesta (?)») i una altra documentació.

ESTUFAR⁵³ *v. a.*

Estovar mitjançant l'adició d'un líquid.

“...car lo servidor james no deu parlar, e majorment cant talla o cant porta res, axi com dit es damunt, car pot **estufar**, e alenar, e salivar dins la vianda.”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià*

“...prin aygua ros e gita li n per les nefes, e prin un poc de mel e mescle la ab l aygua e **estufa** li n en la cara o ab bon vin blanc, e perdra el calor.”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça MS. 21-2-19, f. 147. Biblioteca de la Universitat de Barcelona

ESTUFAR, [STUFAR] *v. a.*

Coure les viandes, llegums, dins vaixells ben closos.

“...e apres posa aquella panadera sobre unes brases e tapa les be de manera que se **stufen** alli, e quant seran estufades e se hauran beguda la vapor mena les un poch...”

Nola, Robert de *Art del coch* Menjar figues a la francesa

EVERS, **A** *adj.*

Capgirat, ada.

“A, Troya molt noble, qui tantes dures ruynes deus soferir, e tan malament deus esser **eversa** e endarroçada!”

Conesa, Jaume *Històries Troyanes* lib. VII, 3.423

FESA, [FFESA] *s.*

Ficció, simulacre, fingiment.

“Remey de dol es en hom savi la **ffesa** de menar dol.”

Flors de les Epístoles de Sèneca LXIIJ

FESTAQUÍ, **INA**⁵⁴ *adj.*

De color verd clar.

“Draps de colors senyalats ordenaren los antichs que portassen vestits los cavallers mentre que fossen jovens, axi com vermels, **festaquins** verts o blaus, per ço que les belles colors los donassen plaer et alegria...”

Rei Pere del Punyalet *Obra de Sant Jordi e de Cavalleria* Ley XXV

“Item iij. alnes e mija de taffeta **festaqui**, ab listes d or a obs de forrar les dites mantellines, e costaren del dit draper a raho de viij solidos l alna, xxviij solidos jaccenses.”

Itinerari de l'infant Pere n. 115

“Apres los freners e han per liurees vert **festaqui**, ab calces e caperons vermells.”

Llibre de Memòries València, 1392

53. El DA en dona una altra definició («ahuecar, mullir; (Valencia) rociar con agua la ropa antes deplancharla; pegar, azotar») i, malgrat que l'exemplifica, no dona cap mostra documental del terme.

54. El DA n'aporta sols l'exemple, però no en dona la definició.

FÍSTOLA s.

Zitzània, desunió, discòrdia.

“No m se si començara per aqui la **fistola** entre ells.”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 17, p. 208

FORMIGÓ s.

Menjar cuinat de pa ratllat, llet d’ametlles, llavor de celiandre i altres condiments.

“...et dona li a meniar fins en huit dies blets e ab let de amelles que son spinachs e d alli avant done li los **formigons** fins als quinze dies...”

Micer Johan Receptari de Micer Johan III

“...e menge daliavant los **formigons** fets ab let de carabaces e de lavor de gogombros ab mantegua tro que sia determenada la malaltia...”

Micer Johan Receptari de Micer Johan VI

FREMENTA s.

Restes del menjar, relleu.

V. fragmenta.

“...dos bous e prous cappellans volem esser deputats qui almoyners sien nomenats, la cura dels quals esser deu que les **frementes** de les taules de la nostra cort honestament per tal que no peresquen recollir facen...”

Rei Pere del Punyalet Ordenacions de Pere del Punyalet sobre els oficials de la sua cort. CDIACA, vol. V Dels almoyners

GATIRNÓ, [GATRINO] s.

Planta verinosa, gotirlons.

“...donen **gatirmons** o buxols, donen metzines en diverses maneres, segons de tots aquets crims se apar...”

Ordinacions de la Vall d’Àneu Pròleg

“...e dara **gatirmons** o buxols e axi mateyx dara metzines, que tal hom o fembra qui semblants delictes cometra...”

Ordinacions de la Vall d’Àneu § I

“...si lo delat confessa que solament donava **gatirmons** e no comet dels altres crims continguts en lo primer capitol...”

Ordinacions de la Vall d’Àneu § III

GLEA s.

Galera.

“...com vosaltres e lo consell de aqueixa ciutat feu armar una **glea** per benefici de la mercaderia e deffencio de la costa...”

Correspondència de Perpinyà = Correspondance de la ville de Perpignan (RLR, 48-70) XLIV

GOLETA⁵⁵ s.

El menjar (irònic).

“Mas veig n i de fort mal nodrits
De la **goleta**;
D on molta casa n veig desfeta,
E se n desfan,
Car tot ço que ganyat hauran
Entre semana
En lo digmenga ab gran ufana
S o mengau tot;”
Sermó del bisbetó 507

GOLF⁵⁶ s.

Aventurer, lladre d'una milícia irregular a semblança dels almogàvers.

“E aquelles altres gents que hom apella **Golfins** son castellans e salagons, e gents de profunda Spanya, e son la major partida de paratge.”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. LXXIX

GROP,⁵⁷ [GORP] s.

Conjunt formant un tot distint d'objectes de la mateixa espècie.

“**Gorp** de veyre, paga... iiij. anaps.”
Lleuda de Tortosa Any 1249

“**Grop** de vidre, donet .ij enaps.”
Privilegis de València priv. 46, Jaume I, f. 15, 3

JOELLER s.

Aquell que fa comerç de joiells i de pedres precioses.

“Essent yo l any .M.ccccLxxvj. en Napolis, hun **joeller** genoves porta a vendre hun balaix al Rey don Ferrando y lo Rey dava li xxv mil ducats y lo **joeller** volien quaranta mil...”

Ferrer de Blanes, Jaume *Sentències catòliques*

JUNÇA⁵⁸ s.

Justa, combat.

“...e cascuns ab lurs amichs y valedors se aiusten per venir al dia y loch que an assignat de junyer, e aço se faça mes per los deseximents y malevolença que es entre les dites parts, que no per fer les dites **junçes**...”

Liber Baiulorum Arxiu parroquial d'Igualada. Any 1359

55. El DA no en recull aquesta accepció: «1. gula», «2. espècie de motllura que fan els fusters i ebenistes», «3. peça de l'armadura», «4. mena d'embarcació», «5. casa de locos, bogeria».

56. El DA en dona aquesta definició: «2. bandoler castellà» i fa servir el mateix exemple.

57. El DA no en recull aquesta accepció: «1. nus de la fusta. Sin: *nus, tanell, renós, escarrot, escanot*; —resalto, parlant del camp i de la terra», «2. ráfaga, cop de mar», «3. aprieto, dificultad».

58. El DA no en recull aquesta accepció: «planta: juncia».

LAMPA s.

Obstrucció de la membrana que tapissa el paladar (terme de veterinària).

V. *lampasc*, *lampastre*.

“Mas per raon dels poyls & de la malaltia la qual appelen los lecs **lampa**...”

Llibre del nodriment e de la cura dels ocells f. 110, a

LAQUERIA s.

Llepolia, llaminadura.

“Apres totes artificials **laqueries**, axi com torrons, bunyols, piment, neules, tot vin blanch e mel.”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* f. 185, cor. 2C [referència errònia; és el f. 195, a del ms. de la Biblioteca de Catalunya]

“...tots aquests aytals, be passen ab vos e ab altres officials, ab poder de prechs o ab do de qualque **laqueria** que s valrra poch...”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* 1.910, segona partida, X

LAVAMENT s.

Decocció o preparació medicinal qualsevol per a rentar nafres, plagues, bues.

“Recepta per a fer hun **lavament** per a matar lo cancer e tota mala plagua.”

Micer Johan *Receptari de Micer Johan* XLVI

“Recepta per a fer un **lavament** bo per a la boqua.”

Micer Johan *Receptari de Micer Johan* XLVII

LLIÇONARI,⁵⁹ [LIÇONARI] s.

Llibre de cor que conté les lliçons de matines.

“E la historia d aquests benaventurats sancts martyrs se n troba recitada en un **liçonari** de gran antiquitat que es al cor de la sancta Seu de Vich...”

Boades, Bernat *Feyts d'armes de Catalunya* (falsificació) cap. 4

LLOP,⁶⁰ [LORP] s.

Vela tenyida o pintada de negre, així dita perquè, ocultant-se com fa el llop en sa marxa, permet navegar en ple dia sense ser vist pels enemics.

V. *llorp*, *vela*.

“Item, hun **lorp** de .xxxviij. vessos, per la dita galea de sant Carles.”

Inventari Drassana de Barcelona Any 1470

59. Malgrat que fa servir la mateixa documentació, el DA en discrepa quant a la definició: «legendario, llibre de llegendes».

60. Una de les accepcions del DA està relacionada amb la marina: «\$4 Vela especial de galera, vela del trinquete». No aporta, però, el mateix exemple.

MAÇAM⁶¹ s.

Quantitat, provisió de maços de diversos objectes.

“Item, **maçam** d'erba

.....

Item, molt **maçam** de ferre en la ferrera.

.....

Item, molt **maçam** de cercols de roure o de avallaner...”

Capmany, Antoni de (editor) *Armament de la coca* “Sent Climent” II, p. 413,
any 1331

MARVÉS adv.

Tot seguit (variant de *manvés*).

“ab tinta e ab son paper

lo trobarets a son tauler:

presta **marves** a sa osta

ab que n'aga mes que no li costa.”

La Carta tramesa del Cel 40; MS. 732

MASSAR v. a.

Prémer, grapejar totes les diverses parts del cos per a donar elasticitat als membres.

“E es semblant a bestiassa,

Nul temps se mou con hom ley **massa**

Que a penes pot replegar

Sos membres, ne pot loc trobar.”

Facet 1.433

MASSARÈS⁶² s.

Magatzem, especialment d'eines de treball, de ferramenta, de màquines de guerra.

V. *maçarès*.

“...attes que a la Daraçana de la Ciutat solia haver certa persona qui havia carrech de administrar e regir lo **massares**, ferrera e altres robes de la botiga ab salari de XXX lliures...

Es necessari per conservacio de la dita ferrera e **massares** que hi sia eleta certa persona ab lo dit salari, qui hagues lo dit carrech de la dita daraçana, attes que hi ha robes e bens que valen pus de IIII florins.”

Novells ardots 18 d'agost de 1456

MEDÓ s.

Hidromel, beguda fermentada feta d'aigua i de mel.

61. El DA en recull els exemples i en dona una definició general: «cabdell, gran quantitat».

62. El DA en recull el segon exemple i en dona la definició següent: «part del forniment de les naus».

“E no solament es aço mal del vy, ans encara de tota cosa qui puxa l om embriagar, axi com es: cerevisia, e xomaç, e **medo**, e bire...”

“...els angleses e alamanys no n beuen comunament, ans beuen cervesa, e **medo** o pomada, o altre abeuratge luny de vi...”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià*

MELNA⁶³ *adj.*

Groguenca, esgrogueïda.

“...e com en lo temps carnal anaven ab la cara vermella e ara la porten **melna**, be esta...”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* 116, sermó XXII

MENIC, A⁶⁴ *adj.*

Avar, mesquí, sòrdid.

“...pobres abundants, simples poderosos, devots lausengers, savis ypocrits, **menichs** ergullosos...”

Arnau de Vilanova *Confessió de Barcelona* f. 4 v

“si sou **menich**,
avar, dolent,
deya u la gent,
ara n so certa:”

Roig, Jaume *Spill* 5.136

“Cridaran davant tuyt que mala Pasqua haja lo senyor e mal Nadal la dona, e que febra aguda se n port tota la casa, car tot quant hi a es croy, e **menich** e dolent.”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. CCCXV

“O tu traidor / be sabs que en Ferrioll
T a ensenyat / mant bell colp e repich
Mas lo teu cor / flach, cobart o **manich**
No n ha soffert /”

Erill, Arnau d' *Cançoner de Saragossa* f. 230

MORA⁶⁵ *s.*

Flema blavosa que es fa a la llengua del cavall i que per les venes flemàtiques li davalla fins als peus.

“Unguent a les crebasses e reioles e royna, e a **mores** e a farfarolles e tinya.”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. cv

63. El DA no en recull aquesta accepció: «peix».

64. El DA remet aquest mot a *mendich* [*menich*] amb una altra definició: «captaire».

65. El DA no en recull aquesta accepció: «1 fruit de la morera i el de l'esbarzer o romaguera», «2 (Menorca), peix».

ÒRRIU, [ORRI] s.

Marítim. Orri, corda que relliga una àncora a una boia o senyal i que serveix també per ajudar a llevar l'àncora.

“Item que tot marinera o ballester o altre acordat qui tay **orri** de nau o de leny qui vaja en terra sens volentat del patro o de son lochtinent, que sia penjat per la gola...”

Consolat de Mar Capítols del Rei En Pere, III. Cod. d'en St. Pere. Que nengu no tay **orriu** ni l en volta sens licentia

PASCOR,⁶⁶ [PASCHOR] s.

Primavera.

“Perque yo us prech que us esperets tro al **pascor**, e aparellare galeres e naus...”

“E sobre aço estigueren aqui tant tro que vench lo **pascor**.”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. LI

“...e manam la ora a tots los homens qui tenien negun feu per nos, e a les ciutats, que fossen al **pascor** ab host que manaven sobre Valencia.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 230

“E capo rostit d un an

Vul que hom me pos denan,

E formatge torrador,

E vi rosat en **paschor**

E giroflat can iverna.”

Jaufré de Foixà *MS. n. 309*. Biblioteca de Catalunya 4

PILLARD,⁶⁷ [PILLART] s.

Mosso d'esquadra; home d'armes.

“...partiren los CXXX baçinets e CXXX **pillarts** que la Ciutat preferí al Senyor Rey per remçó de les hosts qui anaren en lo vescomtat de Castellbo.”

Novells ardits 13 d'agost de 1397

“...havem delliberat haver CC rocins de francesos, entre los quals hage LXXX homens d armes: los altres sien **pillarts** sens archers.”

Guerra de Cervera p. 81

“E aquest dia faeren mostra los homens d'armes et **pillarts**...”

Novells ardits 23 d'abril de 1423

“...e axi si be ns volets servir, venits vista la present ab aquella mes companya d armes e de **pillarts** que puxats...”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Docs. cult. cat. med.* II, CCCXXIX

66. El DA en dona una accepció diferent («pasqua»), com també són diferents els documents que la illustren.

67. Una part de la definició del *Vocabulari* de Faraudo es troba a *pillart* en el DA: «vaillet, mocetó, servidor d'un home d'armes». Hi apareix també el mateix exemple documental.

“...ço es que entenen, per foragitar les gents d armes stranyes que huy son en Cathalunya, a vos, senyor, deure bastar de lançes DC e D **pillarts** e D ballesters, de la qual gent L lances e C pillarts sien en Rossello per obviar que mes gents d armes no entren en la terra...”

Arxiu Corona d'Aragó (reg. 945, f. 214) 5 de maig de 1385

“...si es home de armes portant **pillart** e patge haura quaranta cinch florins corrents per home, per sou de un mes ab bestreta de dos mesos...”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d'Aragó v. 14, p. 409

PRESONIA⁶⁸ s.

Ofici de carceller.

“Ordenam que lo salari dels carcellers o aquella cosa que s deu donar per guarda de carcer o **presonia**...”

Constitucions de Catalunya I, lib. IX, tit. XXIV

REBOSTER⁶⁹ s.

Tresorer.

“Manans e fermament stablens a Seyors, a maydomens, a **rebosters**, a merins, a justicies,... e a tots altres sotsmeses nostres e officials... que aquesta carta... bona e ferma ayen e observen...”

Franqueses de Mallorca Any 1291

REPELÓ⁷⁰ s.

Sofrenada, repulsa.

“...donant li açots, **repelons** e bufets, escupint lo, obrint li las venas ab ganivets...”

Sentència donada... contra un nomenat Benet Garcia... Barcelona, 1491

“Lo Rey companyo seu, per no haver altre **repelo**, dona dels genolls en la dura terra e besa li la ma e lo peu, e aquell fon segur de tot mal.”

Martorell, *Joanot Tirant lo Blanch* cap. CL

RESUMPTIU, IVA adj.

Propi a restablir (un malalt), a retornar les forces.

“Si effimera sie per gran trebayll o ab gran flaquea, deu esser nodrit ab coses **re-sumtives** lo malalt.”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. XLIII

68. El DA (s. v. *presomia* o *presonia* (?)) recull «1, encarcelamiento», amb exemples diferents.

69. El DA no en recull aquesta accepció: «1, espècie de catifa amb les armes i l'escut del senyor amb que cobrien els bagatge dels prínceps i que usaven també els militars (?), «2, l'encarregat del rebost, oficial de la casa reial que cuidava del rebost».

70. El DA recull el segon exemple i en dona la definició següent: «bofetón; també en sentit figurat».

RIBAUT s.

Combatent a peu, servent de guerra.

“L altre capitol es que venien sos **ribauts** e llurs soldaders ab llurs cavalls, e entra-ven en nostres alberchs...”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. LXXXVIII

“Sobre aço encontraren una companya de **ribauts** francesos qui eren de la cort de Carles e staven en Palerm per ell.”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. LXXXI

“E posa en la primera escala la ost dels **ribauts** qui eren be xixanta milia, e no aportaven negunes armes, sino sengles bastons en les mans, e mal vestits sens altre guarniment. E l rey de França donava a cascu de aquells **ribauts** tots dies hun tornes d argent negre de sou e tot ço que poguessen guanyar de portar palle e erba e semblants coses.”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. CXXXVII

ROAIX s.

La romaguera o esbarzer i el seu fruit, la mora salvatge.

“Dien alscons que tenint en la bocha **roaix** tol la set; o almenys crestall o vori.”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià*

“Al don de Gironella

laix inffles de **roaix**,”

Cerverí de Girona *Testament* 18

ROSETA⁷¹ s.

Instrument per a extreure les parts gastades de les ungles dels cavalls.

“La ungla naffrada dell pacient sia appareyllada sotz la ungla dell peu tro sia subtil. Depux ab **roseta** o departida la ferrea bulefle dels peus tro a la viva carn sia sbrilitiat.”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. cvj

RÒTOL⁷² s.

Llista, catàleg; registre.

“Item deman lo dit micer Pere e sapia si es signat lo **rotol** que l dit senyor trames al dit Sant pare dies ha per obtenir certes gracies e provisions...”

Luna, Pedro de *Pedro de Luna, Docs. XIII*

“E per exeguir aquesta provisio fem **rotols** e nomines de tots los de cascun bando e de parents e amichs dispositos e no dispositos a armes e a bregues, dels quals **rotols**

71. El DA no en recull aquesta accepció: «1, ocell de la Bufera de València. 2, clauet de la cabota treballada en forma d'estrella que es posava a la coberta dels llibres. 3, dim. de *rosa*».

72. El DA no en recull cap accepció. Sols aporta documents, que no coincideixen amb els del *Vocabulari* de Farauo.

trametem trellat a la vostra senyoria: los quals **rotols** son estat trets dels llibres de les corts, dels noms d'aquells qui per rao dels dits bandos son estats escrits en los dits llibres..."

Bandos de València Docs. p. 86

"...e que sia tolt d'els en ço que vendran de les mercaderies lo pes del dret del **rotol** acostumat en minvar."

Capmany, Antoni de (editor) *Collecció diplomàtica* XX, XXVII

RÒTOL s.

Mesura de capacitat.

"Nos vos havem trames darrerament algunes caixes de brandons de cera blancha que I moro nos havia presentats, los quals brandons no son beneyts. Perque us manam que aquells beneescats a la festa de madona Sancta Maria de Febrer e que ns façats dels **rotols** que havets acostumat de fer nos tots anys, car plaer ne haurem."

Epistolari del rei Martí 35

RUCÀ, [RUCHA] adj.

Color cendrós, grisenc o blancós del pèl d'un cavall.

"...e paguets al feel nostre mossen Johan de Ferrera cavaller de l'orde de sent Yago cent florins d'or Darago qui a ell son deguts per preu de un cavall de pel de **rucha**..."

Arxiu Corona d'Aragó (reg. 2.452, f. 116) Curie sigilli secreti 3, reg. 2.452, f. 116 r, § 3, l. 6 (Alfons IV-V, 1413/20)

SALMA⁷³ s.

Despulla mortal.

"...-Bandeza e loçania,
Quanta esser pot en Angel e en alma,
Tota es en ell, e tal volem que sia:
Perque ell es cell qui aporta la palma
A Maria ius, quand lo fill de Deu
Carregar se volch de la nostra **salma**."

Febrer, Andreu *Comèdia de Dant* Paradís, cap. XXXII, 109

SALPICAR⁷⁴ v. a.

Polvorejar de sal i per extensió de qualsevol altra substància polvoritzada.

"...prenets mirra que sia molta e **salpicats** la n; tantost sera axuta."

Receptari de la Universitat de València f. cxxx

73. El DA no en recull aquesta accepció: «1, una mesura antiga, mesura de capacitat de les naus, cada *salma* tenia sis fanegues, o sia 7 ½ *salmes* eren equivalents a una tonelada (E. Toda)», «2, instrument per traslladar les garbes del camp a l'era».

74. El DA recull el segon exemple i en dona la definició següent: «salpimentar, poner sal picada».

“...e trau ne lo servell tant com poras; e **salpica** l un poch ab sal, e axi es lo seu menjar.”

Nola, Robert de *Art del coch* Tall de porcell

“...e fes una cala banyada ab holi blanch fort que la puxes metre per lo budell e unta la de l enguent e **salpica** la dessus de la polvora...”

Micer Johan *Receptari de Micer Johan* CI

“Item prin la rata e crema la e fe n polvora, e **salpica** n lo budel un poch...”

Receptari de la Universitat de València 138; MS. n. 216, f. xxj, d. Biblioteca Universitària de València

“...e ab invocacio del sanct Spirit fos lo siti de la ciutat beneyt, e lo pati fos **salpicat** ab aygua beneyta...”

Eiximenis, Francesc *Dotz  del Crestià* la part, cap. V

SALPIC ⁷⁵ s.

Plat fred de carn picada i amanida amb pebre, sal, vinagre i ceba.

“Mas dau li lo lart / ab oli d olives

Y ab sal, poch a poch / y ab bona saho,

Hi no us guastara / un pel les genives,

Si de la salmorra / li feu **salpico**.”

Fenollar, Bernat *Procés de les olives* 1.321

SALTIGAR v. n.

Bellugar, remenar, treure els ulls de les òrbites.

“Lavors veuras cant aquests grassos son plens que buffen e suen e no troben loch; les orelles lurs fumen, e ls canten, e ls siulen, los huyls los **saltiguen** e ls lampeguen...”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. CCCVII

SAUNARIA s.

Salineria; ofici i comerç del saliner; carrer dels saliners.

“E quan aquests se n foren anats vengren aquels de la **saunaria** e porferiren nos los cosses e lur haver, e tot ço que els havien...”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 302

SORC, [SORCH] adj.

Sorgit, cosit.

“Item quatre cestons o bauts nomenats, cuberts de cuyro negre ab ses tancadures e correigs **sorchs**, on se metien los arnesos francesos de junyer.”

Inventari del príncep de Viana Any 1461

75. El DA reproduceix una part de la citació documental però no en fa cap definició.

SORN, A *adj.*

Obscur, ombrívol.

“E guarda temps et vegada
 Ab que paraula es ornada,
 Ço s diu al temps qui s cove
 Car ab ell **sorn** es mante
 El loch on tu parlaras;”
 Llull, Ramon *Aplicació de l'Art general De la rethorica*, II

SUFUMADURA⁷⁶ *s.*

Perfum.

“Quant lo marit fo entrat en la cambra senti les pus precioses odors que esser poguessen, e dix: -Dona, d on havets haudes tan precioses e ten bones **sufumadures**, que semblant m es que estigue en paradís? -E la dona ab gran paor acosta s al lit e vee que l mesell no y era mas senti les millors odors e **sufumadures** que james hagues vist.”
Recull d'eximplis e miracles CXXXVIII

TAFURELL *s.*

Diner estalvi, entaforat.

“Tres coses fan bon alberch: lo senyor ajustar, la dona conservar, son **tafurell** no prestar.”
Llibre de tres f. 210, b

TENDRE⁷⁷ *s.*

Tendrum o part tendra de les plantes que fàcilment es romp, especialment els cims o sumitats d'aquestes.

“Item reebet plantage... consolda menor, la qual naix els pratz e es dita bruneta, **tendres** de romers e violarie.”
Tresor de pobres (MS. 216 de la Biblioteca Universitària de València) cap. LII

TENEÓ⁷⁸ *s.*

Tinença, possessió.

V. tenesó.

“E per ço los ja ditz princeps, per tota lur cort, per sana contencio o loaren, e, loant, establiren la sobredita **teneo**, ço es, homenatge, e postat de castel, e comanda de castla, e comanda de senyor, tener aital fermetat en totes coses...”
Usatges de Barcelona LXV. Auctoritate et rogatu

76. El DA recull, amb el mateix significat, el mot en plural i reproduïx una part de la documentació.

77. El DA no recull aquesta accepció: «tierno, joven».

78. El DA reproduïx una part de la primera documentació però no defineix el terme.

“Sens sentència negu no deu perdre sa possessio o **teneo** de cosa moble o de seent, ne n deu esser gitat forçat per altre.”

Costums de Tortosa lib. setè, rúbr. I, III

TIRITAINA,⁷⁹ [TIRITAYNA] s.

Teixit de llana.

“Saya de lua. Saya de Biam.

Tiritaynes. Papalengues.”

Costums de Tortosa lib. novè, rúbr. XVIII, VI

TURCOUPLE s.

Tropa de cavalleria lleugera dels turcs, sovint al servei de prínceps cristians.

“E tantost van nos posar setge davant e vench nos tanta de gent sobre nos que foren be XIV milia homens de cavall, entre **turcoples** e alans e grechs, e be XXX milia homens d a peu.”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCXV

“E els turchs e els **turcoples** avallaren tuyt, e volien me besar la ma, e començaren a plorar de goig pensant que yo volgues romandre ab ells.”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCXXXVI

ULLÓ, [UYLÓ] s.

Mena d’herba.

“De **Uyló**.

Uyló es erba qí neix entre les messes e es aytal la sua vertut que, si es picada ab rava e ab una poch de sal, mata lo canser e sana les plagues, e guareix sarna e cura la lepra.”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts MS. Biblioteca Nacional de París, f. xliiij, b

VA s.

Cadascuna de les quatre plomes amples després dels coltells de l’ala dels ocells.

“E, com comensara a gitar los **vans**, mulla un poch la carn en la dita aygua.”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça cap. xxij

VADILLA s.

Toisó, tonedís, manyoc de pèl.

“E sapiats que lavors ell pres Jason, demostrant li gran amistat, e dix li com en la illa de Colcos havia un molto qui havia la **vadilla** d or, e si ell lo podia conquerir que li seria gran rantom e gran fama...”

MS. 352, f. 146. Biblioteca de Catalunya

79. El DA (s. v. *tiritayna*) reproduïx la citació i en dona la definició següent: «una mena de roba».

VICIADURA,⁸⁰ [VECIADURA] s.

Llaminadura, llepolia.

“E a la fi del menjar hajats los fruyta secca, o olives, o altres **veciadures**.”
Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. CCCXXX

VINYÒGOL, [VINYOGUOL] s.

Home de mala vida.

V. *vinyòguell*.

“Empero en los dits capitols no sien entesos pastors qui guarden bestiar,... ni troter, ni bords qui haien de XV anys en jus, ni nagan catiu qui maior al ni **vinyoguol** sia.”
Capítols e ordinacions fetes per l'ofici de mestre de guaita XI; Mallorca, 1406

“...son dolents e malastruchs de cap a peus, en tant que mills aparen bandes e **vinyogols** e goliarts, o sollarts o gent de forca, que no ciutadans de Roma.”
Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* cap. III

VINYÒGUELL⁸¹ s.

Home de mala vida (no pas home que guarda la vinya...).

“...e ara per la major part son tots dolents de cap a peus e axi malestruchs que mils apparen banders o **vinyoguells** o goliarts o gent de forca que no ciutadans de Roma...”

Eiximenis, Francesc *Dotzè del Crestià* cap. CCCLIX

VIRINÓS, OSA adj.

Viril, baronívol.

“Pregants vos, Senyora e molt cara sor, que vullats ab paciència **virinosa** pendre la dita mort, attenent que axi es estat per nostre Senyor Deus ordonat...”

Lletra del rei Martí A la reina Iolant, sa germana. Arxiu de la Corona d'Aragó (reg. 2.251, f. 78)

VULPÍ, INA adj.

Astució, enganyós.

“...ans encara hi ha .I^a. altra specia de malicia, que s appella iniqua astucia e versucia **vulpina**...”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. XC

“...vendrà a gran confusio: car no l regeix la prudencia, qui es mesclada ab temor de Deu, mas aquella qui s appella terrenal e **vulpina**, que engana e confon tots aquells qui la segueixen e qui ab ella fan sos affers.”

Eiximenis, Francesc *Crestià, Regiment de Prínceps* 1a part, cap. XLIX

80. Les mostres documentals del DA són diferents. La definició que en fa és «capricho infantil».

81. El DA en reproduïx l'exemple i en fa la definició següent: «bandido, pícaro».

XAPELLET s.

Enfilall de pedres precioses, perles, reunides com els grans d'un rosari.

“...e semblantment li dona un **xapellet** d or ab moltes pedres precioses e perles molt grosses...”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* lib. II, 36

XAPERIA⁸² s.

Conjunt, quantitat de xapes; obra de xapes, guarniments xapats.

“...e tota la gent d armes passa davant lo Rey molt ben armats e ab bell orde e ab molts cavalls ab paraments de brocat e de **xaperia** d or e d argent...”

Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. XLI

D. MOTS, EN GENERAL ABSENTS D'ALTRES REPERTORIS, QUE CONTENEN DEFINICIONS DUBTOSSES

Ja s'ha pogut comprovar que, molt sovint, hi ha coincidències en algunes definicions, i sobretot en les documentacions, entre el *Vocabulari* de Faraudo i el DCVB. S'observa de manera ocasional certa divergència en les definicions, malgrat que la font documental és la mateixa, com s'esdevé en l'exemple següent:

Vocabulari de Faraudo	DCVB
REDORTA ⁸³ s.	REDORTA (i dial. <i>redolta</i> i <i>ridorta</i>). f.
Lligam de vimens entortolligats que serveix per a lligar feixos.	1. ant. Peça que forma espiral; caragol, barra entorcillada; cast. <i>espiga, espiral</i> .
“E fon sinta d una redorta De vimens mesclats ab fill d aur.” Metge, Bernat <i>Llibre de Fortuna e Prudencia</i> 335	E fon cinta d'una redorta de vimens mesclats ab fil d'aur, Metge Fort. 69

I també hi ha algun cas de canvi en la categoria gramatical del terme:

Vocabulari de Faraudo	DCVB
APOSTAT, ADA adj.	APOSTAT, -ADA f. o m. ant
Situat, posat en un lloc determinat.	per <i>postat</i> (= potestat).
“E con en los deserts de Egipte no an apostades tantes gens e mes a salvacio que neguns locs del mon per sert siam...” <i>Vida de sant Apolloni</i> MS. Moliné	Los dits honorables Consellers tot ensemps foren dins lo dit Castell... e foragitada o treta la roba e moble que ere dins lo dit castell los dits honorables... Concellers prengueren les apostats del

82. El DA en reproduïx l'exemple però no en dona cap definició.

83. En el DA (s. v. *redorta*): «espiral, caragol per fer pujar i devallar certs mobles: “faristol ab sa *redorta*”, Inv. Torre den Barra, 1430».

Vocabulari de Faraudo	DCVB
	dit castell e posaren standart e penó de quarter ab senyal de Barchinona en la sumitat del dit castell e feren fer totes cerimonies que en apprehensio de apostats son acostumades fer... e tornaren en la dita Ciutat, lextat Nandreu de Olivella en lo dit castell lo qual hi ha star los deu jorns que la dita ciutat pot tenir les apostats , Ardits, I, 298-299 (any 1434). Lo fet de las bandositats qui's seguexen sovint en los lochs de la Ciutat e de les apostats , Ardits, II, 260 (a. 1457). A dos passatges (Ardits, I, 298 i III, 557) trobam escrit <i>los apostats</i> i <i>lo apostat</i> , amb la forma masculina de l'article.

Adicionalment, si es contraposen el *Vocabulari de Faraudo* i el DCVB, en relació amb els mots dubtosos, que apareixen amb un interrogant o sense definició en aquest segon repertori, es poden fer quatre classificacions:

1. *Mots definits pel Vocabulari de Faraudo i recollits pel DCVB amb un interrogant*

El *Vocabulari de Faraudo* ofereix la definició de termes que el DCVB presenta amb un interrogant. En resol, doncs, els dubtes que aquest diccionari presenta.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
BALANDRÀ, [BALANDRAU] s.	BALANDRÀ m. ant.
Antic mantell llargcordat per davant i sense mànigues. V. cf. <i>Puiggari</i> , p. 64, 74 i 101.	Balandram?
“Que anch .i. balandrau de bru No s pot venar que anch me des Per mal arreat que m sabes.” <i>Disputació d'En Buch ab son cavall</i> p. 150 “Item de balandrau redon apelat fons de tina, senes peyl, II. s. IIII. d.” <i>Alart, Julià Bernat Docs. rossell.</i> p. 155	Lo balandra pla de manifactura... Lo balendra ab passama o vius de manifactura, <i>Tarifa Oris-tany</i> , a. 1597 (ap. Aguiló Dicc.).

Vocabulari de Faraudo	DCVB
BANAR v. a.	BANAR v. tr. ant.
Publicar.	Publicar? al·legar?
“Altra fallàcia / tenen prou presta: / a llur reque- sta / sos amadós / e servidós, / mes que catius / banant motius / de falsedat / sens veritat butles propícies, / mas surreptícies / de cort obtenen;” Roig, Jaume <i>Spill</i> 5.922	Los amadós... banant motius de falsedat sens veritat,... butles propícies, mas surreptícies de cort obtenen, <i>Spill</i> 5928.
BEANYA s.	BEANYA f. ant.
Banya, substància còrnia.	Banya?
“Item dos elms de beanya que servexen per ju- nyir, los quals vengueren de Paris ab lur scofas.” <i>Inventari d’Alfons el Magnànim</i> 144; any 1417	Dos elms de beanya que serveixen per junyr, Inv. Anfós V, 161.
BETZARA s.	BETZARA f. ant.
Betzar.	sinòn. per <i>betzar</i> ?
“Item una betzara redona ab una cadena d ar- gent sobredaurada la qual es en la caixa del re- tret.” <i>Inventari del príncep de Viana</i> Any 1461	Una betzara redona ab una cadena dargent, Inv. Pr. Viana 137. Una batzara redona ab una cade- na dor, Estim. Pr. Viana 202.
BILLONAR v. n.	BILLONAR v. ant.
Referit a la moneda d’argent, ésser de baixa llei, com era la moneda de billó.	Equivaler a moneda de billó?
“Lo die present fou feta crida... ab que reduhi- ren e cridaren los croats a .xviij. diners e lo flori que billonas , per tota Cathalunya.” <i>Novells ardots</i> 4 de gener de 1454	Lo die present fou feta crida ab dues trompetes ab un tamborino e ab taballs ab que reduhiren e cridaren los croats a XVIII diners e lo flori que billonàs per tota Cathalunya, <i>Ardits</i> , II, 178 (a. 1454)
BRUNETER, [BRUNATER] s.	BRUNETER m. ant.
Que fabrica o ven brunetes.	Teixidor de bruneta?
“Ab mi comptava / l especier, / sastre, draper, / e costurera, / tapins, velera, / lo brunater / e confiter,” Roig, Jaume <i>Spill</i> 2.980	L’especier, sastre, draper;... lo brunater e con- fiter, <i>Spill</i> 2985.
“Item, pagui a n Dalmau Bonet, brunater , per V palms de lenç que d aquell compri, per enco- llar la dita aygua cuyta e çafra...” <i>Sotsobreria de Murs e Valls de València</i> n. 38 d3; abril de 1433	

Vocabulari de Faraudo	DCVB
<p>“Item, a n Berenguer de Lorenz, e per ell a n G. de Solana, brunater de Leyda, procurador seu, a compliment de .cccc.xx. solidos barchinonenses li eren deguts...” <i>Llibre de comptes de Pere Boyl</i> 628, Arxiu Batllia General de Catalunya</p>	
CABIVA, [CABINA] <i>adj.</i>	CABINA <i>f. ant.</i>
<p>Capviva, capital, capçalera, majúscula cabdal, aplicat a la lletra inicial d'un escrit. V. <i>capviva</i>.</p>	<p>Caplletra?</p>
<p>“item un altre libre scrit en pregamins, apellat Biblia, molt bella, tota capletrada d aur, de letra bulonyesa; en la primera letra sive cabina del prohemí era un sent Geronim, ab un caparo...” <i>Inventari d'en Pere Becet</i> 16, III. Any 1430</p> <p>“Item: un libre de cant scrit en pergamins... lo qual libre comensa: Tande felix, ab gran cabina, ab ymagens...” <i>Inventari Hospital Santa Creu</i> En la cambra. Any 1429</p>	<p>Lo qual libre comensa: Tande felix, ab gran cabina, ab ymagens, ab dos gaffets, doc. a. 1429 (Roca Hosp. 107).</p>
CALDUM <i>s.</i>	CALDUM <i>m. ant.</i>
<p>Escaldum, guisat de menuts, ales, colls, etc. de gallina o d'altres ocells.</p>	<p>Freixura, vísceres?</p>
<p>“Primerament salsa de paguo: ffe brou de gallines o del caldum e de blascos de molto ab carn sallada. E, quant lo brou sera ben cuyt e espes, ages amelles pellades...” <i>Llibre de Sent Soví</i> MS. n. 216, f. cxiiij, a. Biblioteca Universitària de València</p> <p>“Si vols fer mig raust, mit gallinas en ast; apres ages brou d altres gallines o del caldum d aquelles d ast e fe n bon brou ab carnsalada, apres ages ametles pelades e fe n let...” <i>Llibre de Sent Soví</i> MS. n. 216, f. cxiiiij, b. Biblioteca Universitària de València</p>	<p>Fé brou de gallines, o del caldum e de blascos de moltó ab carnsallada, Sent Soví 16. Ages brou d'altres gallines o del caldum d'aquestes d'ast e fé'n brou ab carnsalada, ibid. 19. Fets bon brou del caldum ho d'alre que bon brou fasa, Flos medic. 217.</p>
CASTÓ <i>s.</i>	CASTÓ <i>f. ant.</i>
<p>Encast.</p>	<p>Encast (?).</p>
<p>“...per raho de .vi. onzes, .i. quart e .ii. millareses d argent dels quals ha fets .xix. castons, cascun dels quals ha .i. esmalt ab una testa de dona coronada...” Rubió i Lluç, Antoni (editor) <i>Docs. cult. cat. med.</i> II, CLXIII</p>	<p>Un xipellet de fulla d'or brodat de perles... tot a l'arredor ab ramatges de les dites perles e ab XXIIII castons de perles... les quals XXIIII castons stan en canons d'aur, Inv. Anfós V, 164.</p>

Vocabulari de <i>Faraudo</i>	DCVB
<p>“Item un xipellet de fulla d or brodat de perles... e ab .xxiiij. castons de perles... los quals .xxiiij. castons stan en canons d aur...” <i>Inventari d’Alfons el Magnànim</i> 175; any 1413</p>	
CATACIMBALA , [CATHACIMBALA] <i>s.</i>	CATHACIMBALA <i>f.</i> ant.
Címbal, instrument antic.	Címbal?
<p>“...dos labis, dues cathacimbales, als quals la lengua plega, e com se encorba forma un vocal spirit en la concavidat del paladar e de la boca, qui per lo cami de gola corre com per flauta...” Rubió i Lluch, Antoni (editor) <i>Curial e Guelfa</i> lib. tercer, § 1</p>	Dos labis, dues cathacimbales , als quals la lengua plega, Curial, III, 1.
CAVIARI <i>s.</i>	CAVIARI <i>m.</i> ant.
Conserva d’ous de peix, especialment d’esturió, salats i secats.	Casta de vi?
<p>“Item, un odre de caviari.” Capmany, Antoni de (editor) <i>Armament de la coca</i> “<i>Sent Climent</i>” Col·lecció diplomàtica CCLXXX</p>	Un odre de caviari , doc. a. 1331 (Capmany Mem. II, 412).
CEMENSAL , [CEMASAL] <i>adj.</i>	CEMENSAL (escrit també <i>cezasal</i>). <i>adj.</i> ant.
Que val a sembrar; semental.	De llavor (?).
<p>“Bn. Suger... fa una pugera d ordi cezasal. G. Des Prat fa miga pugera d’ordi cezasal.” Alart, Julià Bernat <i>Docs. rossell.</i> p. 45</p>	Dñ Suger... fa una pugera d’ordi cezasal . G. Des Prat fa miga pugera d’ordi cezasal , Capbr. Ribes 1283, p. 58.
CIELLAT , ADA <i>adj.</i>	CIELLAT , -ADA <i>adj.</i> ant.
Cisellat, ada.	Cisellat?
<p>“Item un euvangestiler ab cubertes d argent daurades e cielades...” <i>Inventari de la infanta Joana</i> Any 1360 26</p> <p>“Primerament dos bacins de dar aygua a mans d argent, daurats dins e deffora, ab un gran esmalt en lo mig ab les armes reals e ab .vj. esmalts petits ab armes reals per la orla, ab una serment de fulles ciellades...” <i>Inventari d’Alfons el Magnànim</i> 242; any 1415</p> <p>“Item .j. pitxer redon ab broch, ab ansa, e ab cobertor e ab pinyo, d argent daurat e ciellat e esmaltat...” <i>Primer libre de l’argenteria e joies de la reina Sibília</i> Girona, 1385-1386</p>	<p>Dos bacins de dar ayguamans d’argent..., ab una serment de fulles ciellades, Inv. Anfós V, 171.</p> <p>Sis gallons en forma de rosa, los tres ciellats de fulles e de ocells e los tres plans, id. 172.</p>

Vocabulari de Faraudo	DCVB
COGUILLA s.	COGUILLA f. ant.
Conquilla, closca, copoll.	Clovella?
“...e apres sie feyt gargarisme ab aigua e ab vinagre e ab balaustia, ço es flor de malgrane e ab les coguilles de glans e ab semblantz coses.” <i>Tresor de pobres</i> (MS. 216 de la Bibl. Univ. de València) cap. XIII	Ab balaustia ço es flor de malgrane, e ab les coguilles de glans, Tres. pobr. 30.
COMEDIAT, ADA adj.	COMEDIAT, -ADA adj. ant.
Partit per la meitat, migpartit.	Fet a manera de comèdia?
“la forga sua, / stil e balanç / sera n romaç: / noves rimades, / comediades ,” Roig, Jaume <i>Spill</i> 678	Noves rimades comediades aphorismals, Spill 682.
CONC, [CONCH] s.	CONC m.
Depressió del terreny en forma de conca.	2. ant. Depressió del terreny, a manera de coma?
“...del terme que es a XX. canes de Montpeller sobre I. gran quer que ha en lo conch de Vingrau riba lo cami rial a part de jos...” Alart, Julià Bernat <i>Docs. rossell.</i> p. 165	Sobre un gra quer que ha en lo conch de Vingrau ribe lo cami rial, doc. a. 1306 (RLR, VII, 50).
CÒNDIT s.	CONDIT m.
Medicinal compost amb aromes.	1. ant. Conserva o confitura de diversos ingredients?
“Item, a XXVIII ^o per hun condit molt cordial fet de diverses conserves e polvores; fonch quatre onzes e fonch daurat...” “Item, dit jorn, per un condit cordial fet de diverses conserves e polvores cordials...” <i>Compte d'un especier de Cervera</i> Arxiu Històric de Cervera. Fons notarial: plec juheus n. 24 “Primerament del condit cordial e restaurant que es lo seguent, tantes vegades com voldrà beure li n sien donades primer dos o tres culleretes ab dos culleretes dels deius dit julep, segueix se lo epithima; apres lo condit ; apres lo julep.” Alcanyís, Lluís <i>Regiment curatiu e preservatiu de la pestilència</i>	Del condit cordial o restaurant que és lo seguent, tantes vegades com voldrà beure li'n sien donades, primer dos o tres culleretes del deius dit iulep. segueix se lo epithima, après lo condit , après lo iulep, Alcanyís Reg. pest. 21.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
CORNAR ⁸⁴ v. a.	CORNAR f. ant. ⁸⁵
Enquadernar, relligar. <i>V. coernar.</i>	Enquadernar (?).
“-Tramet vos tres volums, que ls me façau cornar e desempeixar prestament, al millor mercat que puixats.” <i>Epistolari del segle xv LI</i> “Doni an En Correger, chrestia novell, ligador de libres, per ligar e cornar lo responder...” <i>MS. de la Seu de Mallorca</i>	Un libre de forma maior scrit en pergamins, cornat , ab posts ab cubertas de cuyro vert, doc. a. 1437 (Bol. Ac. B. L., xi, 159). Dues prempses de cornar libres, doc. a. 1490 (arx. Cúria Fumada de Vic). Ètica de Aristòtil, de paper sisternat de pergami, ab cuberta de pergami no illuminada ni cornada, doc. a. 1483 (Jocs Fl. 1885, p. 183).
DESALIMITADAMENT, [DESALLIMITADAMENT] adv.	DESALIMITADAMENT adv. ant.
Ilimitadament, sense límits.	Ilimitadament?
“...e la coneixença del be y de la veritat continuament al meu juhy eren stades cubertes; tota confusio, tota desesperacio, de la mia voluntat desallimitadament volguda.” Carroç, Francesc <i>Moral Consideració</i> Ed. Aguiló, p. 281	Tota confusió, tota desesperació, de la mia voluntat desallimitadament volguda, Moral Cons. 12.
DESTINYA s.	DESTINYA f. ant.
Mur de contenció; contrafort.	Pedrera?
“...que ells dits molers puxen trencar, arrencar e treure tanta pedra com poran tallar e trencar en la destinya que avuy es feta en lo tall que lo dit spital ha e posseex en lo puig de Muntjuich, aytant empero com te la dita destinya e no mes avant.” “...en paga dels dits .xij. florins, los dits molers haïen e sien tenguts donar al dit spital tanta pedre de aquella que tallaran en lo dit tall o destinya com lo dit spital haura mester...” <i>Manual Torró IX</i> , Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu	Que ells dits molers puxen trencar, arrencar e treure tanta pedra com poran tallar e trencar en la destinya que avuy és feta en lo tall que lo dit spital ha e posseex en lo puig de muntjuich, aytant emperò com té la dita destinya e no més avant; e que los dits molers... haïen e sien tenguts donar al dit spital tanta pedre de aquella que tallaran en lo dit tall o destinya com lo dit spital haurà mester, doc. a. 1405 (Ordin. Hosp. 134).

84. El DA, que utilitza la segona referència documental, també posa un interrogant en la definició: «§ 2 enquadernar, relligar (?)».

85. Però en el DCVB se'n qüestiona l'ortografia: «Etim.: grafia incorrecta de *quernar* (derivat de *quern* = quadern). La forma *quernar* està documentada en el segle xv. Mossèn Joan Segura, que publicà en el volum dels Jocs Florals de l'any 1885 el document d'on hem tret el darrer text citat en aquest article, posà entre parèntesi, darrera el mot *cornada*, aquesta pregunta: “sense cantoneres de metall?”, interpretant *cornada* com a derivat de *corn* en el sentit de ‘cornaló o angle del llibre’; però sembla més probable que es tracti d'una variant de *quernar*, i que en el text de 1483 no cal considerar *illuminada* i *cornada* com adjectius de *cuberta*, sinó de *Ètica*».

Vocabulari de Faraudo	DCVB
DESTRIBANAT, ADA <i>adj.</i>	DESTRIBANAT, -ADA <i>adj.</i> ant.
Destarotat.	Atribulat?
“O! con lo malvat de Juheu, vehent axí l'Amorat destribanat e cuytat de la sua muller, vahent la axí aprohismada a la sua mort, veiats la cruel e malvada pensa que s pensa lo malvat traydor de Juheu.” <i>Història de Jacob Xalabín</i> f. 3 v	Lo malvat de juheu vahent axí l'Amorat destribanat e cuytat de la sua muller vahent-la axí aprohismada a la sua mort, Jacob Xalabin 3 vº.
DEXASER <i>v. n.</i>	DEXASER <i>ant.</i>
Decaure.	verb equivalent a ‘abaixar’?, o <i>adj.</i> equivalent a ‘abaixat, humiliat’?
“E jamays home accidios / No sera mays son companys, / Car accidios ha plaer / Quant veu altre hom dexaser / E es irat si l veu honrat;” Llull, Ramon <i>Medicina de pecat</i> IIIa part, XXX	Car accidiós ha plaer quant veu altre hom dexaser , e és irat si'l veu honrat, Llull Rim. 489.
EIXAQUIA, [EXAQUIA] <i>s.</i>	EIXAQUIA <i>f.</i> ant.
Excusa, pretext, motiu.	Pretext?
“Mas a qualche exaquia o occasio son calumpniades e destretes almenys de avinença e los malvats van a regna solta...” <i>Doctrina moral e política</i> (= <i>Doctrina compendiosa</i>) Docs. Arxiu de la Corona d'Aragó v. XIII, p. 355	Guiatge... que per res no lo y trencaríem, car les gents se pensarien que no fos sino exaquia que'n trobàvem per avarícia de haver lo regne de Mallorca e de Cerdanya, Pere IV, Cròn. 129. Mas a qualche exaquia o occasió són calumpniades o destretes al menys de avinença, <i>Doctrina Moral i Política</i> , segle XIV (Col. Bof. XIII, 355). Per qualche cas fortuit, hoc a vegades sens error mas per alguna exaquia , <i>Doctrina Compendiosa</i> , d. 5 (ap. Aguiló Dicc.). V. EIXAQUERA.
ENCOMBRIR <i>v. a.</i>	ENCOMBRIR <i>v. tr.</i> ant.
Encombrar, ocupar, utilitzar.	Ocupar? Emprar?
“E incontinent hagueren nos dides, e alletaren nos, axí que, en menys de un any, nos encombrirem set dides.” Rei Pere del Punyalet <i>Crònica</i> (<i>Rei Pere del Punyalet</i>) (ed. Coroleu, 1885) lib. I, cap. xxxvij	Incontinent hagueren-nos dides, e alletaren-nos; axí que en menys de un any Nos encombrírem set dides, Pere IV, Cròn. 58.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ESCANTIR, ⁸⁶ [SCANTIR] v. a.	ESCANTIR v. tr. ant.
Extingir, apagar.	Apagar, consumir?
“E quant me agueren gitat al foc, e tantost com yo nomenas lo nom de Jhesu Crist, tantost fuy guarit e lo foc scantit que no hy resta una sola beluga.” <i>Viatge del vescomte de Perellós al purgatori de St. Patrici</i> 706	Tantost fuy guarit e lo foc scantit que no hy restà una sola beluga, Purgatori de St. Patrici, 154 (ap. Aguiló Dicc.).
ESCOFA, [SCOFFA, ESCOFFA, SCOFA] s.	ESCOFA f. ant.
Folradura de l'interior de l'elm, bacinet. <i>V. cofa, còfia, cofra.</i>	Part del bacinet?
“Al capmayl per rietat / E per mays fortalea, / Se tany que sia mesa / Una scoffa dejus, / Es un autre dessus, / Per que s tinga pus clar / La dejus deu star Lo capmayl, qui be l mira, / Es trop bell de portar, / Mas vullats vos n armar / Ab l escoffa doblada.” March, Pere <i>L'arnès del cavaller</i> 214 “Item dos elms de beanya que servexen per junyr, los quals vengueren de Paris ab lur scofas .” <i>Inventari d'Alfons el Magnànim</i>	Dos elms de beanya... los quals vengueren de Paris, ab lur scofas , Inv. Anfós V, 161. (És possible que <i>lur scofas</i> sia una errada per <i>lurs cofas</i>). ⁸⁷
ESCOFAT, ADA adj.	ESCOFAT, -ADA adj. ant.
Proveït d'escofa.	Que té escofa? Que no té cofa?
“Item un bacinet de bavera escofat ab son capmayl de tota boça.” “Item un almet scofat ab sa bavera, en lo qual ha detras una sivella d or...” “Item una barreta que fou de la dita marmesoria, escofada ab son gorgal de tota boça, la qual fon garnida per les vores de una brodaria feta a manera de fulles d or...” <i>Inventari d'Alfons el Magnànim</i> 145, 146, 147. Arxiu de la Corona d'Aragó	Un bacinet de bavera escofat amb son capmall de tota boça, Inv. Anfós V, 161.

86. En el DA (s. v. *escantir*): «apagar, consumir». L'exemple és el mateix que el del DCVB.

87. El fet que el *Vocabulari* de Faraudo aporti més documentacions de *escofa* sembla invalidar l'observació del DCVB.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ESFORCIDAMENT <i>adv.</i>	ESFORCIDAMENT <i>adv. ant.</i>
Fortment a mà armada.	(tal vegada error de còpia per <i>esforçadament</i> ?)
“...que l dit Solda fassa ajuda en prest o en altra manera al dit Senyor Rey, per ço que les dites guerres pusca mils e pus esforcidament e pus longament menar e tenir...” Capmany, Antoni de (editor) <i>Collecció diplomàtica</i> VIII	Per ço que les dites guerres pusca mils e pus esforcidament e pus longament menar e tenir, doc. a. 1292 (Capmany Mem. iv, 19).
ESLLEVAR, [ESLEVAR] <i>v. a.</i>	ESLLEVAR <i>v. tr. ant.</i>
Llevar, alçar, elevar.	Alçar?
“Item al galet eslevar , ligat sal calent en un saquet e posat lo en la fontanela del col. Molt hi val.” <i>Tresor de pobres</i> (MS. 216 de la Bibl. Univ. de València) cap. XIV	Al galet esleuar , liga’t sal calent en un saquet e posa’t-lo en la fontanela del col, Tres. Pob. 32.
ESQUESIDOR <i>adj.</i>	ESQUESIDOR <i>m. ant.</i>
Inquisidor.	(tal vegada errada de còpia) Enquesidor.
“No menys per langor de les animes que dels corsos, savi deu esser metge esquesidor del qual, ço es assaber, l opremut e malaltic, deman a son decorrimet congruent medicina...” Rei Pere del Punyalet <i>Ordenacions de Pere del Punyalet sobre els oficials de la sua cort</i> . CDIACA, vol. V Del confessor	Savi deu esser metge esquesidor , del qual ço és assaber lo premut e malaltiz deman a son decorrimet congruent medicina, Ordin. Palat. 134.
FERRIGIBLE <i>adj.</i>	FERRIGIBLE <i>adj. ant.</i>
Subjecte a convertir-se en ferritja o llimalla de ferro.	Frangible, trencadis?
“E l enguent era compost de tals materials que neguna natura de metall que n sia tocat torna ferrigible sol que y stiga per spay de .iiij. hores, que al desparar que la bombarda o ballesta fa per força s a de rompre.” Martorell, Joanot <i>Tirant lo Blanch</i> cap. CCLXXXIX	E l’enguent era compost de tals materials que neguna natura de metall que’n sie tocat torna ferrigible ; sol que y stiga per spay de tres hores que al desparar que la bombarda o ballesta fa, per força s’ha de rompre, Tirant, c. 289.
FORADA <i>s.</i>	FORADA <i>f. ant.</i>
Forat.	Forat?
“Item una limonera d argent daurat ab .iiij. peus, foradada ab moltes forades en lo mig...” <i>Inventari d’Alfons el Magnànim</i> 17; anys 1412-1424	Una limonera... foradada ab moltes forades en lo mig, doc. a. 1413 (Anuari IEC, i, 152).

Vocabulari de Faraudo	DCVB
FORQUINA, [FORCHINA] s.	FORQUINA f. ant.
Diminutiu de forca. Forquilla, estri de taula. <i>V. broca, forqueta, menjador, menja-mores, pua.</i>	Forquilla?
“Item, dos dotzenes de culleretes. Item, quatre forchines ab un estog.” <i>Inventari dels béns de Joan de Borja, duc de Gandia</i> (s. xv) Arxiu de la Catedral de València, sign. 64: 24. Segle xv	Quatre fforchines ab un stog, doc. a. 1493 (Archivo, VII, 114).
FRIDOR s.	FRIDOR f. ant.
Fredor.	Fredor?
“...e, quan es mesclat ab lo sagi de l anet o del porc, val a la cremadura del fog o quan es per part de fridor .” Ibn Wāfid, <i>Llibre de les medicines particulars</i> f. 50, a	Val a la cremadura del fog o quan és per part de fridor , Medic. Part. 98.
GALLONAT, ADA adj.	GALLONAT, -ADA adj. ant.
Adornat amb una mena de sanefa (referit a tasses).	Galonat? Adornat de galó o sanefa?
“...foren lliurades... les joyas següents qui s acustumaven cascun any al joch de la ballesta, ço es una copa ab peu gallonat e .i. anap o taça d argent gallonada ab sengles esmalts ab senyal de la Ciutat al sol, daurades dins e deffora...” <i>Novells ardits</i> 18 de febrer de 1458 “Item, sis taces gallonades a la revesa, grans ab les armes de homens salvatges. Item, sis taces totes daurades gallonades , ab les armes de Borja.” <i>Inventari dels béns de Joan de Borja, duc de Gandia</i> (s. xv) Arxiu de la Catedral de València, sign. 64: 24. Segle xv “Item mes, quatre copes de or ffi que la similitut de quascuna sia de tres marchs gallonades .” <i>Capitulacions fermades a València el 18 de febrer de 1480 pel pintor Martí Torner</i> Protocol de Pere Rubiols, Arxiu Notarial de València	Una copa ab peu gallonat e un anap o taça d’argent gallonada , doc. a. 1458 (Ardits, II, 283).

Vocabulari de Faraudo	DCVB
GARIPÓS, OSA <i>adj.</i>	GARIPÓS, -OSA <i>adj. ant.</i>
Qui fa garips; plorós; qui excita a plorar.	Que fa garips?
<p>“Item una una branca o obratge d argent deurat en que ha dos ymatges d angels ab ses ales... ben gariposa e la un dels dits angels es seperat de la dita branca.”</p> <p><i>Inventari del rei Martí</i> 611, f. 104</p> <p>“Item .I. massapa larguet de fust on havia un pinacle d argent deurat e smeltat en la sumitat del qual ha un angel Sent Miquel molt garipos ab un senyal dejus.”</p> <p><i>Inventari del rei Martí</i> 624, f. 104 v</p>	<p>Fembres leges pus pintades e pus gariposes que altres, Eximenis Terç 381.</p>
GASTONET <i>s.</i>	GASTONET <i>m. ant.</i>
Petit gastó o encast.	Engast?
<p>“item ha en la dita corona de dues en dues flors un gastonet d aur ab .j. robicat e .iiij. perles, e es ver que de la dita corona deffall .j. gastonet de les damunt dites, lo qual es pleguat en lo drap en lo qual la dita corona es pleguada.”</p> <p>Rubió i Lluch, Antoni (editor) <i>Docs. cult. cat. med.</i> CLXXXIII</p>	<p>Ha en la dita corona de dues en dues flors un gastonet d'aur ab un robicet, doc. a. 1356 (Rubió Docs. cult. i, 173).</p>
GAVIAR <i>v. a.</i>	GAVIAR <i>v. tr. ant.</i>
Robar, furtar.	Furtar?
<p>“...dos ladres, los quals eren companyons, se encontraren en un boscatge, e dix la hu a n altre: -Has gaviat res vuy? -Respos l altre: -No per ma fe.”</p> <p><i>Vida de sant Julià</i> p. 326, ed. Aguiló. Any 1462</p>	<p>Dos ladres... se encontraren en un boscatge, e dix la hu al altre: Has gaviat res vuy?, Eximplis, II, 326.</p>
GERMA <i>s.</i>	GERMA <i>f. ant.</i>
Embarcació de càrrega usada a les parts de Llevant.	Certa embarcació?
<p>V. cf. Jal, <i>Gloss. Naut. a Taraçana</i></p>	
<p>“Ben ordenats / seguint la hu e l altre, La gent sutil / qui viu la multitut De tantas naus / germas e galeassas Que n nombre son / comptat, vist e sebut Vuytanta sinc / entre bonas e lassas,”</p> <p>Ferrer, Francesc <i>Romanç de Rodes</i></p>	<p>La sutil qui viu la multitut de tantas naus germas e galeassas que'n nombre són, comptat, vist e sabut, vuytanta sinc entre bonas e lassas, Francesc Ferrer (Cançon. Univ. 295).</p>

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ILLIAL <i>adj.</i>	ILLIAL <i>adj.</i> ant.
Il·legal.	Il·legal?
“...vos placia haver en singular recomendacio nostres libertats, a fi que, si per deffensio d aquelles... nos covendria deffensar decretes illials e conguxoses cominants per alguns, sintam de vosaltres aquella virtuosa calor que los vostres passats han virtuosament acostumat...” <i>Correspondència de Perpinyà = Correspondance de la ville de Perpignan</i> (RLR, 48-70) 8 de juny de 1437	Deffensar decretes illials e conguxoses, doc. segle XV (RLR, XLIX, 278).
IRRIDICACIÓ <i>s.</i>	IRRIDICACIÓ <i>f.</i> ant.
Eradicació.	Desarrelament?
“E per ço digueren la dita malaltia esser difícil de curacio, com de lonch temps ença es mala disposicio in splene, e encara are assats gran duricia, les quals coses son de difícil irridicacio .” <i>Novells ardits</i> Apend. 8 de novembre de 1436	La dita malaltia... és mala disposició in spleve e encara are assats gran durícia les quals coses són de difícil irridicació , doc. a. 1436 (Catalana, II, 190).
LLAGOSTÍ, [LAGOSTI] <i>s.</i>	LLAGOSTÍ <i>m.</i>
Cicatriu.	3. ant. fig. Cicatriu?
“...tu portes un bell lagosti en la cara; cert, mes t'aguera valgut fugir...” Eiximenis, Francesc <i>Dotzè del Crestià</i> cap. CCLXXXIII	Tu portes un bell lagostí en la cara, cert més t'aguera valgut fugir, Eximenis, Dotzèn del Crestià, c. 273 (Aguiló Dicc.).
MALAQUÍ <i>adj.</i>	MALAQUÍ <i>adj.</i> ant.
Originàriament de Màlaga, procedent de Màlaga.	De Màlaga?
“item una peça de drap malaqui encetada, la qual havem donada a la infanta dona Johana, ab floratges de seda blancha, blava, groga e morada.” “item una aljuba de drap de seda malaqui , ab lo camp groch, ab algunes obres d or, forrada de sendat vermell de grana.” Rubió i Lluch, Antoni (editor) <i>Docs. cult. cat. med.</i> I, CCXV	Una peça de drap malaqui , doc. a. 1366 (Rubió Docs. cult. I, 210).
MALMARRÓS, OSA <i>adj.</i>	MALMARRÓS, -OSA <i>adj.</i>
Dèbil de construcció. <i>V. malmirós.</i>	V. <i>Malmirrós</i> 2. ant. Fluix, dèbil de construcció?

Vocabulari de Faraudo	DCVB
“...que en Martell, de qui es la casa de les scoles, no vol jaquir les scoles, jatsesie aquelles scoles sien malmarroses e totes sclafades e perilloses...” <i>Llibre de Consells de Cervera</i> Arxiu Municipal de Cervera, f. 78	Interrogat si lo colomer ere obra ferma ho mal-mirosa , et dix que ans ere bé ferma, et tot hom s’és maraueylat com s’és derocat, doc. a. 1396 (BABL, x, 417).
MANERÈS, [MANORES] s.	MANERÈS m. ant.
Espasa de dues mans (dita també manaire). V. cf. <i>Puiggarí</i> , p. 363, <i>manaire</i> .	Mandret?
“item un maneres ab .i. pom buydat daurat e la croera daurada.” <i>Inventari d’en Pere Becet</i> Any 1430 “Espases caçudes y bons maneresos ” Gassull, Jaume <i>Brama dels llauradors</i> 126 “Item un manores ab son foure a n Torrents .iiij. s. vj. d.” <i>Inventari d’una especieria</i> Cervera, 1373	No gos portar coltell de cinta..., ni manerès, ni bordó, doc. a. 1341 (BABL, xi, 415). Y ab darts, y ses llances..., espases caçudes y bons maneresos , Brama llaur. 126.
MANTESÀ, ANA adj.	MANTESÀ, -ANA adj. ant.
Natural de, o pertanyent a la ciutat i territori de Màntua.	Nadiu o propi de Màntua?
“...e amena be VI milia homens de peu ab malvats sarts qui s mesclaren ab ells... e d aquells servents toscans e manthesans ab llances llongues qui ls preen cascu un cavaller...” Muntaner, Ramon <i>Crònica (Muntaner)</i> (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCLXXV	Nadiu o propi de Màntua? Servents toscans e manthesans ab llances llongues, Muntaner Cròn., c. 275.
MARROIES, [MARROYES] s.	MARROIA f. ant.
Hemorroides. V. <i>moroines</i> , <i>morroides</i> .	Hemorroide?
“E la ssenrra de les ssarmentz quan es mesclada ab vi negre e fexat en lo fondament val a les marroyes ...” Ibn Wāfid, <i>Llibre de les medicines particulars</i> f. 26, c	La ssenra de les ssarmentz... val a les marroyes e als nervis quan són torçuts, Medic. part. 53.
MERCAL adj.	MERCAL adj. ant.
Propi de mercader o mercaderia.	De mercader?
“Item. Unes balances mercals de pesar florins.” <i>Inventari dels béns d’En Gomar</i> Segle XIV	Balances cava tenen cayguda. Balances mercals van de fi a fi sens cayguda y per pes de or y argent ço és march vuit onças, mitg march quatre onças, doc. a. 1585 (Monsalvatje Not. hist. XIX, 60).

Vocabulari de Faraudo	DCVB
MITIFOC, ⁸⁸ [MITIFOCH] s.	MITIFOC m. ant.
Asta entorn de la qual va tortolligada una corda o metxa el cap superior d'aquesta s'encén per donar foc a les peces d'artilleria.	Botafoc (?).
<p>“Item, un mitifoch e unes quantes carregues de ferro velles.”</p> <p>“Item, dos mitifochs de ferro de poca valor.”</p> <p>“Item, un mitifoch sens asta de ferro.”</p> <p><i>Inventari Drassana de Barcelona Any 1489</i></p>	Un mitifoch sense asta, doc. a. 1467 (Aguiló Dicc.).
MONET s.	MONET m. ant.
Simi.	dim. de <i>mona</i> ? Simi?
<p>“Si t paren belles / ab tals hufanes, / no te n enguanes / lleva ls les robes mira que tins: / hun vell monet”</p> <p>Roig, Jaume <i>Spill</i> 10.026</p>	Mira què tins: un vell monet o cerronet, tot cap e cames, <i>Spill</i> 10035.
MORIÓ s.	MORIÓ f. ant.
Mort a causa de malaltia; mortaldat dels bestiar.	Mort natural?
<p>“Item, que totes les carns que morran de morio o per altre accident, se tallen e s venen en la Boqueria, axí que no sia feta mescla ab altra carn.”</p> <p><i>Llibre de Mostassaf</i> 27; Capítols dels carnisers. Mallorca, 1448</p>	Que totes les carns que morran de morio o per altra accident, se tallen e s venen en la Boqueria, axí que no sia feta mescla ab altra carn, <i>Mostassaf</i> 5.
MURTAT s.	MURTAT m. ant.
Missatger. V. cf. <i>Misc. Aramon</i> , EUC. ⁸⁹	Missatger?
<p>“E com hi hagren estat tro a VIII jorns, ells saberen noves que l magaduch venia, e hagren gran goig, e trameteren dos murtats al magaduch e trobaren lo a la ciutat de la Tira.”</p> <p>Muntaner, Ramon <i>Crònica (Muntaner)</i> (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCVI</p>	Ells saberen noves que'l magaduch venia, e hagren gran goig, e trameteren dos murtats al magaduch, <i>Muntaner Cròn.</i> , c. 206.

88. En el DA (s. v. *mitifoch*): «botafuego (?)» i s'illustra, a més del document inclòs en el DCVB, amb «Inv. Atarazanas, 1467»; «It. un faró al (?) *mitifoch*, Id.».

89. Les referències que es fan al DCVB o a altres treballs no són originals de Faraudo, sinó que s'hi han incorporat en el procés d'edició dels materials.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
NEFA s.	NEFA f. ant.
El gros del bec d'un ocell de presa.	Nas?
<p>“Seguentment que devem fer a l'ocell e com li adobareu la nefa e en quin temps ne quant.”</p> <p>“De la formiga que s fa als falcons e als ocells en les plomes de les ales e de la coha que se les tallen ab la nefa, e no sab hom quin mal se han.”</p> <p>“De una pedra chica que s fa als falcons o als ocells entre les çelles e lo cuyro que sta sobre la nefa alli hon comença la ploma del cap.”</p> <p><i>Llibre de caça</i> MS. n. 1.295. Biblioteca Universitària de València</p> <p>“La noblesa dels ffalcons es coneguda per lo cap rodon e sol, la soberanitat del cors plana e que sia lo bech gros e rodo e bella nefa...”</p> <p><i>Flors de les receptes medecinals per ocells de caça</i> cap. xviiiij</p>	<p>Que aja la nefa gran e grossa e grans ventanes, Anim. caçar 11 vº. E bella nefa, Flos medic. 125.</p>
OBJECTALMENT adv.	OBJECTALMENT adv. ant.
Objectivament.	Objectivament?
<p>“...e nengun d'estos d'aci poden passar aqui, e los de aqui no poden venir aci. -jatsia que per veure passen objectalment, mas no a passar pena...”</p> <p>Ferrer, Vicent <i>Quaresma</i> 144, XIX</p>	<p>Jatsia que per veure passen objectalment, mas no a passar pena, Quar. 1413, p. 113.</p>
ONSA, [ONÇA, UNCIA] s.	ONSA f. ant. (escrit també onça)
Bèstia felina. <i>Felis uncia</i> , L., quadrúped carnisser felí d'Àsia i d'Àfrica.	Linx? pantera?
<p>“la onsa parda e leoparda, loba, leona,”</p> <p>Roig, Jaume <i>Spill</i> 7.717</p> <p>“...e sia y mes tant con la meytat de mel, e meta y hom fel de onça tant con la .vj. part de la mel...”</p> <p>Jacme, Joan <i>Alcoati</i> f. lxxxj v, a</p> <p>“...e l'ors, e el leopart e la onça que havien speranza que fossen elets a rey, digueren que la cort se alongas tro a altre temps que haguessen termenat qual bestia es pus digna de esser rey.”</p> <p>Llull, Ramon <i>Fèlix de les maravelles</i> setena part, cap. II</p>	<p>Na Renart conech que l'ors, e'l leopart, e la onça, alongauen la elecció, Llull Felix, pt. vii, c. 1.</p>

Vocabulari de Faraudo	DCVB
<p>“Item una pel de onça.” <i>Inventari dels presents del rei d’Armènia a l’infant En Pere Arxiu de la Corona d’Aragó</i> (reg. 17, f. 110). Any 1260</p> <p>“...la uncia, que es bestia pocha, mata al leo...” <i>Eiximenis, Francesc Regiment de la cosa pública</i> cap. XVII</p>	
PELLOT, [PELOT, PEYLOT] s.	PELLOT m.
<p>Vestidura, espècie de cot o sobrecot, folrat o guarnit de pells. <i>V. cf. Puiggarí, p. 84, 280.</i></p>	1. ant. Pellissa?
<p>“Item pelots d anyels... I. dr.” “Item tot autre pelot de salvazina .II. dr.” <i>Tarifa del dret de reva de Perpinyà</i> Any 1284</p> <p>“Item que pugen portar en lo peylot, e n lo cot e flotxes e garnatxes e en altres semblantz aquestes, botons, e granel, e pometes, o que s vulen...” <i>Alart, Julià Bernat Docs. rossell.</i> p. 169</p> <p>“...e vestit de drap d aur, mantell catalanesch e pelot e un bell batut d aquell drap mateix al cap...” <i>Muntaner, Ramon Crònica (Muntaner)</i> (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCLXIX</p>	Que pugen portar en lo peylot e’n lo cot e flotxes e garnatxes, doc. a. 1306 (RLR, vii, 55)
PRIM-SANAT, ADA adj.	PRIMSANAT, -ADA adj. ant.
Castrat de poc.	Sanat de poc temps?
<p>“Item, carn salada de porch primsenat, de Tots Sants fins a Carnestoltes la libra ab la ajuda, dihuït diners I.s.” “Item, carn salada de porch prim senada frescals, de Tots Sants fins a Carnestoltes la libra ab la ajuda Is.” <i>Llibre de Mostassaf</i> 3-4. Carn salada. Mallorca 1448</p>	<p>La carn que uendrà si serà culluda o primsanada, doc. a. 1370 (BABL, xii, 138). No aucia per carn venal fresca porch que sia stat verre, tro que sien passats tres meses pus serà sanat; ne truja prim sanada de tres meses pus serà sanada, Mostassaf 5. Carn salada de porch primsenat de Tots Sants fins a Carnestoltes, la libra ab la ajuda, dihuït diners, <i>ibid.</i> 136.</p>
REBOLSADORA ⁹⁰ s.	REBOLSADORA f. ant.
<p>Repols. <i>V. DCVB, s. v.</i></p>	Repols?
<p>“It. ha en lo dit scriyent dues rebolsadores de ferra.” <i>Inventari de Ribes</i> Any 1404</p>	Ha en lo dit scriyent dues rebolsadores de ferra, doc. any 1404 (Aguiló Dicc.).

90. En el DA (s. v. *rebolsadora*): «instrument de draper o abaixador». L’exemple és el mateix.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
RESCLOURE ⁹¹ v. a.	RESCLOURE v.
Encloure, rodejar.	documentat en el segle XV segons Aguiló Dicc.; l'única forma que hem vist documentada és la del part. pass. <i>resclús</i> .
“...que quan lo senyor Rey ab sa cavalleria haura passat e resclos lo loch de Maçamagrell, la primera compança qui primerament sera posada en açi a la creu del Puig moga son peno e seguent aquella tinga son cami tornan ves la ciutat...” <i>Manual de Consells</i> n. 3, f. 163. Arxiu Municipal de València	
SALAMONAT, ADA adj.	SALAMONAT, -ADA adj. ant.
A forma o semblança de salamó; caragolat, entortolligat.	Entorcillat?
“Item un frontal vermel ab molta flocadura ab botons salamonats brodat de seda.” <i>Inventari de la casa prioral de Sant Vicent</i> València, 1466	Per preu de fer los cordons e botons salamonats ab flochs per a obs del penó qui starà en la tenda, doc. a. 1436 (Arx. Gral. R. Val.). Flocadura ab botons salamonats , doc. a. 1460 (Est. Univ. XIII, 414).
SERRAJA, [CERRAJA] s.	SERRAJA f. ant.
Llecsó, <i>Sonchus oleracens</i> , planta medicinal.	Lletsó?
“Mas les figes e ls rraims e les altres fruytes... e les cerrages e les çafanaries e totes les altres son dures d esmolrre per la umiditat que an.” <i>Ibn Wāfid, Llibre de les medicines particulars</i> f. 47, c.	Les çerrages e les çafanàries, Medic. Part. 93.
TAFURELL s.	TAFURELL m. ant.
Diner estalvi, entaforat.	Vulva?
“Tres coses fan bon alberch: lo senyor ajustar, la dona conservar, son tafurell no prestar.” <i>Llibre de tres</i> f. 210, b	Tres coses fan bon alberch: lo senyor ajustar, la dona conservar, son tafurell no prestar, <i>Libre de tres</i> , n° 58.
TIFELL, [TIFFEL, TIFFLELL] s.	TIFELL m.
Xiulet, petit instrument de vent amb el qual hom xiula.	1. ant. Picarol?
“item un tifell d argent ab son cordo de seda per comit de galea.” <i>Inventari d'en Pere Becet</i> Any 1430 “u sò de sanceros, tifells o esquelles” Gassull, Jaume <i>Brama dels llauradors</i> 8	L'asna aquella... sens bast, albarda, collar, tifells , sens cascavells, Spill 13165. Dubtaua si era cantar de sigales, hu so de sanceros, tifells o esquelles, Brama llaur. 8.

91. En el DA (s. v. *rescloure*): «tancar, xv».

Vocabulari de Faraudo	DCVB
<p>“E toqua l e prin lo mastrivolment e ginyosa ciulant ab lo tiffel o ab la boca...” <i>Flors de les receptes medecinals per ocells de caça</i> MS. de la Universitat de Barcelona</p> <p>“sens tragner / ni altra guarda, / sens bast, albarda, / collar, tifells, / seus cascavells, / pitral, ronçal, / boç e dogal,” Roig, Jaume <i>Spill</i> 13.163</p> <p>“en Garcia Romeu, / et en Pera Corneyll, / e n Axemen d Orrea, / e n Luna no s apell, / e vaja se n al Puig / cascu ab un tifflell,” Cerverí de Girona <i>Testament</i> 272</p>	
VINÇ, A adj.	VINÇ, -A adj. ant.
Lligat, atacat, trabat.	Torçut?
<p>“Item una taula ab sos peus vinços.” <i>Inventari del castell de Tous</i> Any 1410</p>	Una taula ab sos peus vinços , doc. a. 1410 (Alós Inv. 11).

2. Mots recollits pel DCVB amb un interrogant i documentats (no definits) pel Vocabulari de Faraudo

En altres casos, davant l'interrogant del DCVB, el *Vocabulari de Faraudo* sols ofereix la documentació del terme, però no la definició.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
BLEUMA ⁹² s.	BLEUMA f. ant.
	per <i>fleuma</i> ? o per <i>beluma</i> ?
<p>“E sobre aquesta petita bleuma poria hom hedificar un gran castell, pero no vull caure de mon roci, ans tornare a mon primer proposit.” <i>Sentències morals</i> MS. de Sant Cugat. Arxiu de la Corona d'Aragó</p>	E sobre aquesta petita bleuma poria hom hedificar un gran castell, Col. Bof. XIII, 285.
CABALAR s.	CABALAR v.
	Fer cabal?
<p>“Encara en P. de Palau, estant batle per lo senyor rey, a vist et hoyt que, del terme del castel de Segura qui es cabalar del senyor rey, an feytes</p>	Y'l qui sen cabala , si u fa, no fa poch, Viudes donz. 413.

92. En el DA: «bleuma?». El DCVB en reproduïx exactament la documentació que aporta el DA.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
<p>vendes moltes en les quals lo senyor Rey deu fermar, et no n e estat demanat ne hom per el...” <i>Capítols d’inculpació contra Pere de Palau</i> 47; Camarasa, any 1295</p>	<p>Y'l qui sen cabala, si u fa, no fa poch, Viudes donz. 413.</p>
DIASCORON s.	DIASCORON m. ant.
	Certa pedra preciosa?
<p>“Item una cullera d argent guarnida ab hun diascoron.” <i>Inventari del príncep de Viana</i> Any 1461</p>	<p>Una cullera d’argent guarnida ab hun diascoron, Inv. Pr. Viana 133. Item una cullera d’argent guarnida de un diascaron, Assign. Pr. Viana 258.</p>
EREPTIRI s.	EREPTIRI m. ant.
	Arrancament?
<p>“de Caterina, / Tecla, Merina, / Anastasia, / Agnes, Lluçia, / virginitat / ab caritat, / per fe, martiri / sens ereptiri,” Roig, Jaume <i>Spill</i> 15.369</p>	<p>De Catherina... virginitat ab caritat per fe, martiri sens ereptiri ne pots amar, Spill 15374.</p>
ESTAIADA , [STAYADA] s.	ESTAIADA f. ant.
	Extensió, amplitud?
<p>“...la obra de tres naus es molt pus competible e pus proporcionable al cap de la dita Seu de Gerona ja fet que no seria la obra de una nau, per ço com la obra de una nau hauria tant gran stayada que refria gran difformitat al cap de la dita Seu.” Villanueva (editor) <i>Deliberació del capítol de la Seu de Girona</i> t. XII, doc. XXXIV</p>	<p>La obra de tres naus és molt pus... proporcionable al cap de la dita Seu de Gerona, ia fet que no seria la obra de una nau, per ço com la obra de una nau hauria tant gran stayada qui retria gran difformitat al cap de la dita Seu, doc. a. 1417 (Villanueva Viage, xii, 331).</p>
ESTAL , ⁹³ [STAL] s.	ESTAL m.
	que porten els diccionaris Aladern, Escrig i Martí Gadea amb el significat de ‘partida de gent armada disposta per a la guerra’, és una paraula inexistent, segurament deguda a error de còpia per <i>estol</i> .
<p>“Item, doni a n Johan Lobet, piquer, per un stal que ffeu de ffer les represes per metre aquelles iijj ymatges que staven sobre los bastiments de la creu, LXXvij sous.” <i>Sotsobreria de Murs e Valls de València</i> n. 33 d5; any 1428</p>	

93. El DA (s. v. *estal*) sols aporta la documentació: «It una *estal* e aquella gran per bestiar, Inv. Vich, 1413».

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ESTRAMBACAR <i>v. a.</i>	ESTRAMBACAR ⁹⁴ <i>v. tr. ant.</i>
	probablement errada de còpia, per <i>escreventar</i> (= <i>escriventar</i>).
“Item: null hom cristia ne serrahi que sia de la gabella, no gos entrar en nau o en leny o en vexell negun per escorcoylar ne per estrambacar , per neguna rao, mas que u denunci y a l alcayt de la Duana...” Capmany, Antoni de (editor) <i>Col·lecció diplomàtica</i> XLII	Null hom crestià ne sarrahí que sia de la gabella, no gos entrar en nau o en leny o en vexell negun per escorcoylar ne per estrambacar per neguna raó, doc. a. 1323 (Capmany Mem. iv, 83).
EXPULS, A <i>adj.</i>	EXPULS, -ULSA <i>adj.</i>
	Expulsat.
“...e si s vol sia expulse ho lunatich o endemoniat, de continent sera guarit...” Micer Johan <i>Receptari de Micer Johan</i> XLI	«Els jueus expulsos d'Espanya». «Els jesuïtes expulsos anaren a Itàlia».

3. Mots sense definició al DCVB i al Vocabulari de Faraudo

En tots dos repertoris, hi ha nombrosos exemples de mots sense definició.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
AMEMA <i>s.</i>	AMEMA <i>f. ant.</i>
“item una amema ab les orles verts la qual fo donada a la reyna, e en los caps ha algunes listes de seda blanca.” “item.ii. amemes de drap de lin petites, que eren dins altre arnes ginet.” “item una amema de lenç blanca crua.” Rubió i Lluch, Antoni (editor) <i>Docs. cult. cat. med.</i> I, CCXV	Una amema de lenç blanca crua, doc. a. 1366 (Rubió, Doc. Cult. I, 211).
AMPLER, A <i>adj.</i>	AMPLER ⁹⁵
“Item, i. altre pareyl de lansols ab randa de seda blanca per les ores e en lo mig, cascun lansol de ii. teles de drap ampler , e an de larch dues canes e miga, xx. flo. Item, i. lansol de ii. teles de drap ampler ab randa en lo mig, V. flo.” <i>Inventari de la infanta Joana</i> Any 1385	Un parell de lençols de ampler , doc. de Vic, a. 1406 (Aguiló Dicc.).

94. El DCVB reproduïx fidelment el contingut de l'entrada del DA.

95. El DCVB reproduïx fidelment el contingut de l'entrada corresponent del DA.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ANATERAS	ANATERAS <i>m. ant.</i>
<p>“...aquesta ha nom postema epeliatich e anateras: aquesta dona dolor al fetge. Regesca s be que mortal es.”</p> <p>Micer Johan <i>Receptari de Micer Johan</i> XXII</p>	<p>Aquesta ha nom postema epeliatich e anateras, aquesta dona dolor al fetge, Micer Johan 329.</p>

Altres coincidències en aquest sentit es troben també a *arborins*, *bardient*, *bascarral*, *contralou*, *cursell*, *diablari*, *espongea*, *esquet*, *ferabra*, *foniró*, *gimac*, *gremioler*, *jovadora*, *moixaric* i *ricamart*.

Hi ha mots, però, on els exemples no coincideixen:

Vocabulari de Faraudo	DCVB
AVANDAR <i>v.</i>	AVANDAR <i>v. ant.</i>
<p>“E encara los ballesters en taula fan altre be, com veuran aquell palomar o postich qui voga en lo seu trast seria hujat o volrà beure o menjar, que ell avandara e vogara lo seu rem per delit, entro que aquell haja feyt ço que fer ha o sia refrescat...”</p> <p>Muntaner, Ramon <i>Crònica (Muntaner)</i> (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CXXX</p>	<p>Com veuran aquell palomar o postich qui voga en lo seu trast serà hugat e volrà beure o menjar, que ell avandarà, e vogarà lo seu rem per delit, entro que aquell haja feyt ço que fer ha, Muntaner Cròn., c. 130.</p>
GOBA ⁹⁶ <i>s.</i>	GOBA <i>ant.</i>
V. cf. DCVB, <i>s. v.</i>	
<p>“Item polvora de cubebes e macis sien confegides ab goma storace, ço es goba, e olibano, ço es ensens blanc, e sie n feyta poma...”</p> <p><i>Tresor de pobres</i> (MS. 216 de la Bibl. Univ. de València) cap. VI</p>	<p>Item de porcellanes gobes XII quintars per sportada, Consolat, c. 45.</p>

En el *Vocabulari* de Faraudo també hi ha casos de mots que no tenen definició, els quals no són presents en el DCVB.

ENSEUSMA *s.*

“E les **enseusmes** e delmes del dit casal munten entorn de CC ducats, empro aquest any no s i culira quasi res per falta de secada e de la langosta...”

Luna, Pedro de *Pedro de Luna, Docs.* CLXXX

96. Vegeu la nota 91. El DCVB sols n'addueix la documentació.

ENVESSAT, ADA *adj.*

“...pren lavor de murta e lavor de çumach, de cascu un dracma, de berberit un dracma e un dracma de flor de magranes **envessades** e dos dracmas de rosses e coga tot ensems...”

Micer Johan Receptari de Micer Johan XIV

ERGUINA *s.*

“Item unes **erguines** a n Arnau Gerones per .xiiij. d.”

Inventari d’una especieria Cervera, 1373

ESCAGERA *s.*

“...que null mesurador o **escagera** no gos comprar alcun escaig de blat, sots pena de .v. sous per quantes que vegades contrafara...”

Manual de Consells València, 16 de juny de 1327

ESCALANDRÓ, [SCALANDRO] *s.*

“Item, una scala vella, e un **scalandro** del ponto gros.”

Inventari Drassana de Barcelona Any 1486

EXEQUINA, [EXSEQUINA] *s.*

“Insula, ço es, **exequina** que s faça en mig de flum, es d aquells qui han les honors deça e della del flum, que s tenen ab la riba del flum...”

“...e segons que cascu d aquels hi ha frontera en la riba del flum, deu aver port d aquela insula o algezira o **exsequina**.”

Costums de Tortosa lib. novè, rúbr. XXI, I

PELOTXA *s.*

“...los pits e la **pelotxa** d aquells verdejaven per la molsa en ell aferrada...”

Vilaragut, Antoni de (traductor) *Les Tragèdies de Sèneca* (atribució falsa a Vilaragut) Ypolit e Phedra, p. 459

PIDA *s.*

“...e les fuyles sien picades e destemprades ab vi o **pida**, que es dita requies e sien donades a beure ans de la accessio entro a .iiij. vegades...”

Tresor de pobres (MS. 216 de la Bibl. Univ. de València) cap. XLIX

QUIXA *s.*

“Item, tota bala de **quixa** que roba sia vaja a traves... III diners.”

Tarifa de la lleuda de la Vall de Querol

RAPASCELL, [RAPPASSEL, RASPASÇELL] s.

“Item, .ii. alfardes o vells e vi **raspasçells** de seda, .iii. flo.”

“Item, .i. cofret en que stan les dites manegues e alfardes e **rapascells**, e altres dites coses.”

“Item, .i. coffre en que ha alguns vells e **rappassels** e altres joyetes...”

Inventari de la infanta Joana Any 1385

RESIVADURA s.

“Si la escorsadura sia fresca lo primer dia e lo segon de l atenyadura sie resivat per lo que sagne per la **resivadura**...”

Tederic *Cirurgia dels cavalls* MS. Biblioteca Nacional de París, fons espanyol 212, f. 104

SOLIMAT, ADA adj.

“...primerament un pali d altar, de seda vermell ab rames vert, **solimat** de drap vert.

item una capa de cor de seda, barrejada groga e violada, ab una nosca d argent, **solimada** de cendat vermell.”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Docs. cult. cat. med.* I, CLXXIII

SUSATGE s.

“E lo dit peu qui es fet de .viii. puntes es tot ciellat ab **susatge** tresfoliat.”

Primer libre de l'argenteria e joies de la reina Sibília Girona, 1385-1386

TAMAIA, [TAMAYA] s.

“Item que cascun confrare pach lo primer any solament que y sia entrat tres diners a obs de **tamayes** e altres aynes per la dita Confraria, salves les coses demunt dites.”

Capítols de la Confraria de la parroquia de Sant Esteve de Madramanya Arxiu de la Corona d'Aragó (reg. 2.195, f. 102). Barcelona, 15 de novembre de 1400

TAMARA s.

Prin piretre .ij. z.; pebre .j. z., nitre e sal de Cardona, e **tamaras**, e sement de mostaya, ana .z. j.; fetz ne polvora e fregatz ne les dens...”

Tròtula de Mestre Johan 20 a

TERNUS s.

“...prenetz farina d erp, e blanch de forment, e farina d ordi, e farina d arros, e farina de ciurons, e de **ternus**, e de faves, e ameles amares...”

Tròtula de Mestre Johan 12 c

“...fetz ne coquetes ab blanchs d ous a manera de **ternus**, e seccats los en la ombra...”

Tròtula de Mestre Johan 12 d

TRENTOLL *s.*

“Après un poch, jo viu un tal **trentoll**
 Fer d aquell porch a la fangosa gent,”
 Febrer, Andreu *Comèdia de Dant* Infern, cap. VIII, 58

VENTIBLE *adj.*

“...e de aquell oli untats ne lo pacient, majorment los polsos **ventibles** tantost
 haura remey de la febra...”
Receptari de la Universitat de València f. cxi

VERTICELLA *s.*

“...prenetz lo suc del pa poran, e de rail de lili, e de rail de cogombre amar, e de
 tucha, e de rail de **verticella**, ana...”
Tròtula de Mestre Johan 13 b

XERPA *s.*

“Item, dues **xerpes** d argent.”
 “Item, en una capsia sinch **xerpes** d argent.”
Inventari de la casa i església de N. D. de Lluch Mallorca, 20 de juliol de 1478

ZINACH *s.*

“Item un **zinach** d enpaltar.”
Inventari del castell de Tous Any 1410

4. Mots que generen dubtes en el Vocabulari de Faraudo

En el procés d'edició del *Vocabulari de la llengua catalana medieval*, s'han marcat amb un interrogant (?) les definicions que, contrapasant-les amb la documentació que addueixen, desperten certs dubtes pel que fa al significat que proposa el *Vocabulari* de Faraudo. Creiem que és d'interès d'incloure-les perquè puguin ser objecte d'estudi quan els corpus de la llengua històrica siguin tan complets que permetin documentar-les i esbrinar-ne el significat real. Se'n poden fer, alhora, dues classificacions:

4.1. Mots del Vocabulari de Faraudo amb definició dubtosa, que no apareixen en el DCVB**AMASSAR** *v. a.*
Calmar. (?)

“...que l anet es calent e sech e ha aytal virtut que si aquesta erba es cuyta e la men-
 ja la nodriça que no ha leyt, fer li ha venir, e sol **amassar** les malalties de l estomach.”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts 16 MS. n. 216, f. xxxviiiij, c. Biblioteca Universitària de València

BOSCAT, ADA *adj.*

Escalabornat, ada. (?)

“...que lo lenyam tallat e **boscat** axi en les terres e possessions cultivades e en que ha splets com la qui es en bosch o erms sia pagada per lo dreçaner del General...”

“...que lo lenyam qui es tallat e **boscat** en les possessions e terres cultivades e en que ha splets sia alleujat e enginyat e aportat a la dreçana del dit General hon sia be e diligentment conservat...”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 17, p. 29

CAVAR *v. n.*

Agitar-se. (?)

“...e en bocha de Far es la major maravella del mon com res hi ha durada com fortuna de xaloch o de mig jorn hi ha, que les corrents hi son tant grans e la mar hi **cava** tant fort, que res no hi ha durada...”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CXCVI

ENSELLAR, [ENSELAR] *v. a.*

Alçar, elevar, enfortir. (?)

“...es vist a molts de aquella vila e a mi per semblant que la dita sgleya se deu obrar e enfortir e **enselar** a fi que s puxa ben defendre e per mija del campanar e sgleya axi enyelada e enfortida la dita sgleya e totes les cases del raval sien conservades.”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 21, p. 134

ENTEC, [ENTECH]

Musti, pansit, dessecat. (?)

“E l oliver era tot sech,
E lo preceguer nulh **entech**
Rebia per calor del sol.”

Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 236

ENVOLLA *s.*

Embolcall. (?)

“Item, un tancaporta de Rebecha.
Item, un tapet chich.
Item, un altre tapet per **envolla**.”

Inventari dels béns de Joan de Borja, duc de Gandia (s. xv) Arxiu de la Catedral de València, sign. 64: 24. Segle xv

ESPATXAT, ADA *un. pluri.*

Acabat, ada. (?)

“Sapgats que ieu hay per **spetxat**
 Que despuys que la nostra mayre
 Ffech peccar nostre primer payre,
 No ha nascut hom en est mon
 Qui ten greus mals com en mi son
 Haie soffert;...”
 Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 485

ESPIGÓ, [SPIGO] *s.*

Braç (de la creu). (?)

“Item, vj lliures per preu de quatre peces grans de pedra... que d aquell posades
 en la dita pedrera, a ops dels **spigons** de la dita creu...”
Sotsobreria de Murs e Valls de València n. 29 d3; any 1423

GORET *s.*

Matalàs. (?)

V. cf. el s. f. *gorella* (dicc. Aguiló).

“...car ja ne sots vos stat servit en Tortosa de aquelles coses com son coceras e
 draps de **goret**...”
 Luna, Pedro de *Pedro de Luna, Docs.* CLXXXVI

INVESTIGAT, ADA *s.*

Qui indaga, investiga. (?)

“...com tots cregam e sens subtilitat en la ley crestiana se aconsegueix paradís e
 glòria, e los **investigats** ab sutil enginy cahuen en dupte e posseheixen los inferns...”
 Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. CXXXVIII

LAUSENGER, [LAUSANGER] *s.*

Losange. (?)

“Item altra tovellola de drap de lin ab los caps obrats de seda negra qui reten
 lausangers e al mig de cascuna **lausanger** ha una M d aur ab fulles de trevol de seda de
 diverses colors.”
Inventari d'Alfons el Magnànim 342; any 1413

MANÇANA *s.*

Boletes. (?)

“Primo, unes capçanes ginetes de parxe de seda vert, ab .iiij. alquellades grans
 d argent daurat e en les .ij. de les quals fallen smalts d es mig, ab .x. **mançanes**, .iiij.
 caps, .ij. platons e .ij. civelles d argent d obre morischa...”
Inventari d'Alfons el Magnànim 79; any 1413

“Item altres capçanes de cuyro morat, en que ha .iiij. alcalades d argent daurades, niellades, obrades a la morischa, ab .vj. **mançanes**, .iiij. caps, una fivella, .j. plato e .ij. sostincuts tots d argent de la dita obra...”

Inventari d'Alfons el Magnànim 80; any 1413

MIRAR-SE *v. refl.*

Escaure, concernir, ser pertinent. (?)

“...en tot loch on Sent Michel sera, sia armat ab son mantel d adzur, empero si hi havia loch que Sent Michel no **s mires** que s d anar armat, que sia remes al dit pintor de fer lo d aquesta color que vist sera faedor a el.”

Contracte del pintor Ramon de Mur 7; Guardiola, 1421

OBLAR *v. n.*

Oferir. (?)

“...e de allo la Ciutat no pogue haver **oblat** ans fon axi que per son silenci, desidia e tolerancia totes les bandositats entraren e romangueren a guerrejar e fer actes reprovats...”

Collecció de cartes missives n. 9 g3; València, 1409

ORA, [HORA] *s.*

Orella. (?)

“...pres lo la roda del carro, tantost lança sanch per la boca e nas e **hores**: lo diu-menge primer dia de setembre fonch mort.”

Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim CCLI

PALLA *s.*

Pala. (?)

“...so es III naus nostrades e I^a castellana ab diverses gents d armes ab lurs cavalls, les quals segons se deya eren CL lances e **palles** cascuns ab lurs cavalls o rossins e anaven en Sicilia...”

Novells ardits 2 de desembre de 1395

PEBRADA⁹⁷ *s.*

Cabellera rossa. (?)

“Al que porta cabellera o **pebrada**.

Vos, bon hom de la gran **pebrada**

O qui portau la cabellera,

Ja no us valra l anamorada

Que no danceu en tal manera”

Carbonell, Pere Miquel *Dansa de la Mort*

97. El DA (s. v. *pebrada*) n'inclou la referència documental, però la definició no coincideix: «salsa feta amb pebre». Aquesta definició és la que incorpora el DCVB.

PEDRENYA s.

Pedregada, calamarsada. (?)

“Tres coses fan mal temps: malaltia e pobrea e grant **pedrenya**.”
Llibre de tres f. 213, c

POMAR v. a.

Agafar. (?)

“...e no res menys que **pomara** o matara inffants petits de nit o de dia...”
Ordinacions de la Vall d'Àneu § I

RAÏMAR,⁹⁸ [RAYMAR] v. a.

Raure. (?) Aguiló.

“...qui s posa l empastre qui s fa de les devodes ab seu mesclades dejus lo manto, o s ventosa, o s sagna de la vena del cap, o qui s fa **raymar** dejus los borsels de les cames tro apres les caneyles, esclarex e fa bell cuir e nedeu de totes coses, e fa beila color...”
Tròtula de Mestre Johan 14 b

REECONSELL, [REECONCELL] s.

Penediment tardà. (?)

“...e aquells qui estan en infern son subject en lo qual estan desesperaments e **reeconcells** e blastumies, e plors e dolors e angoxes e turments...”
 Llull, Ramon *Llibre de Contemplació* cap. 59

REFERIR, [REFFERIR] v. a.

Refer, reparar. (?)

“E mes avant façats **refferir** de murter lo vall del toro.”
Arxiu Corona d'Aragó (reg. 1.274, f. 56) Sigilli secreti 142, reg. 1.274, f. 56 r, § 2, l. 13 (Pere III, 1381/82)

SEN s.

Ocell. (?)

“E a endeny de poca presa mas tota ora seguex e pren grans aucells axi com gruhes e **sens** e d altres d aquells semblants.”
Flors de les receptes medecinals per ocells de caça MS. Biblioteca de la Universitat de Barcelona, cap. xxvj

98. El DCVB (s. v. *raïmar*) indica: «6. ant. Raure, afaitar (ho posa dubtosament el Diccionari Aguiló com a documentat en el segle xv)».

SOLIU, IVA *adj.*

Llis. (?)

“Item que si daciavant sera atrobat algun drap o draps fets açi en Mallorques de lanes strangers, ne stams duxats o **solius** qui sien strangers... que aquell tal no hage ne puscha haver lo dit senyal de M,...”

Capítols per l'obratge de les llanes Mallorca, s. xv

TABALET *s.*

Amulet. (?)

“saquet, ventosa

e **tabalet**,

albaranet

al coll lliguat,

vime tallat

no y ha res tal!”

Roig, Jaume *Spill* 8.174

TAFARRA, [TAFFARRA] *s.*

El cul. (?)

V. *reretranga, retranga*.

“Massa us put a ou covat

La paltonera,

Y a sentina de galera

La **taffarra**,”

Colloqui de dames 771

“O, rey angles / menys vos preu q una garra

Vostre poder / ne l art de guerraïar

Si n tals affers / vos voleu scusar

Contre ls infels / menys valents que **tafarra**.”

Anònim *Cançoner de Saragossa* f. 239 v

4.2. Mots dubtosos tant en el Vocabulari de Faraudo com en el DCVB

Vocabulari de Faraudo	DCVB
ARRIGOÇAT, ADA <i>adj.</i>	ARRIGOÇAT, -ADA <i>adj. ant.</i>
Rugós, osa. (?)	Arregussat?
“...la dita moneda deuen la lliurar a les guardes, e les guardes deuen guardar si es be amonedada, que no sia arrigoçada ne refferida ne massa curta, e tota aytal sia triada e trencada.” <i>Títulos y Enagenaciones</i> Doc. Arxiu General de València, De fondició per fer la moneda menu-da o d'argent, vol. II, f. 228, xij	Com los moneders han amonedada la dita mo-neda, deuen-la lliurar a les guardes, e les guardes deuen guardar si és bé amonedada, que no sia arrigoçada ne refferida ne massa curta, doc. a. 1417 (BDC, xxiv, 114).

Vocabulari de Faraudo	DCVB
CONDOBIAT, ADA <i>adj.</i>	CONDOBIAT (i sa var. <i>encondobiat</i>), -ADA <i>adj.</i> ant.
Involucrat, ada. (?)	Enfosquit d'enteniment?
“...e ayso li es avengut que l estagues pensant del trebal que l avia aut e per lo pecat en que el es condobiat que el no s moch encontra la venguda del Sant Grasal...” <i>Sant Grasal</i> MS. de G. Reixach, f. 31 v	Per lo pacat an qua el as condobiat qal no's moch ancontra la vanguda del Sant Grasal, Graal 45. Yo'l viu verament e anch no ma'n moguí e si'n astich tot ancondobiat , Graal 86.
ENCONDOBIAT, ADA <i>adj.</i>	ENCONDOBIAT, -ADA <i>adj.</i> ant.
Atemorit, ida. (?)	Temerós i condolgut?
“Certas, so dix Lancalot, yo l viu verament e anch no me n mogui e si n estich tot ancondobiat .” <i>Sant Grasal</i> MS. de G. Reixach, f. 58 v	Yo'l viu verament e anch no ma'n moguí, e si n'astich tot ancondobiat , Graal 86.
ENFUSA <i>adj.</i>	ENFUSA ant.
Embranzida. (?)	2. f.? Fua, ímpetu?
“...car en axi com l ome per tal que fassa major salt torna a enrere e ve de corsa e enfusa al salt...” Llull, Ramon <i>Llibre de Contemplació</i> 13, cap. 352 “...car en axi com la galea va enfusa per lo empenyiment dels rems...” Llull, Ramon <i>Llibre de Contemplació</i> 24, cap. 340	En axí com la galea va enfusa per lo empenyiment dels rems, Llull Cont. 340, 24. En axí com l'ome per tal que fassa major salt torna a enrere e ve de corsa e enfusa al salt, Llull Cont. 352, 13.
ESDUÏT, İDA <i>adj.</i>	ESDUIT, -UITA <i>adj.</i> ant.
Prim. Escorregut. (?)	Escorregut?
“Tres coses fan l'om trist: ventre buyt, cul sduyt e aver mala nuyt.” <i>Llibre de tres</i>	Tres coses fan l'om trist: ventre buyt, e cul sduyt , e aver mala nuyt, Libre tres, 16.
EXIGRI s.	EXIGRI m. ant.
Impost. (?)	Impost?
“...pusquen levar dels monts dels blatz e de les olives e dels rasims, abans que no paguen deume o primícia e totz altres exigris , e que no sia comtat als dits exigris .” Alart, Julià Bernat <i>Docs. rossell.</i> p. 210	Abans que no paguen deume e primícia e totz altres exigris , e que no sia comtat als ditz exigris , doc. a. 1310 (RLR, x, 65)
FADOLLA s.	FADOLLA f. ant.
Trampes. (?)	Fadiga?
“en temps fort breu / se descobriren / moltes bambolles: / cambis, fadolles , / e violaris, / preus e salaris / dels artesans.” Roig, Jaume <i>Spill</i> 1.262	Se descobriren e li s'obriren moltes bambolles, cambis, fadolles e violaris, Spill 1166.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
GLOPÓ <i>s.</i>	GLOPO (o <i>glopó</i>). <i>m. ant.</i>
Glop, glopada. (?)	Glop?
“E can se cau lo glopo en la gola per sobre humiditat: prin sal armoniach e pebre e mirra... e can hi sera ops git ne hom en la gola ab .i. cano de cana bufant, e aço val.” Jacme, Joan <i>Alcoati</i> f. xcviij, b	Can se cau lo glopo en la gola per sobre humiditat, <i>Alcoati</i> 98.
PERCABAL <i>adv.</i>	PERCABAL <i>adj. o adv. ant.</i>
Completament. (?)	De tal manera?
“E eu qui axi la vi star Ja o tingui a mal senyal: Mas, pus la vi percabal , Comensi li a dir axi.” <i>Planys del cavaller Mataró</i> 301	Mas pus la vi percabal , comensi-li a dir axí, <i>Am. f. conf.</i> 303.
REJAR <i>v. a.</i>	REJAR <i>v. tr. ant.</i>
Mesurar. (?)	Retxar?
“Lo .xj.: per la diferencia que es entre los Consellers e los deputats per raho dels draps strangers, que toque interes de privilegi, e que los draps se hagen a rejar e canar.” <i>Novells ardits</i> 25 d’abril de 1456	Retxar? Que los draps se hagen a rejar e canar, <i>Ardits</i> , II, 229.
REVERSAR <i>v. a.</i>	REVERSAR <i>v.</i>
Jugar travesses. (?)	2. ant. Invertir (diners), despendre?
“Lo senyor rey stabli e servir mana que negu hom no gaus jugar ni fer jugar ni reversar en negun joch de daus, exceptat joch de taules...” Alart, Julià Bernat <i>Docs. rossell.</i> p. 69	Lo senyor rey stabli e servir manà que negú hom no gaus jugar ni fer jugar ni reversar en negun joch de daus, exceptat joch de taules, doc. a. 1284 (RLR, IV, 361).

En algun cas el mot la definició del qual és dubtosa en el *Vocabulari* de Faraudo es correspon amb un terme que no té cap significat en el DCVB.

Vocabulari de Faraudo	DCVB
BURGUERENY <i>adj.</i>	BURGUERENY, -ENYA <i>adj. ant.</i>
De Borgunya. (?)	
“E llavors lo cardenal lleva s hun capell burguereny sobre sa testa e posa l sobre l cap de Carlot.” Desclot, Bernat <i>Crònica (Desclot)</i> (ed. Coroleu, 1885) cap. CXXXVI	Lo cardenal llevas hun capell burguereny sobre sa testa, <i>Desclot Cròn.</i> , c. 136.

Finalment, el DCVB ofereix la solució als dubtes que desperten les definicions d'alguns mots del *Vocabulari* de Farauo; per exemple:

Vocabulari de Farauo	DCVB
CERRER, A <i>adj.</i>	CERRER, -ERA <i>adj.</i>
Altívol, superb, orgullós. (?)	Que va amollat per la muntanya sense amo; salvatge; per ext., que obra amb independència excessiva i sense cap mena de subjecció; cast. <i>cerril</i> .
“-Ves les cremades, monges çerreres , mal conselleres tant mal desvien les qui s i fien!” Roig, Jaume <i>Spill</i> 5.321	Ves les cremades velles, damnades, monges cerreres , mal conselleres, <i>Spill</i> 5323.
XAPSIR ⁹⁹ s.	XAPSIR <i>m.</i> ant.
Mena de túnica. (?) V. cf. <i>Puiggarí</i> , p. 155, 160.	Mot que apareix en el Libre dels Feyts de Jaume I i que sembla significar una classe de tela fina, potser el samit. En l'edició valenciana de 1557, en lloc de <i>xapsir</i> es troba escrit <i>amit</i> . La interpretació «especie de jubón», que alguns diccionaris han donat al mot <i>xapsir</i> , és equivocada.
“E can fom de prop d el leva s ab sa capa blancha, pero vestia .j. gonio de jus la capa, de jus guardacors que vestia de xapsir blanch.” Rei Jaume I <i>Crònica (Rei Jaume I)</i> (ed. Aguiló, 1873) 87	Uestia un gonió deíus la capa, deíus guardacors que uestia de xapsir blanch, Jaume I, <i>Cròn.</i> 87.

99. En el DA (s. v. *xapsir*): «roba fina: “E com fom prop d'el, levá's ab sa capa blanch, però vestia i gonió dejús la capa dejús guardacors que vestia de *xapsir* blanch”, Cron. Jacme, 136».

Les locucions

A PEDRA E BRAC *loc.*

Denota que una porta es tanca tan fortment que no hi ha manera de forçar-la.

V. *pera* (a ____ e a *caus*).

“...que... lo portal de Oluya sie tancat a **pedra e brach**, axi dins com defora, exceptat la portelleta en la qual sien fets lindars...”

Guerra de Cervera p. 156

A POC ESTANT *loc.*

Hi ha poch, per poc.

“E com los jueus veheren la honor del saig que li havia feta a **poch stant** no li feren algun desastre o vilania.”

Pasqual, Pere (atribució falsa) *Llibre de Gamaliel*

AIGUA (MALALTIA DE L' ____) s.

Cataracta.

“E aço es que departex enfre la nineta e la visio, e a nom aquesta la **malatia de l'ayga**.”

Jacme, Joan *Alcoatí* f. xxv v, b

“Aquesta **ayga** es humilitat grossa que s jela en la nina...”

Jacme, Joan *Alcoatí* f. xxix, b

AIGUA DE PEIX SALAT *un. pluri.*

Salmorra, substància líquida que es diposita en els vaixells on s'ha salat el peix.

“E les mediçines que purgen fleuma son aquestes: coloquindita, turbit, agarig, ortiges,... flor d aram, de totes ssals, alborag, **aygua de pex salat**.”

Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 10, c

AITANT (AB ____) *mod.*

Llavors, mentrestant.

V. *tant* (*ab* ____).

“...que aytal hom negu no l gosa corregir ne rependre, per la qual cosa ell pecca pus leugerament, e **ab aytant** les sues males obres noen mes als altres, com ell, faent aquelles, es pus honrat que los altres ab sa mala vida.”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* cap. VIII

“E ells pregaren nos que nos no volguessem que romasessen, car tenrien los ho a mal los de la vila; mas altre dia, lo que havien empres ab nos, que y menjarien: et **ab aytant** enviam los en.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 438

ALBAINA (EN ____) *loc.*

Situació d'una embarcació aturada per la calma del vent.

V. *albayina* dins *Novel·letes exemplars ENC*.

“E aqui la nau stech **an albaina** que no avia vent ne s podia moure.”

Llibre del rei d'Hongria Arxiu de la Corona d'Aragó. Miscel·lànea ascètica, f. 32

ALBARANS (PENDRE ____)

Prendre notes, fer inventari.

“Item que an **pendre albarans** de totes les coses que n trahen, de que an a pagar per albaran, ij. angelins qui valen .ij. torn. d argent.”

Lleuda de Pizans Arxiu de Perpinyà (22 de desembre de 1321)

ALLÈN MAR *un. pluri.*

Ultramar.

“...e que l Rey de Granada de lonch temps havia percaçats los moros de **lenmar** e que passassen los genets en sa terra e que alen porien cobrar tota la terra del Rey de Castella...”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 378

ALMÀRTEC D'AUR *un. pluri.*

Litargiri d'or.

“...plom cremat, liscini, antimoni, aram cremat, **almartech d aur**, ana .z.ij. ...”

Tròtula de Mestre Johan 7 d

ALMUD (POSAR LLUM JUS L' ____) *fr.*

Amagar la veritat, pensament pres de l'Evangeli de Sant Lluc (VIII, 16).

“Qui les doctrina
pert diçiplina,
en va te scola
.....

llum **ius l almut**
ell vol **posar**;
Roig, Jaume *Spill* 7.957

ÀLS (SENS ____) *mod.*

Sense més.

“Aquest linatge de ffalcons es que quax totes hores es comu **sens als** a volar e lo seu ardiment es mayor que la suha fforça...”

Flors de les receptes medecinals per ocells de caça cap. xxviii

ALS ÇO *loc.*

Ultra açò, a més d'açò.

“Item diu un savi philossoff que ha nom Aristotill que aquesta erba es molt mala en beuratge e en calor, e **als ço** diu que la sement es bona solament en letovaris, que per altra cosa no.”

Macer: llibre de les herbes i les seues virtuts MS. n. 216, Varios, f. xxxxiij; Biblioteca Universitària de València

ANGUILA (TENIR L' ____ PER LA CUA)

No tenir res de segur, ser en incertitud del resultat d'una empresa.

“gran os ha a roure,

ab guarbell poha:

vol **per la coha**

o per la squena

tenir morena,

anguila viva.”

Roig, Jaume *Spill* 8.536

ANQUES (GIRAR LES ____) *fr.*

Desdenyar, manifestar descontentament o menyspreu a algú.

“E si per ventura la nit passada lurs marits los hauran **girades les anchas**, o los hauran dit alguna paraula desplasent, lo sendema les serventes o catives seran be batudes...”

Metge, Bernat *Lo Somni* 2.487, lib. terç

ARMA (SEGONS ____) *loc.*

Segons consciència, en consciència.

“Si en veritat devies a mi deu sous, e yo fiu ne demanda contra tu, e fuist absolt per lo jutge a tort... que tu no sies a mi obligat segons arma e si puys s'esdevendra que yo per alguna justa raho sia ton deutor, e tu faces demanda contra mi de ço que yo sere ton deutor, pusca fer compensacio ab tu de ço que a mi **segons arma** deus, e aytal compensacio deu esser reebuda.”

Furs de València (ed. Pastor, València 1547) fur 6, de Compensat. f. 103, I

ARMA NADA *un. pluri.*

Ningú (negació).

“-Be o direts co u sapiats.
 -Dix ela: -Per cert o crey
 No y podets dar nangun consell
 Ne le y daria **arma nada**.”
Planys del cavaller Mataró 227

ASSATS E MASSA *loc.*

Excessivament.

“E com **assats e massa** fes de retenir la sua ira per los impropers o greuges que havia rebuts, encara hi volch ajustar amor e caritat e no volch dar tantost fi a sa ben-volença...”

Canals, Antoni Valeri Màxim 2.019, lib. VI, tit. VIII

ATRESSÍ NO *mod.*

Tampoc.

“E l altro ladre qui estava a la part dreta malay son companyo dient: -Tu **atresi no** tems Deu, e en aquella matexa dampnacio est...”

Serra, Guillem *Gènesi d'Esriptura* ed. Amer, p. 218

BALB (ANAR ____) *loc.*

Caminar temptejant amb pena.

“E lavors lo cavall **va balb** com a hom qui va descalç per spines.”

Dieç, Manuel *Llibre dels cavalls* De la malaltia que hom diu desaginadura, MS. Biblioteca Comunal de Palerm, f. 65

BANDÓ (A ____) *mod.*

Abundosament, sense restricció, sense reserva.

“lo pastor acordat se fo,
 dona li fruyta **a bando**,
 de ceyla qui coyilda avia
 si anganar lo poria.”
Llibre dels Set Savís de Roma 810

“Vengam trestuyt li compte, vescompte e baro

Qui en est bo passatge de Serdenya **ha bando**

Metre si e sa terra e sa provesio,”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCLXXII, I

BARCELLA (NO CABRE EN LA ____) *fr.*

Estar ple d'orgull, de goig.

“Quatre coses son que donen a cavallers superbia e vanitat:... E no dich totes quatre, mas per una, lo que la ha, **no cap en la barcella**.”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 30, LII

BARRA (SALTAR EN ____) *loc.*

Anticipar-se a algú en allò que intenta dir.

“...aquells qui axi volen ordonar de quant hi ha, com si ells propiament eren senyors de la casa, e **salten en barra** a qualsevol altre qui res hi digua...”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià*

BASCA (MENAR ____) *fr.*

Moure fressa, soroll o fer crits.

“E Pilat no sabia certament quin ca era aquell que axi ululave, en tant que Pilat un jorn dix a aquell qui li donave la rectio: -Digues mi, amich, si t plau, de qui es aquell ca que tots dies **mena** tan gran **bascha** e tan grans crits al peu de la torra?”

Pasqual, Pere (atribució falsa) *Destrucció de Jerusalem* 4, XXII

BASCA (PRENDRE ____ A ALGÚ) *fr.*

Esmaïar-se, desfallir.

“ves mi se gira;
callant sospira;
res dir no m guosa;
tot li fa nosa;
pren la gran bascha;”

Roig, Jaume *Spill* 5.311

BEN E GENT *loc.*

Bé i gentilment.

V. bé e gint.

“E quan nos haguem estat una gran peça, nos vim la nostra senyera lassus en l alcacer, e les torres guarnides **ben e gent** d omens e de balesters nostres.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 443

BLANA (FER-LA PUS ____) *fr.*

Jugar una mala passada.

“Ab falsses tretas m a venssut,
Aquest traydor ab qui m fiave,
Mas io **la li fare pus blana**,
En me fe, si iames lo vey.”

Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 94

BÓC (JAURE LO ____ EN LO LLAÇ) fr.

Caure o incórrer algú en contradicció responnent a una pregunta capciosa.

“Ladonchs ell se pres a riure fort frescament, puys, posant me la una ma sobre lo coll dix: **-Lo boch jau en lo laç.** -Hoc, -respongui yo -pren me per descaminat.”

Metge, Bernat *Lo Somni* 2.193, lib. terç

BRAMA (A LA ____) s.

Temps de la caça del cèrvol, vers la fi de l'estiu coincidint amb el període de l'escalf de l'animal en el qual fa brams cridant les femelles.

V. cf. *Diálogos de la montería*, lib. V.

“...maten se també a passos los cervos, matam al rodejo, **a la brama**, ab arcinals, y també a passos al riu com los porchs...”

Despuig, Cristòfor *Colloquis de la insigne ciutat de Tortosa* VIè

BURC DE COSTAT un. pluri.

La pleuritis, que causa un dolor lancinant al costat.

“Recepta per a guarir **burch de costat**.

Item sia presa avena e sia parada e pux sia torrada, e fet un saquet e calent sia faxat en lo costat moltes vegades, e guara ab Deu.”

Micer Johan *Receptari de Micer Johan* LI

CADENA EN COLL (ESTAR ____) fr.

Estar en presó i en sentit metonímic estar lligat per obligació, deure, responsabilitat; per subjecció o dependència; per les passions: amor, odi, ambició.

“Gloria sta / en conèixer a ssi
ple de virtuts / e no lloat de folls:
d'aquells no u dich / qui **stan cadena n colls**,
mas dels sabens / que ignoren sa fi.”

March, Ausiàs *Obres d'Ausiàs March* 461, CVI

CALD EN CALD (DE ____) loc.

Vivament, apressuradament.

“la vil beguina,
del primer alt,
de calt en calt

.....
aguera pres;”

Roig, Jaume *Spill* 3.934

CALD EN CALD (DE ____) loc.

Sense deixar refredar; tot calent.

“...e ben cuytes, en forma de emplaustra, posats sobre los genitius, continuant **de calt en calt** a .iiij. dies...”

Receptari de la Universitat de València f. xci

“E apres estendras ho tot e fer n as tauletes **de calt en calt** tals com volras.”

Llibre de totes maneres de confits cap. xxxij. per fer torons de avalanes

CALER (GITAR A NON ____) *loc.*

No tenir compte de.

“Jesus, no ns **gits a non chaler**, pus que tu hauries plaer com tots te poguesses veser.”

Llull, Ramon *Arbre de ciència* 9, Del Arbre exemplifical, VI, 3

CAMA (TRENCAR LO COLL E LA ____) *fr.*

Impossibilitar algú d’aconseguir els seus fins llevant-li els seus mitjans d’obrar.

“E cant elhs han lo sach fercit

E Deus ha vist que son ten alt,

Gise ls d aquí, e fan tal salt

Que s **trenquen lo coll e la cama**,

E perden quant han, e lur fama

Roman per tostemps denigrada.”

Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 1.051

CAMBIADES (A LES ____)

Joc eròtic, d’intercanvi.

“Si volets esser mullerat

A vostre [ho]nor,

No y entrevingua corrador,

Mas qualche dona

A qui sia feta part bona

De les culades,

E jugarets **a les cambiables**

De les mullers.”

Metge, Bernat *Llibre de mals amonestaments* 96

CAP EN DANSA (METRE LO ____) *fr.*

Posar en risc i perill.

“Ne la mar ha ten gran amor

Als navegans qu apres bonança

No ls fassa **metra l cap en dança**

Portant los a perill de mort?”

Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 606

CARNATGE (GITAR A ____) *fr.*

Procurar per tots mitjans perjudicar o perdre algú.

“Cant me vesien ben vestit,
Sells qui s fazien mos amichs
Disien qu ells eren antichs
Servidors de tot mon linatge,
Mas are m **giten a carnatge**,
Cant vesen que no ls pux res dar.”
Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 503

CAVALL CUITAT (A ____) *mod.*

Ràpidament, amb pressa.

“Lo dit .xxviiiij. die de octubre en Johan Periç de Maella, correu, ana de manament dels honorables concellers **a cavall cuytat** a les torres dels honorables mossenyor Ffrancesch dez Pla e mossenyor Bernat ça Pila... pregant los... que apres dinar tentost fossen a la casa de la Ciutat per coses de gran importancia.”

Novells ardits 1449

CLOSA NADA *un. pluri.*

Dona verge.

“Be se n i ha	ffills saben fer;
de clores nades	ab natural
o no passades:	o manual
vergens de dit	cert insturment,
no de sperit;	fforçadament
vergens de fet,	se han obrir
mas, contra dret,	ans del parir:
dites donzelles;	les mes ne moren
ab coçeguelles	com se desfloren
o no se com,	les nades closes .”
mas no sens hom	Roig, Jaume <i>Spill</i> 8.665
ni sens plaer,	

COA NE CAP (NO HAVER NE ____) *fr.*

No tenir res, ni poc ni molt d'una cosa.

“Ells stants axi mig desesperats, que no podien pendre peix, ells staven dos colça-des dins mar, e Jhesu Xrist fon a la riba de la mar, e par que aparegues en semblança de mercader, dix: -O, fadrins! donchs, haveu peyscat? **havets** ne per a vendre? -Dixeren: -**Ne cua ne cap**.”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 94, LIII

COC QUE ABAT (ÉSSER ANS ____) *fr.*

Haver adquirít experiència.

“Car nunca d olives / viu fer sobrefusa,
Ni s dix may per vos / **ans choch que abat**
Car tot l all hi oli / haveu fet triat,”
Procés de les olives 785

COL (NO TOCAR UNA ____) *fr.*

No fer el més lleu dany, no tocar a res.

“...e feyts en guisa que **una col no tocassen** ne res no talassen les nostres gents...”
Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CXLI

COMIAT (DEMANAR ____) *s.*

Pregar que es concedeixi permís per fer alguna cosa.

“E acabat que hague lo Rey Menador, l embaxador de Tirant gira les spatles e parti se n sens **demanar comiat** e feu la via del camp.”
Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. CCCLXXI

COMPARES E COMARES (ANAR TOT PER ____) *fr.*

Fer-se tot per favor, protecció, recomanació o intriga.

“...de aquí avant cascu procurara multitud de amichs qui l promoguen a honor e a regiment, e lavors la cosa publica no posara regidors per zel de son bon stament, mas per favor desordenada, e axi **hira tota per compares e comares...**”
Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* 2.850, cap. XIX

COPINA DE MAR *un. pluri.*

Nom vulgar de l'*Ostrea jacobea*, mollusc bivalve, dit a Mallorca copinya.

“Podetz fer altra polvora molt richa er fer beyles dentz e blanches: sal armoniach, sal clara, .j. poc pebre, **copines de mar** cremades...”
Tròtula de Mestre Johan 19 a

CORDA PER LO COLL (METRE'S LA ____) *fr.*

Perdre's, arruïnar-se.

“E axi a la mala hora nos faem aquella via, e **ns metem la corda per lo coyll**, havent vista nostra.”
Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCXXXV

DEFALLIMENT DE (A ____) *loc.*

A falta de, en defecte de.

“E la sanhc del colom es mesa en les plagues del cap de l ome can hy a os trencat. E, a **defaliment d** aquesta, meten hy de la tortre.”
Ibn Wāfid, *Llibre de les medicines particulars* f. 103, d

DESCALÇAR ALGÚ (NO MERÈIXER ____) *fr.*

No ser digne de la companyia d'algú, ser-li molt inferior.

“Si vos amavets mi, no us iria lo cor en altres, ne irien mils arreades que yo moltes que n coneix qui **no merexerien que m descalçassen**.”

Metge, Bernat *Lo Somni* 2.529, lib. terç

DESPESES E MESSIONS (A ____) *loc.*

A càrrec (d'algú).

“...e sou tengut fer per a la dita esglesia de sent Johan del dit loch de Meliana un retaule de dotze palms de ample e quatorze de larch ab tota perfeccio **a despeses e missions** vostres...”

Contracte fermat a València el 20 de febrer de 1469 pel pintor Pere Vallfogona Protocol de Bartomeu Matoses, Arxiu del Col·legi del Patriarca

DIABLES (ANAR A CENT MILIA ____) *fr.*

Anar a la ruïna sense remei; perdre's irremissiblement.

“...e no y bastaria tot quant han ells e tota lur generacio, e **van ne a cent milia diables**, e lurs cases e fills venen finalment a mal cap.”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* segona partida, XVIII

DINERS MANVÉS (A ____) *loc.*

A diner comptant.

“...jatsia que la venda, loguer o arrendament sien fets **a diners manues** o a espera de temps.”

Furs de València (ed. Pastor, València 1547) fur 13, f. 32, 4

DITA E CONEGUDA DE (A ____) *fr.*

Palesament.

“...e nos que ls donassem la honor que ls haviem tolta **a dita e coneguda d** els...”

Rei Jaume I *Crònica* (*Rei Jaume I*) (ed. Aguiló, 1873) 402

DORS (GIRAR LO ____) *fr.*

Menysprear; tractar algú amb menyspreu.

“E **girats** a tot hom **lo dos**

Qui leyal sia;”

Metge, Bernat *Llibre de mals amonestaments* 38

ESCAC (COBRIR-SE D'UN ____) *fr.*

Preservar-se, guardar-se, protegir-se contra un atac, un perill, un mal qualsevol.

“-No **m son cubert d aquest scach-**

Dix yeu- per que l joch n es perdut.

Ab falsses tretas m a venssut

Aquest traydor ab qui m fiave,
 Mas io la li fare pus blana,
 En ma fe, si iames lo vey.”
 Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 92

FINESTRA (TENIR BALDES A LA ____) *fr.*

Es diu d’algú que guarda els seus béns celosament, en contraposició d’aquells pròdigs que giten la casa per la finestra.

“e muller bona,
 molt a mi cara:
 sera m avara,
 no guastara,
 ni rastrara
 tan llongues faldes,
 hi **tendra baldes**
a la finestra;”
 Roig, Jaume *Spill* 3.890

FOLL (METRE SON COLTELL EN MÀ DEL ____) *fr.*

Deixar un afer en mans d’irresponsables.

“Lo que s i fia
 troba y falsia

en ma del foll
met son coltell;”
 Roig, Jaume *Spill* 7.919

FORTUNA (METRE EL CLAU A LA RODA DE LA ____) *fr.*

Trobar la manera de fixar la sort.

“Anava li de prop la gloria mundana, e en la sua roda aquest en aquella jornada tenia tota la sua ma. **Fortuna mes lo clau en la sua roda**, e, contra sa propia natura la tench segura e ferm.”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* lib. III, 104

FRENÈTIC SENS FEBRE (ÉSSER ____) *fr.*

Excitat, furiós.

“Mentits ne per la gola. Enluernat sots. Poch cervell havets. **Ffrenetich sots sens febra.**”

Metge, Bernat *Lo Somni* 2.669, lib. terç

GAT (TENIR UN ____ PER LA CUA) fr.

Estar en una situació difícil de la qual no es pot eixir sense perill.

“E tant l empeyeu / en semblants amors
Jutjant avengudes / les sues errors,
Y ell pensa **tenir** / **un gat per la cua**.”
Procés de les olives 510

GOIG (VEURE MAL ____)

Acabar malament.

“Aquests son los .iiij. dilluns malvats de l any, que no façes neguna cosa ni jagues
ab fembra, que si la emprenyaves no vendria a be; si poria **mal goig** ne **veuria**...”
Granollachs, Bernat de *Llunari* sign. cvij, v

GRAPONONS (DE ____) mod.

Graponant; de quatre grapes.

“E lavors Bufalmaco planament comensa anar envers santa Maria de la Scala, e,
anant **de graponons**, fins a la Dona di Ripone lo conduhi...”
Decameron jorn^a 8ª nov^a 9^a

HAM (DONAR DE COA EN L' ____) fr.

Rebutjar un partit enganyós que s'ofereix aparentment avantatjós (contrari de picar l'ham).

“**De coha n l am**
may hi **donist**,
e coneguist
que la llur escha
no t era brescha
ni canyamel,
ans era fel,”
Roig, Jaume *Spill* 6.528

HOST (COMPTAR AB SON ____) fr.

Preveure totes les contingències d'un afer qualsevol.

“E com lo febrer fo passat, lo magaduch feu cridar per tot l Artaqui que tot hom
hagues **comptat ab son host** per tot març, e que fos aparellat de seguir la senyera lo
primer jorn de abril”
Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCIII

JUMENTA (CÓRRER LA ____) loc.

Anar a fer actes deshonestes.

“...com fou nit, se n entra en casa de una sua amiga, de la qual altres voltes havia
pres lo cos com anava a **corer la jumenta**...”
Decameron jorn^a 4ª nov^a 2^a

LATS (A ____) *loc.*

Al costat.

“...los honrats Consellers... aplegats per consell en la casa del Consell, qui es a **lats** de la parroquial sgleya de la dita vila...”

Llibre de la Universitat Igualada, 1419

“Ab tant en Ramon Marquet feu venir dos galeres a **llats** de la nau hon lo rey era, e ell munta en una de les dues galeres ab tres cavallers sens pus...”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. CIV

LATS A LATS *mod.*

L'un al costat de l'altre.

“Qui edifica o basteyx o constroeyx cases **lats a lats** de les cases o de plaça de son vey, d aqueula part ves les cases de son vey no y deu fer ne obrir finestres ne forats...”

Costums de Tortosa lib. tercer, rúbr. XI, XVIII

LLÀGREMES DE PUTANA

Llàgrimes hipòcrites, vessades amb el disseny d'enganyar.

“Tres coses enganen l om jove: pluge manuda, vi dolset e **lagremes de putana**.”

Llibre de tres f. 209, c

LLEIXAR RAM NI FULLA (NO ____) *loc.*

Destruir totalment una cosa.

“...e nos pensam nos en de tornar per allen mateix on erem venguts talar, axi que en tot lo riu que es orta, segons que dit es, **no leixam ram ni fulla** e anam nos a Overa on a gran orta e bells olivars...”

Relació de l'entrada al regne de Granada sota el comandament de D. Joan Manuel 19 d'agost de 1330

LLEÓ QUI DORM (DESPERTAR LO ____) *fr.*

Renovar un plet, un mal afer oblidat; suscitar una dificultat, un inconvenient que podia evitar-se.

“Per ma fe, be hagueres fet que aço haguesses callat: **despertat has lo leo qui dormia**.”

Metge, Bernat *Lo Somni* 3.680, lib. quart

LLEVAR LOS FERRES *loc.*

Llevar àncores.

“E com les galees del duch les vaeren, totes comensaren a chiular, que volgren **llevar los ferres** e no pogren.”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CXCVI

LLIT (SULLAR EL ____) *fr.*

Cometre un adulteri.

“Huna vil fembra
 (del nom no m membra)
 la qual tenia
 fill qui seguia
 al sant Andreu,
 com ella l veu
 jove polit,
 del pare l **llit**
 l insta **sullas**
 e violas:”
 Roig, Jaume *Spill* 9.449

MAI PER JAMÉS *loc.*

Emfatització de mai; mai per mai.

“qui en llur tavega
 mal punt es pres,
may per james
 ne pot exir,
 ni s pot partir
 llur mal amor
 si l Creador
 no u fa per gracia.”
 Roig, Jaume *Spill* 5.914

MIGINES (DE ____) *mod.*

Per meitat, per mitges parts.

“Per ço per acordar los dits C homens e encara socorrer vostra gent **de migines**
 segons vos havem scrit, trametem En Guillem de La Bruna ab diners los quals liurara
 a n Miquel Vives.”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 21, p. 401

MOL DE LA CARA *un. pluri.*

Pòmul.

[és una deformació de “mel de la cara”]

V. mel de la cara.

“Meraveyla s encara de tota la ballea **de la cara...** **los mols** de la qual paria que
 fossen roses mesclades ab roses...”

Conesa, Jaume *Històries Troyanes* lib. VII, 3.105

MORRO (DONAR PEL ____) *fr.*

Caure en falta o error per inadvertència, desobediència, ignorància.

“...e la persona qui aytals comandés pren, quart se, per bona que sia, que no y caygua o no y **do pel morro**; car aytant com d aytals coses hom se guarda mes que no reba carech ne comanda, aytant serva si mateix per pus net dins sa consciencia e de fora en sa fama.”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* cap. XIII

“A tot hom **donarets pel morr**

Qui pler vos fassa

E si algu mal vos percassa

Aquell amats.”

Metge, Bernat *Llibre de mals amonestaments* 90

NEC (TENIR ____) fr.

Amagar, ocultar.

“e no us volem nagat tener,

que del tot vos direm lo ver;

car si us o **teniem nech**

aparria que b conseyll nostre fos fet,”

Llibre dels Set Savis de Roma 2.839

“-Diu ella: -Es mon marit, y stich ne ab la maior ansia del mon que no trobe persones algunes qui m donen de ell raho, sino en lo principi que hagui novas era en lo Duch, e que lo Duch se **tenia nech** e no donava oportunitat les letres li fossen presentades; y axi no n se que s es ni será.”

Llibre de la Universitat Igualada, 1509

“E encara es tengut lo senyor de la nau de **tenir nech** tota la lur roba e lur haver, e de salvar e de guardar axi com desus es dit.”

Consolat de Mar tit. VIII, cap. LX

OIR LO CEL ENCARA QUE TRONÀS (NO ____) fr.

Permetre que s'escolti alguna cosa (es diu quan hi ha un soroll molt gran que eixorda).

“Lo torneig bullia menys de foch, e virats colps de lançes, d espases e de bastons tan spessament per totes les parts que **no oyrats lo cel encara que tronas**. Certes Jupiter ne Juno null temps tan grans brogits trameteren en la terra.”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* lib. III, 105

OU (CERCAR PÈL EN L' ____) fr.

Procurar un impossible.

“...a manera de aquells qui **cerquen pel en l ou** e nuu en lo jonch, cercaven via com porian desfavorir Curial en manera que d ells no s fes alguna mencio.”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* lib. II, 78

ROSSÍ (CAURE DE SON ____) fr.

Reconèixer, confessar el seu error.

“E sobre aquesta petita bleuma poria hom hedificar un gran castell, pero no vull **caure de mon roci**, ans tornare a mon primer proposit.”

Sentències morals MS. de Sant Cugat del Vallès, De multiplicatio

SANG (TENIR ____ EN LO BLANC DE L'ULL) *fr.*

Tenir a honor el compliment del seu deure; tenir punt a fer les coses com cal.

“Si en lo blanc de l hull te sanch

y l vehen hom

algun queucom

es reverit,

hun poch servit.”

Roig, Jaume *Spill* 511

SANG EN L'ULL (HAVER ____) *fr.*

Tenir honor i punt per a portar a cap les obligacions com és degut.

“...axi es d aytals officials, que en lurs teles e parañes prenen e retenen solament les persones simples e flaques, que tant o quant haien de roba, mas no me n tem que prenguen, ni encara assaien de pendre aquells qui **han sanch en l uyll**, car aquests los sabrien e gosarien dir lurs malvestats e trencar lurs teles e parañes.”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* segona partida, VIII

SARRÓ (FER-SE'N UN ____) *fr.*

Fer-se'n un fart, un tip, una panxada.

“E va s **fer un cerro** de la let, que may no avia tant aletat de sa mare, e quant l infant fon fart la mare lo pres plorant...”

Pasqual, Pere (atribució falsa) *Història del sant Lladre* 7

SERP AL COLL (METRE'S LA ____) *fr.*

Exposar-se a un perill.

“Lo que s i fia

troba y falsia;

.....

de **serp** vol toch

met la s al coll;”

Roig, Jaume *Spill* 7.919

SI E PER NO (PER ____) *loc.*

Sense motiu seriós, per la causa més insignificant.

“...car **per si e per no** son les barayles en aquest mon: car negu no deu pendre per si matex dret de l altre pus senyor hia.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 415

SOSPIRS (ÉSSER A ____) *loc.*

Trobar-se en una situació dolorosa, difícil.

“...e si fembra prenys la porta, deliura e guarda de dolor de l infant quant **es a sospirs...**”

Lapidari MS. n. 216, f. ciiij, c. Biblioteca Universitària de València

TAP DE BARRAL *un. pluri.*

Sobrenom aplicat a un home gras i petit i també a l'embriac a causa de l'alenda vinosa que exhala.

“La cinquena macula es de gola e voracitat: fa mal al cors e a la anima per la vista e l alé **tap de barral...**”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 132, LII

Les interjeccions i les exclamacions

AH!, [HA] *interj.*

Interjecció que serveix per a marcar l'admiració.

“-**Ha**, com est enganat!
-dix ell. -¿E axí t penses
que puxa hom entrar en paradís?”
Metge, Bernat *Lo Somni* 1.284, lib. segon

AH LAS! *interj.*

Exclamació de plany, lamentació, enyorança.

V. *ai las!*, *alàs*, *allàs*, *llas!*, *llas* (eh ____!), *llas* (oh ____!), *llassa!*, *o las!*, *oi las!*

“**A las!** Qui m mostrara de retre gracies a la mia dona en tal manera que yo no
puxa esser reputat per ingrát, ne que li aja fet major retribucio que no devia?”
Metge, Bernat *Ovidi* 311, MS. 831, Biblioteca de Catalunya

AI, [AY, HAY] *interj.*

Expressió de pena, dolor.

“E aquela hora matexa dix la anima a l angel: -**Ay!** senyor, e que sera de mi?...”
Visió de Tundal (Tuglat) 215. Llegendes de l'altra vida.

“lo meu sperit
n ha portat pena
sobre la squena
mals huytanta anys,
treballs, afanys
e greu turment,
vetlant durment,
no cessant may
de cridar **ay!**
e sospirar,”
Roig, Jaume *Spill* 384

“Puis vaig al cor e fas li dir plorant
 Ab agres veus: **-Ay!** hon es ma senyora?
 Hon es mon be?.....”
 St. Jordi, Jordi de *Enyorament*

“...no pots un poch cridar aquell saboros **ay**: gran delit es com se hou dir a les donzelles...”

Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. CCV

“...e per cars de ma adversa fortuna lo darrer comiat que pervench al terme de ma hoida fou un doloros **ay!**”

Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. CCCIV

“E leys dix: **-Ay / ay, ay**, qu ara suy morta,
 Que l cor me fall/ e l arma m desempara;”
 Francesc de la Via *Cançoner de Saragossa* f. 225 v

“**Hay!** en tan mals ahuyrs hi van tots, que s sotsmeten a restitucio d aço que profit no han;...”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* 2.830, segona partida, XVIII

“**Ay** na desastruga! quant temps ha que yo son en aquesta maleyta casa, e null temps vos basta lo cor que m besassets a vostra requesta...”

Metge, Bernat *Lo Somni* 2.534, lib. terç

AI, AI!

Duplicació admirativa de la interjecció “ai!”.

“E quan los diables foren a ell venguts, e l trobaren senyat, ab altes veus començaren a dir: **-Ay, ay!** Aci ha un vexell buyt, mas esta senyat del senyal de la creu. E tentost desaparegueren.”

Recull d'eximplis e miracles CXCIV

“E va l pendre ardidament hi estoja lo, e gran murmurament e crits se van escoumoure per tot lo palau, e van dir: **-Ay, ay**, que l enemich se n va no forçat de nengu ab la presa!”

Andreu el Capellà *De Amore* (ed. Pagès), p. CXIX

AI DE MI! fr.

Exclamació compassiva de si mateix.

“**Ay de mi** trist, e quant li merexere los bens que m ha donats e les honors que m ha fetes e m fa tots dies!”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* I, 23

AI LAS!

Exclamació, plany d'angoixa i dolor.

V. *ah las!*, *alàs*, *allàs*, *llas!*, *llas* (*eh ____!*), *llas* (*oh ____!*), *lassa!*, *o las!*, *oi las!*

“**Ay laç!** E tan poch dura aquella dolsor que primerament era en los mols meus...”

Metge, Bernat *Ovidi* 163, MS. 831, Biblioteca de Catalunya

“**Ay las!** quant son desemblants los membres de la donzella ab los membres de aquesta vella traydora.”

Metge, Bernat *Ovidi* 172, MS. 831, Biblioteca de Catalunya

“...**ay las!** are m cove a fer dictats de plant e de dolor per los quals mostra la mia miseria, regant ab lagremes e ab plors vertaders la mia cara.”

Genebreda, Antoni *Boeci de Consolació de Philosophia* lib. I, metre primer

AI MI! *fr.*

Exclamació de dolor.

“**Ay mi**, llassa, que encara viu
Auxilles per dar penes als troyans,
encara veig que s rebella!”

Vilaragut, Antoni de (traductor) *Les Tragèdies de Sèneca* (atribució falsa a Vilargut) Troya, p. 254

AJUDA! *s.*

Crit d'aquell que reclama ajut o socors.

“Lo senyor senti la pere caser
e cuyda s o dices per ver
e crida sempre: -Deus, **ajuda!**”

Llibre dels Set Savis de Roma 1.410

AMON! *interj.*

Amunt! Imitació del llatí *sursum!*

“**Amon!** senyor lo rey, les tues paraules son molt bones e verdaderes.”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. XCI

ARAGÓ! ARAGÓ!

Crit de combat dels catalans a l'època medieval.

“E com los cathalans e aragonesos vaeren que aquells se tenien tant fort, moch se un crit entre lls, e cridaren: -**Arago! Arago!**- E llavors aquell nom escalfa ls tots, e van tant regent ferir que aço fo la major maravella del mon...”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CXCI

ARMES (A ___!) *loc.*

Crit d'alarma.

“...que ls primers qui ls vaeren foren peixcadors cathalans, que ls vaeren avallar del castell de Caller, e comensaren a cridar: -Via fora! **A armes! a armes!**”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCLXXVI

“...e havia .ij. escuders en dues cledes que miraven la vila, e dixeren: -**A armes, a armes!** que veus aqui los sarrains.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 174

ARMES! ARMES! *interj.*

Crit d'alarma.

“Lo diable los feu inflamar, e huna nit ells se n van, e lo diable munta al campanar a repiquar, e crida que lo pintor se n mena la muller del senyor, e cridava: **-Armes! armes!...**”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 216, XXI

ARRI! *interj.*

Crit dels carreters per fer anar les bèsties avant.

“Tres besties son: qui diu **arri** a la bestia qui cavalca e te sperons, e qui diu sta e te les regnes...”

Llibre de tres f. 214, b

AUR! *interj.*

Interjecció de comiat.

Adeu!

V. cf. el cast. *Agur*, Monlau i Aguiló.

“E tantost totes les gents cridaren **aur, aur**: e tuyt ajonollarense e cridaren altes veus salve Regina.”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. LVIII

“...e los sarrahins qui ls vaeren que ya n avien hauda llengua, cridaren en llur sarrahinesch: **-Aur! aur!** -e molt vigorosament vengueren envers les galees d'en Corral Llança.”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. XIX

AVANT! *interj.*

Veu comminatòria d'anar avant, per incitar a una acció ràpida.

V. *avant* (A ____).

“...e tota la host, ab care molt alegra, respongueren ab .i. coratge e ab una vou, axi com lo dit Scipio tingues la sobirana honor del Capitoli, e tots lo saguissen cantant e cridant **avant!**, sobra carros bells e resplandents.”

Canals, Antoni *Scipió e Aníbal* cap. VIII

“...e de Julii Cesar, qui, pugnans per la cosa publica, null temps no dix a sos cavallers: **-Avant!**, -mas tostamps dix: -Seguits me, -car tostamps anava primer que ls altres.”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* 2.715, cap. XIX

AVANT (TIRA ____!)

Exclamació per animar i fer avançar les cavalleries.

V. [Rabelais, *Gargantua*, cap. XL].

“...la somera espantada torna en rera, e Balaam, cegat de sos irats pensaments e apetits, cridava, donant a colps a la somera, dient: **-Tira avant!**”

Martines, Pero *Mirall dels divinals assots* cap. VIII

AVANT, AVANT! *loc.*

“...e troba n d altres que sehyen al portal, axi com fan les dones al filar: -**Avant, avant!** Anats a cenar al palau del rey!”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XXXIV

“...cridant nos algunes injurioses paraules, dient: -**Avant, avant!** canalla, canalla, xuxumeus e melrosats de Barcelona!”

Guerra de Joan II Docs. Arxiu de la Corona d’Aragó v. 20, p. 68

AYOÇ! *interj.*

Crit per excitar els homes al combat.

“E metem hi mans, e manam los homens pendre a les cordes, e cridam **ayoç**, axi com fa hom al varar d’una nau o al traure...”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 161

“E nos manam cant vingues a la mija nuyt que les galees levassen les ancores, e que nuyl hom no cridas ayoç, mas en semblant d **ayoç** que ferissen ab .j. fust en la proa de les tarides e de les galees al levar de la ancora...”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 59

BÉÉ! *interj.*

Exclamació expressiva de sorpresa.

“...e quan parlave, los que li estaven entorn tots se tapaven lo nas (tan fort li pudie l alende) en tant que ell se n meravellave, dient: -E que haveu? -Que havem? L alende vostre put tant fort que no u podem sofferir.- Ell dix: -**Bee!**”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XL

BONA (QUE ___!) loc.

Locució interjectiva proferida irònicament.

“Donchs, **que bona!** ¿volriets vosaltres solament lo bell bell, ço es, la honor e la pompa de l Offici, e lo salari, e que no y fessets profit alcun?”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* 2.264, segona partida, XIV

CALDERES ADOBAR!

Crit del manyà ambulant.

“Considerat tot lo gran dan qui en aquesta illa se segueix per alscons manyans, **calderas adobar** strangers qui hic venen de terres stranyes, lavants lo guany dels artesans d aquesta illa...”

Ordinacions gremials de Mallorca XIVn segle, Revenedors

CAP! *interj.*

Usada per a fer fugir els gats.

“Duns gats que y ha lepols / me sembla que sia,
Que, si dins en l olla / pot metre lo cap,
Per molt que li diguen / xo! fora! ni **cap!**
James del lepar / deixar se sabia;”
Procés de les olives 289

COM! *interj.*

Interjecció que expressa l'estranyesa.

“-E **com!**, respos Tiresias, clames de fortuna? -Be n he raho, digui yo.”
Metge, Bernat *Lo Somni* 139, quart libre

DALI! *interj.*

Interjecció expressiva d'impaciència. Hom la diu per a excitar a fer alguna cosa.

“**Dali!** trau me un bon capell,
los canonets per al coll,
un poch d oli y alcofoll
que no tinch gracia sens ell.”
“**Dali!** ves, stat alla,
Oblida t que has de venir.”
Ferrandis d'Herèdia, Joan *Las Obras...* fols. 119-20, València, 1562

“...e foragita, Senyor, lo dimomoni pestilent de la dignitat pastoral e senyoria, e **dali** de present per que s conegua segons que s mereix la sua nequicia e reprovada vida...”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* 3.702, cap. XXVII

DALI, DALI *loc.*

Locució interjectiva que expressa l'enuig que ocasiona la porfidia indiscreta.

“...la lengua d aquesta la qual de guarguanteyar may no cessa, may no molla, may no fina, **dali dali** del mati fins a la nit en la qual dormint no sab calar.”
Franch, Narcís *Corbatxo* f. 69

DESPERTA FERRES!

Crit de guerra dels almogàvers.

“E com cascuna de les hosts se vaeren, los almugavers del comte Galceran e de don Blasco cridaren: -**Desperta ferres!**- e tots a colp van ferir dels ferres de les llances e dels darts per les peres, si que foch ne feya cascu exir...”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CXCI

“E com los almugavers vaeren que eren prop de ferir, cridaren tuyt: -**Desperta ferres!**- E tuyt donaren dels ferres de les llances per terra, si que paria que fos una gran lluminaria...”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CXCI

DÉU (AH, ___!)

Exclamació de goig, de sorpresa, d'admiració.

“-**A, Deu!**- dix l'emperador - e aço com se pot fer? Que, si ver era so que vos dehits, ja may hom fou tan beneventurat ne tant alegre con yo.”

Història de la filla de l'Emperador Constantí cap. X

DÉU (OH ___!)

Exclamació vocativa del nom de Déu.

“**O Deu!** E com nos han preycades les obres dels sancts pares passats a servir fe-altat a l'altre!”

Eiximenis, Francesc *Regiment de la cosa pública* 2.176, cap. XIII

DÉU (PER LO CAP DE ___!)

Imprecació blasfematòria.

“P. Cardona draper de Mallorques deposa que el dit A. Dolms li devia diner per drap, e un dia com lo dit P. Cardona demanas los dits diners al dit A. en lo seu obrador, lo dit A. dix: -**Per lo cap de Deu**, en Cardona, que vos conexets que jo som vostre amich, que jo us fare mes de be que amich james haguessets.”

Lletra de Gilabert de Centelles A Pere del Punyalet, Mallorca, 6 de juny de 1369

DÉU (VIA ___!)

Exclamació ponderativa.

“...diran expressament e a pales: -**Via Deu!**, me prest mon compare o mon amich n Aytal, que no he pahor de bans, ni de penes, ni de negun Official. -E, en confiança d aço fan tots desastres.”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* 1.456, segona partida, IV

DÉU NO M'AJUT!

Exclamació optativa, seguida d'una condició.

“No pogue star lo adolorit Emperador que no isques de la cambra, e ana devers Tirant e veu sa filla mig morta, e dix: **Deu no m'ajut** si se a qual mes prest socorrega!...”

Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. CCLXXV

DIABLE! interj.

Denota impaciència, sorpresa, desgrat.

“E **diable!**, dix lo maestre, estrany hom sots, digats hoc e no n façats re.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 165

DIMONI (VAJA AL ___!) loc.

Imprecació irada de repulsió, d'adversió.

“Si us altats de la muller poch,

Vage l dimoni;

E lexats lo matrimoni

De continen.”

Metge, Bernat *Llibre de mals amonestaments* 136

EA! *interj.*

Eia!

“...e Balaam, cegat de sos irats pensaments e apetits, cridava, donant a colps a la somera, dient: -Tira avant! ;No iras? **Ea!**”

Martines, Pero *Mirall dels divinals assots* cap. VIII

“Curial calla, mas los altres li digueren: -**Ea!** cavaller, manats si volets que entre, que per nosaltres no stara.”

Rubió i Lluç, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* lib. segon, § 34

EEH!, [HEE] *interj.*

Marca les mateixes impressions, més accentuades però, que l'exclamació eh!

“Mas quan ve que Deus fa gracia a la persona: -**Hee**, massa has peccat! Donchs, verament, yo me vull dar al servi de Deu-...”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XXVI

EH!, [E, HEE, HE] *interj.*

Exclamació d'admiració, d'ironia, d'excitació, estímul, per cridar l'atenció.

“...per tant cor comunament, quant vol contrastar a l altre, primerament li dona hom de la e per la cara dient: -**E**, senyer! etc.”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. XCIII

“Quant hun preycador diu a hun religios: -**Hee**, e per que no teniu la regla ara, mentre sou jove?...”

“...quan una persona diu: -**He** senyer: e porque no feu bona vida? -He, senyer, yo so jove, lexau me dar plaer e bon temps, que encara que faça peccats, Jesuchrist... me perdonara, que axi feu al ladre de la destra.”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XXXIV

“**E!** dolç amich, -dix lo rey- sabries me tu aconsellar on io pogues albergar aquesta nit?”

Història de la filla de l'Emperador Constantí cap. IV

EIA!, [ELLA] *interj.*

Interjecció usada per a fer avivar el discurs i excitar l'atenció dels oients.

“...ell senti dir darrera: -**Ella**, **ella**, Colandrino, e que vol dir aço? Scolta!”

Decameron jorn^a 8ª nov^a 6^a

ESTÀ!, [STA] *interj.*

Crit dels carreters per fer aturar les bèsties, i també per a ordenar de cessar qualsevol acció.

“Tres besties son: qui diu arri a la bestia qui cavalca e te sperons, e qui diu **sta** e te les regnes...”

Llibre de tres f. 214, b

“Item, com fos vengut a peu al port de Ercules, e volgues pujar en la nau, una vench a les sues orelles, qui li dix: -Mantino, **està!** no t mogues.”

Canals, Antoni *Valeri Màxim* lib. I, tit. IIII, cap. VIII

FORA! *interj.*

Exclamació usada per a foragitar algú d'un lloc.

“...e lo beneyt Jhesus, soptosament, se dexa anar contra ells, dient: -**Fora**, traydós! fora de la casa del meu pare!”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 78, X

GARA! *interj.*

Atenció!, compte! (per advertir de guardar-se o fer atenció).

“...plaher se poden dar dins la bardixa de la ley, mas **gara!** no salten la bardixa...”

“Cuydau que Deu vulla de nosaltres les paraules, que son fulles? -Façam fruyts, sino **gara!** guardem nos...”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XX, 24 de març de 1413

“...mas **gara!** que la tarda compresa ab la gravetat del suplici o del turment, ço es, que per sguart de la tarda fa la punicio tan greu que mal ho val al peccador tota la spera.”

Doctrina moral e política (= *Doctrina compendiosa*) Docs. Arxiu de la Corona d'Aragó, v. XIII, p. 351

“...empero, cant tu veuras aquests senyals, **gara!** d aquell, car lavors fa ell son aperell a enganar-te.”

Eiximenis, Francesc *Terç del Crestià* cap. CCLXVI

“Qui ofen tostemps diu: -**Gara!**

Que no u faza per falsa.”

St. Jordi, Jordi de *Cançó de Jordi de Sant Jordi*

GUAI!, [GUAY] *interj.*

Ai! Interjecció usada com a expressió de dolor i altres sentiments.

“Mes **guay** de nosaltres / que pochs son que sien ab los proismes lealment: parlant e amonestant los...”

Eiximenis, Francesc *Art de bé morir*

“Mentre que aquell parlave ab ella, bufa vent de les IIII parts del mon e lança l en la mar maior, la vos rompe Elies sos draps e talla sos cabells, e dix: -**Guay**, que perdu-da la salvacio de Israel!”

Villanueva (editor) *Disputa de Jeroni de Sta. Fe contra jueus* cap. II. Any 1412

“Com Titus hach aço entes ell ho crech e puyx dix ab gran dolor. -**Guay** de tu, mesqui de emperador Cesar, ple de bubes e de mesellia, e aytal mal tan gran es esdevengut en la tua terra e en lo teu imperi!”

Serra, Guillem *Gènesi d'Esriptura* ed. Amer, p. 266

“E **guay** d'aquells qui per amor de ells meteys treballen en esser honrats ni delitats en esta frevol vida mundana!”

Llull, Ramon *Llibre de Contemplació* 15, cap. 21

“Mas **guay** de nosaltres que poch son que sien ab los proismes lealment parlant los e amonestant los faent oracions e preguaries per ells...”

Eiximenis, Francesc *Art de bé morir* cap. xj

“Empero, **guay** a vosaltres, richs, qui havets vostra consolacio en aquest segle. Guay a vosaltres qui sots açi sadollats car despuis haurets fam.”

Evangeli de sant Lluc Còdex del Palau, f. 68

“Mas **guay** ad aquell home mitjançant lo qual lo fill de l home ha de esser axi trahit.”

Passió de Nostre Senyor Jesucrist Flos sanctorum, ed. 1524

GUAI DE MI!

Exclamació de dolor.

“No dire pus / mas contemple cascu

l estat d'aquell / qui en tal cas se veu,

mas, **guay de mi** / que tot lo cas es meu!”

March, Ausiàs *Obres d'Ausiàs March* 21, ed. Pagès - XVII

GUAIÀ!, [GUAYA] interj.

Ai!, guai! interjecció usada com a expressió de dolor i altres sentiments.

“E diu Rabbi Rahamon quan foren remoguts del Çanhedrim del consistori de Tazit e ls fonch tolt lo poder de juiar lo judici criminal, vestiren se de sachs e tolgueren, si s vol romperen los cabells e digueren: -**Guaya** de nos que tolt es lo ceptre de Juda e lo fill de David no es vengut!”

Villanueva (editor) *Disputa de Jeroni de Sta. Fe contra jueus* cap. II. Any 1412

GUAITA (BONA ___ BONA!) loc.

Crit de les guaites durant la nit.

“Com ells foren prop e los de la guayta cridaven e deyen: -**Bona guayta, bona!**- ells passejaven ferm e cuytaven .x. o .xij. passos, e com ells callaven, ells aturaven, e axi u feren fins tant que hagueren passada la torre del spero.”

Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. CCC

GUANY (MAL ___ FAÇA!)

Exclamació imprecatòria.

V. mal haja!

“Ho, **mal guany face**, dix lo frare, qui primer dix ni feu tals vecees e follies...!”
Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* 2.492, segona partida, XVI

HA! *interj.*
Ah!

“**Ha!** sancta Maria val, dix Tirant, james en tota la mia vida pensi fer cars de tra-
cio...”
Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. LXVII

HOSANNA, [OSANNÀ] s.
Crit de goig, lloança.

“ab clara veu
e tots un crit
fill de Davit
alt **osannà**
com rey entrà
ab gran honor,”
Roig, Jaume *Spill* 13.368

HUDÀ! *interj.*
Oidà!

“E quant l Amorat ho hac vist, sigita .j. gran sospir. E aquells si li digueren: -**Huda!**
senyor, e que es aço e per que sospirats?”
Història de Jacob Xalabín f. o.ij. V

IRA DE DÉU *interj.*
Interjecció que expressa irritació.

“Aytant com stats en yra, stats en **hira de Deu**.”
Proverbis de Salamó MS. n. 216, f. lxxxiiij, b. Biblioteca Universitària de València

JAS
Exclamació imperativa invitant a acceptar la cosa que hom ofereix.

“Diners de magres fan tornar gorts,
E tornen ledesmes los borts:
Si diras **jas!** a homens sorts
Tantost se giren.”
Turmeda, Anselm *Llibre de bons amonestaments* 64

“...dix al sayg qui li havia portades les metzines: -**Jas** aquest got, lo qual enviu a
Cricia,... guarda que tantost li portes aquest abeuratge que li tramet.”
Canals, Antoni *Valeri Màxim* 865, lib. III, tit. II

“Dixerén a la rata: -**Jas** un morabatin e porta aquesta carta al guat. -Dix: -El preu
es bo, mas lo viatge es perillós.”
Bonsenyor, Jafuda *Llibre de paraules de savis e filosofes* 709, cap. LXVII

LLADRES (A ____!) interj.

Crit denunciador de robadors.

“Oo! si van ladres per casa! Hoc, de una rata que fara qualche brogit, tantost: -a **ladres! a ladres!**”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. VI, f. 91 v

LLAS! interj.

Exclamació de plany.

“Encontri un jove sclau
Trebellant ficar un dau
Qu era tot de dos e as
En un tauler de tal grau
Que suspirant digui **llas!**”

Torroella, Pere de *Cançoner de Saragossa* f. 189 v

LLAS (EH ____!) interj.

Ai llas! Exclamació de plany.

“**E las!** he quant ha que a mi dura sta pena e aquest angoxos treball!”

Frondino e Brisona 633

“**E lhas!** dolça prosperitat,
Hon est, ne perque m vas fugent?
Convertit has mon gausiment
En greu dolor, d on cuyt morir;”

Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 455

“**E llas!** e com con los homens en gran error per la qual ells desigen haver senyoultra mar...”

Flors de les Epístoles de Sèneca CXIIJ

LLAS (OH ____!) interj.

Ai las! Exclamació de plany.

V. *ah las!*, *ai las!*, *alàs*, *allàs*, *llas!*, *llas (eh ____!)*, *llassa!*, *o las!*, *oi las!*

“**Oo llas**, que la terra se n deurie entrar llavors en abis, de tan fort peccat! Per que ns devem guardar de aquella corrupcio.”

Ferrer, Vicent *Quaresma* LIV

LLASSA!, [LASSA] interj.

Exclamació de plany (d'una dona).

V. *ah las!*, *ai las!*, *alàs*, *allàs*, *llas!*, *llas (eh ____!)*, *llas (oh ____!)*, *o las!*, *oi las!*

“...la dona remembra los falliments que havia fets contra temprança, e dix aquestes paraules: -Ah **lassa** peccadora e com gran es la mia colpa!”

Llull, Ramon *Blanquerna* 3, cap. 36

“Diu me Juliana:
 -**Llassa!** que diran?
 Jo responch: -Que digan,
 que ls se cullaran.”
Cobles de “Diu me Juliana”

“Si del feyt la veus entristar
 Plorosament ab greu sospir,
 E que dira senes mentir:
 -Ay **lassa!** mal anch suy nascuda
 E de ten alt castel cayguda!”
Facet 1.287

LLASSES (AY ___!) interj.

Exclamació de plany (de dones).

“-Ay **laces**, e quines aventures nos han aportades en aytal cars com som en poder
 de aquests dos hommes que no n sabem qui s son...”
Història de Jacob Xalabín f. m .j.

LLASSET!, [LASSET] interj.

Diminutiu de la interjecció de plany “llas!”.

“Encare m bascha lo cor meu
 De la pahor;
 E tinch, **lasset!** altra dolor
 Ben greu e fort:
 Que no sap si m so viu o mort
 La mia mare;”
Sermó del bisbetó 229

MAL HAJA!

Espècie d'interjecció imprecatòria.

“**Mal aja** amor qui la m feu abellir
 Si no li fas de mes dolors sentir.”
Martorell, Joanot Tirant lo Blanch cap. CLXXIII

“E lo dit Gonçalvo mes se en mig de Nos e de la reyna e dix aquesta canço:
Mal aja qui se n yra
 encara ni encara...”
Rei Pere del Punyalet Crònica (Rei Pere del Punyalet) (ed. Coroleu, 1885) cap. IV, 7

MAL SIA! interj.

Mena de maledicció.

“-**Mal sia** a nos! la primera victoria es feta en Malorcha e la primera bataya, e ls
 nostres han ahuda victoria, e nos no hi som estats.”
Marsili, Pere Crònica (Marsili) cap. XIX

MALEÏT SIA!

Mena d'imprecació.

“**Maleyt sia** celh qui primer
De terra m leva quant fuy nat;
Meleyt sia l vila orat
Qui m bateja, com no m mata;
Maleyt sia qui m encona,
Com no m i mescla galgar;”
Metge, Bernat *Llibre de Fortuna e Prudencia* 529

“A, **malayta sia** la ffortuna que aquest cavaller no ha mes en pus noble estat!”
Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* I, 23

MERCÈ (PER ____!) loc.

Exclamació que implora indulgència, o misericòrdia.

“A, **per merçe!** / sia crucificada
la mia carn, / cruel, inobedient,”
Martines, Pero *Poesies de Pero Martines* 73, V

MONJOI! MONJOIA!

Crit de guerra dels francesos: Montjoie! Saint-Denis! O simplement mont-joie!

V. Mont-Joia.

“...e veren que ja havien posada la senyera del rey de França e del cardenal en los murs de Castello, e y haguieren recollits los Francesos, e cridaven per los murs: -França! **Monjoy! Monjoya!**”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. CLII

MONT-JOIA

Crit de guerra dels francesos.

V. Monjoi! Monjoia!

“E los Francesos cavalcaren poch a poch avant. E quant veren que ls servents hagueren despes totes llurs armes, cridaren: -**Mont-Joya!** e desrengaren e dexaren se anar poderosament als servents, axi que tots los desbarataren tantost.”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. CLIX

MORT (A ____!) loc.

Exclamació sinònim de *muira!*

“Mas les guaytes per ço que no poguessen esser reptades de fe, cridaren: -**A mort!** **a mort!** e gitaren pedres e cayrells, e meseren grans crits.”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. CXXXIV

O! interj.

Marca l'admiració, la sorpresa, el goig, la pena, la invocació, la invectivació, l'apòstrof.

“O, quant goig sera aquell qui de aço naxera dins nostre cor!”

Eiximenis, Francesc (?) *Cercapou* 1.778, tercer punt

“O, com no vehien la frevoletat d aytal poder, qui no pot bastar a conservar si mateix!”

Genebreda, Antoni *Boeci de Consolació de Philosophia* lib. III, prosa V

“O acte gran / que los senys sobrepuja!

mirar a Vos / mansuet e benigne;”

Martines, Pero *Poesies de Pero Martines* 53, VI, ed. Riquer

O LAS!

Exclamació de dolor, de gran aflicció.

V. *ah las!, ai las!, alàs, allàs, llas!, llas (eh ____!), llas (oh ____!), llassa!, oi las!*

“O las! e quin exemple dona a nosaltres, que no havem promissio certa axi com ell!”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 152, III

“O las! si ela s volra penedir com en lo comensament me fou tan dura...”

Metge, Bernat *Ovidi* 275; MS. 831, Biblioteca de Catalunya

“Ho laç! amor / pus scusar

No s pot la mort / ans que moris

¿Perque no us plau / fer me perlar

Ab mon desir / e que partis

D est mon?...”

Garcia, Martí *Cançoner de Saragossa* f. 222 v

OI!, [OY, HOY] *interj.*

Interjecció sinònima de *oh!*, *ah!*

“...vench don Nuno a la riba de la mar, e cridaren a altes vous: -Oy de la galea!

Responeren: E que?”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 110

“Al religios digau: -Com es ordenada vostra vida? no s i te regla? -Oy! mesqui de aquell qui no te regla...”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 120, XXIX

“Un jorn plorava;

dix li: -Per que?

-Hoy, per ma fe,

no plor per res!”

Roig, Jaume *Spill* 2.144

OI LAS! *interj.*

Ai las! (exclamació de dolor).

V. *ah las!, ai las!, alàs, allàs, llas!, llas (eh ____!), llas (oh ____!), llassa!, o las!*

“Diran donchs: -Ja mostraria que sia ignorant; aventurem se a dir moltes errors-;

oy las! quants mals per esta superbia!”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 87, XXIX

OLA! *interj.*

Serveix per a cridar algú.

“Sus **ola!** vos, En jovencell
Qui Gaspar Nadal vos dieu,
Capiau tambe en lo concell”
Nadal, Gaspar *Cobles afegides a la Dança de la Mort* Any 1497

OSTA!, [HOSTA] *interj.*

Exclamació significativa de repugnància o resistència a fer o admetre alguna cosa.

“Lo ciutada... dix al frare: -Gran veritat deys, mas venen a vegades unes pregaries armades que no y pot hom tenir. -**Hosta!**, dix lo frare, ¿e com tendriets a prova de ballesta, que a paraules vos no puxats tenir?”

Eiximenis, Francesc (?) *Doctrina compendiosa* 1.175, primera partida, XIX

PARAÍS HAJA! *loc.*

Al cel sia!

“**Parays haia**,
en bon pos vaia
mon mort marit!”
Roig, Jaume *Spill* 4.327

PUNYAL DE VIC!

Exclamació eufèmica.

“Ab ull lo mir que n te bon feix,
Punyal de Vich!
Be m daria n lo malich
A cada tret!
Be deu fotre en un arret
Vegades dos;”
Colloqui de dames 316; Jardinet d’orats

QUI VA?

Crit de les sentinelles o guaites quan s’acosta algú.

“E après ell ab los altres qui ab ell eren guaytaven per la vila, e com foren a la plaça del blat sentiren trepitgs de peus en les voltes d en Altelló et axi ells se acostaren devers les dites voltes dient **qui va...**”

Guerra de Cervera p. 12

SANT JORDI! *un. pluri.*

Antic crit de guerra dels catalans.

“...per que Curial en guisa de apartar se strengue la lança e donant dels sperons, cridant **Sant Jordi!** corre contra Boca de Far.”

Rubió i Lluch, Antoni (editor) *Curial e Guelfa* lib. I, 44

SANTA MARIA! *interj.*

Antic crit de guerra dels catalans.

“...tota la ost a una vou comença de cridar: -**Sancta Maria, Sancta Maria**. E aquest mot no ls exia de la boca, que quan l avien dit sempre s i tornaven, e així com mes lo deyen mes pujava la vou, e aço dixerén be .xxx. vegades o pus.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 84

SANTA MARIA VAL! *interj.*

Crit d'auxili.

“...e dona li ab la ma tal per la cara plena de cendra, qu envers lo gita en terra, si que crida com fo en terra: -**Sancta Maria vall!**- tres vegades, e jach axí com si fos mort...”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CLXXI

SUS! *interj.*

Exclamació usada per a excitar a l'execució sobtada o vigorosa.

“E lo rey dix: -**Sus**, demanau. -Ara voleu que diga yo qual demanara primer? -Hoc, Senyor. -Donchs, **sus**, vos (a l envejós) demanau primer.”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. V, f. 96

“E lo rey dix: -**Sus**, levats vos en bon hom: que qui no ha culpa no deu demanar perdo ne fer excusa...”

Història de la filla de l'Emperador Constantí cap. V

“**Sus!**, dix lo Duch, tot hom faça lo que yo fare.”

Martorell, Joanot *Tirant lo Blanch* cap. XLVI

“E si pres Jacob Xalabin per les axells cridant: -Companyo, **sus!**”

Història de Jacob Xalabín f. h .iiij. V

TOL-TE! *interj.*

Interjecció significativa de repugnància o resistència a fer o admetre alguna cosa.

“...vench .j. porter nostre e dix que be .c. homens armats havia a la porta. E dixem li: -**Tol te!** Nos exim d armes e tu ns hi vols tornar?”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 31

UH, OOH! *interj.*

Crit de reclam per a fer tornar el falcó al lloure o al puny.

“...la diferencia que es entre lo falco sadoll e lo qui es mort de fam, que lo senyor lo cride: -**Hu hoo!** -tantost ve; mas si es sadoll: -Ara ire, -cabotege, e no s mou.”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XXIX

UI!, [HUY] *interj.*

Crit que expressa sorpresa, una impressió sobtada dolorosa o no.

“...que ls sants pares, quan lo salvador nostre Jesuchrist entra en los inferns per delliurar aquells, foren tan calents e embriachs en la amor de Deu, que no s vehyen ni s sa que ls era esdevengut, e dehyen ab aquella dolçor: **-Huy! Huy!** Senyor, etc., loan e beneynt lo seu nom.”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* LIII

VE! *interj.*

Llatinisme: *ai de...!, malaurat de...!*

“Preserva Deu / una de tal nequicia,
Preelegint, al sant fill, seus **ve!** mare;”

Roig, Jaume *Cobles e trobes en lahors de la Verge Maria* València, 1474

VENTURA (FORTA ____!) *interj.*

Força sort, gran ventura!

“-O Deus, dix ella, **fort ventura!**

Ab tant se n va e no s atura
e ha sercats homens malvats:”

Llibre dels Set Savis de Roma 1.036

VIA! *interj.*

Fora d'ací, anem!, avant!

“**Via!** servents, avant! e estats tuyt apparellats, homens a cavall e a peu, que aci farem nostra jornada.”

DescLOT, Bernat *Crònica (DescLOT)* (ed. Coroleu, 1885) cap. CXXXIV

“E donchs, -ço dix lo rey de França,- ells son traydors. **Via** vers ells!”

DescLOT, Bernat *Crònica (DescLOT)* (ed. Coroleu, 1885) cap. CXXXVII

“**Via**, en mal guany!

Car a tal frayrot no pertany
Que l dega amar.”

Francesc de la Via *Llibre de Fra Bernat* 1.502

“Si parlau ab alguns dients: -Anem al sermo?- diran: **-Via** ab vostra ypocresia, baste lo digmenge!”

Ferrer, Vicent *Quaresma* 122, XI

“**Via**, en tota mala ventura, anats detras aquelles que us pertanyen.”

Metge, Bernat *Lo Somni* 2.545, lib. terç

“...e nos acostam nos als homens de peu qui estaven denant los cavallers, e dixem los: **-Via**, barons, pensats d anar en nom de nostre senyor Deus.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 84

“**Via**, digui yo, lexem trufes.”

Metge, Bernat *Lo Somni* lib. IV

VIA A ELLS! *interj.*

Avant contra ells!

“E com les galees vaeren que yo era cahut, cridaren: -Mort es lo capita! **Via a a ells!**
via a ells!”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. CCXXVII

VIA DIN! *interj.*

Adins!, cap a dins!

“...lo mur ne vench en terra e cahech al vall, e ls crits se meteren per la ost e meteren mans a cridar: -**Via dins!**”

Desclot, Bernat *Crònica (Desclot)* (ed. Coroleu, 1885) cap. XLI

VIA SUS! *interj.*

Amunt!

“E com los cathalans vaeren que aquells pochs se defenien tant, cridaren fort a alta veu: -Arago! Arago! **via sus! via sus!**”

Muntaner, Ramon *Crònica (Muntaner)* (ed. A. Bofarull, 1860) cap. LXXXIII

VIAFÓS, [VIAFFOS, VIA FORS] *s.*

Crit del sometent.

V. princeps namque, so, so emès, sometent, viafora.

“...lo veguer de Barchinona anant a cavall epr Ciutat ab sobrevesta reyal cridant per cantons e plassas **viafos** princeps namque, anant ab molts saigs ab falles de foch cremants...”

Novells ardits 1 de novembre de 1467

“Lo dit die en la matinada vers viiiij o x hores entra per Barchinona I hom cridant altes veus **viaffos** e continua lo dit somatent a les Corts del Vaguer e balle...”

Novells ardits 14 d'octubre 1457

“...lo veguer a cavall ab sobrevesta reyal anant per la Ciutat acompanyat dels officials... ab falles cremants cridant **viafos**...”

Novells ardits 5 d'abril de 1473

“E crida a manera de avalot: -**Via fors! via fors!** e anas se n a obrir les portes.”

Rei Pere del Punyalet *Crònica (Rei Pere del Punyalet)* (ed. Coroleu, 1885) cap. IV, 4

VIVA! *interj.*

Exclamació de salutació, de goig, mot que serveix per aclamar.

“Quant Samuel hach dit aço, dix lo poble a una veu: -**Viva** lo rey Saul, **viva!**”

Serra, Guillem *Gènesi d'Esriptura* De la primera uncio de Saul...

XO!, [CHÒ] *interj.*

Crit per a fer aturar les cavalleries i per a fer fugir els ocells, els cans.

“Pres un perdal que y havia
 A l infant lo va donar:
 -**Xo, xo, xo!** en pitxolina,
 Tant bo vos sap lo menjar?”
Cançoner de Nadal III

“D uns gats que y ha lepols / me sembla que sia,
 Que, si dins en l olla / pot metre lo cap,
 Per molt que li diguen / **xo!**, fora! ni çap!
 James del lepar / deixar se sabria;”
Procés de les olives 289

“E si la gallina ve davant lo senyor **xo, xo**, no la lexaran viure e fan la jaure en l estable...”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. VI, f. 120 v

“Ab tant fo vengut lo Rey de Maylorques cavalcant en .j. caval blanch, e el havia nom Xech Abohehie, e crida los seus: -Roddo, que vol tant dir: -**Chô**, estar.”

Rei Jaume I *Crònica (Rei Jaume I)* (ed. Aguiló, 1873) 85

Les onomatopeies

AH, AH, AH! *interj.*

Interjecció onomatopeica triplicada que imita l'explosió de la rialla.

“...e la malvada de muller gitave s el llit e per devall lo lançol mirave l e reye se n:
ha ha ha!”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. IV, f. 25 v

ATROP, ATROP!

Onomatopeia del brogit cadenciós que fa el cavall galopant.

“Si huy hun Senyor tramet a hun sender cuytat en qualque loch, cavaller en son roci, veus que ira **atrop, atrop,**...”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. IV, f. 34

BABAIA, [BABAYA] *adj.*

De formació onomatopeica, designa una persona que balbucita; tartamut.

“...e Noliva, qui de sobrenom fon appellat Cabreta, com per esser **babaya** e per tant no poder traure la paraula de la boca sense gran força que n fahia, picava e grata-va ab lo peu dret contra terra com fa la cabra...”

Boades, Bernat *Feyts d'armes de Catalunya* (falsificació) cap. 14

BE s.

Onomatopeia imitant el bel del moltó, l'ovella, la cabra.

“...e los homens han diverses oppinions e glosen e per diverses intencions e parlen segons lur calitat o complectio, que l molto negre com bella diu **be** e los altres diuen me.”

Sentències morals MS. de Sant Cugat

BRUU...!

Onomatopeia del bronziment que fan en l'aire els trets de ballesta.

“...apres quan dius: yo renech, ara hi tramets hun passador, car la boqua axi es com la ballesta de dos fusts, ve l: lo labi damunt es l arch voltat, e lo labi davall es la corda, e l passador que li tramets es la lengua que fa **bruu**.”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. VI, f. 21 v

BUM, BUM

Veu expressiva d'un so, d'un estrèpit continuat i repetit.

“A poch a poch / la bregua fon mesclada,

Hi lo **bum bum** / anava per cossia,

Unes estant / ab ballesta parada;”

Gassull, Jaume *Lo somni de Joan Joan* 568

BUM, BUM

Onomatopeia expressiva de la bonior insistent dins les orelles.

V. Cp. *zum, zum*, i el port. *bum bum*.

“E havent li anat ben dues milles derrera, pregant lo tots temps del juppo, e Angeleri cavalcant tots temps per levar se aquest **bum bum** de les orelles.”

Decameron jorn^a 9ª nov^a 4^a

HAAAIC!

Grafia expressiva del bram de l'ase.

“Hun ase, quan veu la somera, tantost corre: -**Haaaic!** -Mas l om no deu esser axi com l ase, axi com la bestia...”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XLVII

MÈ s.

Onomatopeia del bel del moltó i d'altres rumiants.

“...que l molto negre com bella diu be, e los altres diuen **me**.”

Sentències morals MS. de Sant Cugat

ME, ME!

Onomatopeia imitativa del balbuceig.

“E dix l angel:... tu tornaras mut... E puix Zacaries exie del temple e no podie parlar sino **me, me**.”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. VI, f. 133 v

MU! MU!

Onomatopeia expressiva del balbuceig d'un mut que s'esforça per parlar.

“E, puix, Zacaries exie del temple, e enterrogaven lo, e no podia parlar sino: -**Mu!** **mu!**,- e conegueren que visio havie hauda.”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XXVII

TA, TA, TA! *interj.*

Imitació del so de trompetes o instruments semblants.

“Ja l anafil diu: -**Ta, ta, ta**,
aquest s qui del mon se n va,
e fuig. A Deu!”
March, Ausiàs *Obres d'Ausiàs March* 172, CXXVII

TAC!

Veu onomatopeica, imitativa d'un cop sec.

“...mes, ço qui es pijor e força m o fa dir: clerigos e religiosos sobre el calçe **tac, tac, tac**, lo rotgle e senyal del dyable.”
Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. IV, f. 167

TUM, TUM!

Onomatopeia imitativa d'un so sord i continuat.

“...dix Dioneo: -Senyora, si yo hagues lo meu temboret, yo diguera “Dejus lo formatge fresch bona m es l amor” o si volguesseu que digues “E la **tum, tum** vitarda...”
Decameron jorn^a 6^a nov^a 2^a

XA, XA, XA

Onomatopeia imitativa de la parleria maquinalment rutinària, de la xerrameca insubstancial.

“Quan vos vestiu e preneu la camisa per lo mati, Pater noster a la una manega, e -**xa, xa, xa** Marieta posa l olla, Pater noster- Oo! que bella oracio! E quan vos botonau: -Ave Maria gratia plena **xa, xa, xa**. -No val res. Pater Noster de lançol, ni val ni nou- E vosaltres, dones, com feu oracio? -Senyor, quan me ligue e m estire les celles e prenh lo mirall: -Ave Maria **xa, xa, xa**. -No val res aytampoch.”
Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. VI, f. 52 v

XAM, XAM

Onomatopeia imitativa del so metàl·lic.

“...que ja los preveres no dien matines, sino matines blanques al sol exit, o roges de vespre, e si les dien ans de dia pereosament e endormiscada et confuse **xam, xam** so de aram.”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. III, f. 100

“Altre faxot de mals clergues simples, perque no dien matines, ne hores, e si ne fan **xam, xam**, so de aram, confusament, a hu e dos par indevots...”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. IV, f. 123

XII, XII

Onomatopeia imitativa del brogit agut del greix, de l'oli bullent.

“Dementre estave en les graelles tota hora pregave a Deu. Apres prengueren unes forques de ferre e ab aquelles giraven lo, ades a la hun costat, ades a l altre, e axi com lo giraven chillave la carn: -**Chii, chii**, -e rajave lo greix axi com la pell se trenquave.”

Ferrer, Vicent *Reportationes Sermonum* t. III, f. 44

“Lo .vj. turment es que ell feu haver launes de ferre, e quan eren ardents del foch, feu la tornar en lo primer turment de l aculeu, e ab aquelles launes ardents cremave la axi: -**xii, chiii**; -e lo foch no li fahye mal.”

Ferrer, Vicent *Sermons de Sant Vicent Ferrer* XLVI